(BOXHORN Marcus Zuerius)
v. Praz. p. 29

DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasure Room

MARCI ZVERII BOXHORNII

EMBLEMATA POLITICA, & ORATIONES.

AMSTELODAMI,
Ex Officina JOHANNIS JANSSONII,
CIƆ IƆ C XXXV.

DC 12mo B788E

Generoſo & Nobiliſſimo

JUVENI,

D. JOHANNI KRUUS,

Magni illius IESPERI MATTHIÆ KRUUS *ab* HARVILA, *Equitis, Domini in Karkhus, Ruyn, Iockis, Nockis, &c. Regni Sueciæ, dum viveret, Theſaurarij & Senatoris primarij, militiæ Regiæ contra Danos Polonoſque ſupremi Præfecti, Filio, Suecicæ nobilitatis ſingulari ornamento.*

CVm primum in litterarum noſtrarum arcana penetrare cœpi, generoſe Domine, duo hæc potiſſimum in antiquis mirifice me ceperunt: ſapientia ipſa, quam docebant, & modus,

quo eam inculcabant. Et in hoc, & in illa eſt, cujus inopia ſæculo noſtro laboramus; quod ineptiis ubique occupatum priſca illa & tantopere á ſapientibus laudata inſtituta; ignorat & contemnit. Nam ad cætera bonæ mentis impedimenta etiam ambitio accedit, quæ, quia ſua tantum didicit admirari, cætera capere aut non vult, aut non poteſt. Cæterum ut ignoraſſe veniam habuerit: ita non tantum non ſequi, ſed odiſſe, quod non ignoratur, quod veteres illi ad poſteros in exemplum tranſmiſere, quod omnis ævi ſapientum ſuffragio probatum, quod tot virtutum prodi-

gia olim dedit, quod ſupra cæteros nos attollit, quod denique cum Deo proxime nos conjungit, hoc vero deteſtandum mihi videtur. Illud enim ſimplicitate ſua ſe abſolvit, hoc autem cum malignitate conjunctum eſt. In ſapientia olim uſum ſpectabant, qui non alius erat quam quod bonum & malum ſcire. Bonum & divinum & humanum erat. Divinum quidem ipſum Deum: humanum vero unionem mentis noſtræ cum Deo vocabant, quam ſcientia & virtus abſolvit. Propius enim ſapiens à Deo abeſt, qui & ipſa bonitas eſt, & nihil ignorat. Vnius quippe omnia eſſe, & omnia

unum;unius;ut omnium cauſſæ; unum, ut omnia unius cauſſæ: ſententia eſt veterum Philoſophorum. Et ſicut heliotropium ad ſolis motum, ita ſecundum divinos cœleſteſque impetus animum ſapientis componi exiſtimabant. Nec obſtat, quòd tam longe à cælo abſimus. Tanto enim melius eo penetramus. Vt Vlyſſes fumum patriæ ſuæ videre tantò magis deſiderat, quanto magis ab eâ remotus eſt. Et profectò ſapere, quid aliud eſt, quam Deum æmulari? qui omnium arbiter & moderator, rationem, quâ nos & alios regere, atque etiam aliis ſubeſſe poſſimus, præſcribit. Qui im-

perat vices ejus hic gerit, & ſequitur exemplum. Qui ſubeſt, ita alijs ſe ſubmittit, ut ſapiens Deo. Qui quanquam cæteris major, hoc ſolo minorem ſe agnoſcit, ita tamen ut quantum fieri poteſt adæquare laboret. Nam in Repub. & ſcire, & bonum eſſe præcipuum uſum habet. Vtrumque autem eſt Deum ſequi, & in nobis aliiſque eſſe, quod in nobis eſt Deus. Quod ſane difficillimum in rebus humanis, & non niſi certis quibuſdam ſtatiſque animi noſtri converſionibus obtineri Plato ſtatuebat. In quibus ſapientia omnis & virtus poſita erat. Quemadmodum enim cæleſte illud de-

poſitum, quod ſolem vocant, & Deum credebant antiqui, in aſſiduo motu eſt, & hoc ipſo vires ſuas per totum univerſum expandit; ita quoque portio divinæ mentis, quam fragili hoc corporis hoſpitio circumgeſtamus, tanquam cęli & cæleſtium cognata, attollit ſe quotidie, & maximarum rerum capax, divina quadam mutatione, meliorem majoremq; ſe oſtendit. Converſio in deterius hic locum non habet; pertinax illa animæ deſidia, quæ abjectis alis, quibus ad divina ſe poſſet promovere, obliviſcitur & Dei, & ſui, & aliorum. Talium quippe memoriam perdidiſſe ſummus animi morbus habebatur.

Enimvero & ad virtutem & ad ſapientiam indies magis magiſque intendi oportet: ut mens noſtra, quantũ per corporis vincula licet, quibus eſt impedita, nihil quod aut bonum aut ſciri poteſt, prætermittat. Ad utrumq; autem obtinendum triplicẽ animi converſionem neceſſariam eſſe divinus ille, quem jam dixi, Plato ſtatuebat: ad Deum ſcilicet, ad alios, ad ſe. Ad Deum, quem cum totum exprimere non poſſumus, ſequi conamur. Ad alios, à quibus petimus exemplum. Ad ſe, cum ubi non eſt, ſe non quærit, ſed in ſe deſcendit. Quemadmodum *νοῦ συνηθροϊσμένον* Plato nominavit. Cujus eſt ſece-

dere extra res humanas, ut tanto melius eas poſſit moderari, ſecum de magnitudine virtutis ſuæ certare, & in cæleſti illo certamine de ſe victoriam, de ſe triumfum referre. Sic noſmet nobis componimus, ſed ita componimus, ut ijdem non ſimus, primo nihil, mox aliquid, deinde aliis pares, mox magni, & deinceps, ut ille loquitur, magnorum ſummi, ſummorum maximi & maximorum regnatores. Hoc eſt illud animi incrementum, quod cum ipſo corpore quotidie altius promovetur, nec tamen cum corpore ſenectutem ſentit; quod quia æterna modo ſectatur, & capax æternitatis, non poteſt non eſſe

æternum. Æterna autem iſta ſunt bonum eſſe & ſcire. Semper enim bonum eſt, & ſemper ſcitur, quod ſemel fuit. Quorum utrumq; ſimul conjungi debet, aut non eſt æternum. Cadit quippe, ſi diſjungatur. Vt corpus cadaver eſt, poſtquam emiſit animam, qua ſuſtentabatur. Nec bonum nobis eſt, quod non ſcimus, nec ſcire hic debemus, quod non ſit bonum. Nam & quæ mala ſunt ſcire bonum eſt, ſed ſcire ut evitemus. Ita Socrates quid ira, quid adulterium, quid Tyrannis non ignorabat, & utebatur ita, ut virtuti magis animum pararet. Cum iram in alijs videret, affectum ſedabat, cum adulte-

ria, caſtitatem amplectebatur, cum tyrannidem, ridebat & non niſi rationis atque ſapientiæ dictamen ſequebatur. Vt qui hoſtem & ejus vires novit, tanto magis ſuas explorat, & impendit. Bonum non niſi quoddam pulchrum eſt. Cui ut ſe dedat animus noſter, innatus amor eſt, quem cæleſtem Plato vocabat. Qui tunc demum quod ſuum eſt habet, cum pulchro ſe jungit. Cujus vim in actione virtutis, dotem in æternitate eſſe arbitramur. Ad cæleſte hoc animi cum pulchro matrimonium, nihil præter divinum amorem iſtum deſideramus. Non à Venere æſtus, quos pulchrum ſubdit, non à

Cupidine arcus aut tela, quæ pulchri cogitatione ſibi ipſi mens noſtra imponit. Sic ut hoc demum ſit bonum eſſe, pulchrum amare. Nemo autem amat, quod non intelligit, aut videt. Proinde videre oportet pulchrum, ut amemus. Et videre non poſſumus, niſi ubi pulchrum eſt, ibi ſit animus, & , quem in eo potiſſimum quærimus, amor. Qui hic amat ab eo, quod amatur, nec repulſam patitur, cum petit, nec deſeritur, cum accepit. Iaſonem Medea, Æneam Dido mutuo amore complexæ, ſed ut deſererentur, & deſertæ nec viverent amplius, nec amarent. Qui modo hic amaſſe cœpit, jam

ob-

obtinuit, quod amat, & qui obtinuit, nunquam deponit, quod ſemel accepit. Quippe animus & pulchrum dextras jungunt, trahitur utrumque, & trahit. Sicuti enim in illa cæli ſtatione, quam quotidie oculis uſurpamus, ſol & luna invicem ſe excipiunt, ita continuo pulchrum animo, animus pulchro ſuccedit. Pulchrum animo, cum eum invadit, animus pulchro cum ab eo invadi ſe ſinit. Eſt enim in animo, quod pulchrum capit, eſt in pulchro, quo animus delectatur. Ita ut utrumque & amet & ametur, & magis utrumque amet, quo magis amatur. Quemadmodum ſignum annulo impreſſum

non quævis materia exhibet; ſed mollis tantum, & quæ cedit: ſic etiam non quivis animus pulchrum apprehendit; ſed tantum capax. Alio reges, alio qui è plebe hoſpitio excipiuntur. Pulchrum quoque cæleſte illud pignus, & quo maius homini in hac vita exhiberi non poteſt, par ſibi animi domicilium quærit. Humilem, ignavum ſui, & ineptijs devotum aſpernatur: maſculum, erectum, Deo & cęlo ſuo proximum quęrit. In hoc ſedem ponit, nec excedit. Non luxus aulæorum, non ſplendor gemmarum, non aurum, non argentum, quibus prætium ſola dementia mortalium fecit, pulchrum
hoc

hoc capit. Satis ad pulchrum obtinendum eſt petere pulchrum, & amare. Nam petere & obtinere in idem momentum hic cadit. Nec ideo huic pulchrum deeſt, quia ille accepit. Omnibus enim pariter præbere ſe poteſt. Totum eſt omnium, totum ſingulorum. Tantum hic Socrates habet, quantum Callias, & Callias quantum Socrates. Sed quemadmodum cytharam pulſare non poteſt, niſi qui artem novit, ita bonum, & quod in bono pulchrum eſt, nemo apprehendit, nemo ſequitur, niſi qui novit. Loquar porro ex ſententia Platonicorum. Scire bonum animus dicitur, cum cæleſtes
ima-

imagines habet, & circa eas verſatur. Quorum id à Deo, hoc à nobis eſſe exiſtimabant. Sic ut ſcientia duplex ſit, una innata, altera ex hac acquiſita. Illa in imagine; hæc in ejus uſu conſiſtit. Illa hujus cauſſa eſt, hæc veluti filia, utraque autem eſt cauſſa boni. Illius exemplum Alcibiades dedit, qui ignorare ſe dicebat, quando neſciverit illa, quæ poſtmodum cognovit. Certe non queſiverat aliquando, aut à præceptoribus acceperat unquam. Quod ſi neque quæſivit, neque accepit ab alijs, merito propius cælo defluxiſſe dicitur, & innatum. Quod imaginem vocant, quæ divinorum contem-

pla-

plationi incumbit. Ex hac vero aliam illam ſcientiam acquirimus, quæ docet quomodo in hac vita divina eorumque ordinem poſſimus æmulari, ſive imperium nobis, ſive obſequium ſit relictum. Quæ duo omnia abſolvunt. Ita Principi imperandum, ut Deus, ita Principi à populo parendum, ut Deo. Et quemadmodum duplicem ſcientiam, ita etiam ignorantiam iidem illi ſapientes credidere. Prima eſt habere imagines, ſed ignorare, altera habere eas, & ſcire, ſed non uti. Habent imagines fatui, ſed ignorant, ut Miletides. Habent, & habere ſe ſciunt, ſed non utuntur, qui ſive deſi-

dia, ſive pertinacia quadam eas in ſe exſtinguunt; non alia de cauſſa quam quod ſe, quam Deum ſequi malint. Vt Dionyſius tyrannus, cum Iovis in imperio imaginem exprimendam ſibi ſciret, eumque Deorum & hominum parentem eſſe non ignoraret, non talem ſe ſuis, ſed tyrannum probavit. Sic ut in ſcientia p imum ſit imaginem Dei habere, ſecundum eam ubique exprimere, & æmulari. Vſus autem eſt à præceptis ſapientum; qui aliam quidem atque aliam eorum habent rationem, omnes tamen occaſionem quærunt, quam opportunitatem, à qua ſcientia & bonum eſt; Pythagoras nomi-

minabat Stupendum ejus, & cui forſan fidem quidam non dabunt, in Socrate & Alcibiade experimentum habemus. Socrates à genio ſuo impulſus ad Alcibiadem properabat de virtute ſive de pulchro apud ipſum verba facturus, & eodem momento domo egreſſus eſt Alcibiades ut de ipſo hoc pulchro Socratem rogaret. Socrates Alcibiadem, Alcibiades Socratem venire ignorabat, venit tamen uterq; eadem de cauſſa; hic ut diſceret, ille ut doceret. Et tanto melius docere poterat Socrates, quanto avidius ad diſcendum Alcibiades properabat. Nimirum ita ſe res habet, ut & is qui tra-

dit,

dit, & qui accipit mutuo ſe complectantur. Agere hic debet, & alter pati. Nec pati quis poteſt, niſi ſit, qui agat, nec agere, niſi ſit, qui patiatur. Quemadmodum autem inter medicos febres alia atq; aliâ ſubinde potione curantur, ita in purgatione animorum non eodem antiqui ſapientes modo verſabantur. Quæ diverſitas omnis naſcitur ex ingenijs eorum, qui agunt, & patiuntur. Quidam riſu, ut Democritus, alij lachrymis, ut Heraclitus, utebantur. Notis quibuſdam Ægyptij, brutis Æſopus, litteræ uni & numeris Pythagoras, cæterique alijs inſiſtebant. Sic docere poſſumus, & non loqui.

qui. Sic idem eſt legere, & litteras non videre; ſic imagines ſunt quod verba. Ita filio ſuo Tarquinius reſpondit. Summa papaverum capita in horto virgula decuſſit, & interficiendos eſſe principes intelligebat. Cujuſmodi ſapientiam in Emblematis habemus. Quæ non hodie aut heri nata, ſed ſapientum primis in uſu fuere. Verum multa in hoc genere ætatis injuria nobis invidit. Vnicum modo jam exſtat, quod prudentiſſimo Cebeti in mentem venit. Cujus Tabulã totius ſapientiæ inſtar, & magiſtram eſſe ſemper exiſtimavi. Et idem ardor nuper animum meum cepit. Cujus fructum tibi jam,

Ge-

Generoſe Domine, & publico damus. Quemadmodum enim tu & ſtudiorum meorum, & remiſſionum, quæ ad has litterarum amænitates ſe componunt, jampridem domeſticus ſpectator fuiſti; ita ego tuarum virtutum, Præſertim ſummæ humanitatis atque morum comitatis, qua omnes, & me potiſſimum devincis. Vt nihil de tuâ in bonæ mentis & ſtudiorum cultu, quibus illuſtres animæ, qualis tua, publico bono & fortunæ ſuæ parantur, aſſidua contentione jam dicam. Et erecti ingenij tui ſpecimen nuper omnibus hic dediſti, cum maximi Regis tui manibus diſerta, & quam in te mirati

rati ſumus, oratione parentaſti. In quo generoſa indoles tua illuxit, quam à majoribus hauſiſti. Illuſtris parens tuus, belli non decus modo, ſed fulmen, adverſus Danos Polonoſque Carolo & Guſtavo, Suecorum Regibus optimis, maximis, virtutem ſuam ita probavit, ut memoriam ejus veſtrates cum admiratione, hoſtes cum terrore recolere adhuc ſoleant, & venerari. Triginta fere vulnera bello reportavit, totidem ſuæ, totidem tuæ gloriæ monumenta. Vitrici etiam tui, Gabrielis Oxenſternij, viri à virtute & natura conſummati, quem Senatorem & Tutorem regni primum Suecia jam habet, de-

cus ex prudentia quadam infinita, & animi magnitudine ſingulari comparatum, laudi tuæ, atque ardori accedit. Quid quod ex illuſtri Gardæorum familia, cui nobiliſſima parens tua te inſeruit, nomen etiam ampliſſimum in te ſit derivatum. Cujus invidenda gloria ex bellicæ virtutis fama; quæ tantum ſummis mortalium agnata eſt, & à Dijs æſtimatur. Qui Pontum Gardæum neſcit, qui prudentiæ & roboris militaris non exemplum in ſe, ſed prodigium oſtendit. Hæc decora tua, generoſe Domine, hæc tua ad parem gloriæ atque virtutis contentionem incitamenta. Et jam majoribus tuis

parem te ſpes omnium atque exſpectatio oſtendit. Nec falles ubi fortunam acceperis, cui deſtinaris. Vale, illuſtris Domine, cum Weidenhemio & Brucknero, quos ſingularis eruditio, & in bonarum artium cultum infinitus amor tibi mihiq; impenſe probavit. Lugd. Bat. cIↄ Iↄ c xxxiv, Kal. Novemb.

Illuſtri tuo nomini

dicatiſſimus

M. Zverivs Boxhornivs.

Candido Lectori.

AMænitatem, mi Lector, quam ad ſapientiam plurimum conferre exiſtimabant antiqui, in hoc opuſculo adornando ſum ſequutus. Capita quædam ex prudentiæ civilis præceptis ſunt deſumpta. Nihil à me dictum fateor, quod non omnibus obſervatum; ſed alia hæc, quam vulgo, docendi & interpretandi ratio facile ſe cuivis probabit. Per Emblemata & imagines docemus. Quod tantopere antiquis, præſertim in nummis, ſignis, ſtatuis qua publice, qua privatim non ſine cauſſa uſitatum. Cum autem docere non poſſit imago, niſi vim ejus intelligat, qui videt, non intra paucos verſiculos impetum noſtrum cohibemus, ſed fuſioribus diſſertationibus cuncta illuſtramus. Sin

ta-

tamen ratio hæc non arriſerit; cavimus profectò diligenter ne mole laborares: quam nemo hic culpare poteſt, niſi qui nihil legit. Additæ orationes diverſis temporibus à me ſcriptæ, & in Academia Leydenſi habitæ, prout officij mei ratio poſtulabat. Pleræque in eodem fere argumento verſantur. Et proinde non miraberis ſi nonnulla, quamquam alijs verbis, non ſemel fuerint inculcata. Veniam tuam in omnibus expoſcunt & ætas mea, & infinitæ occupationes, quas, quia continuo me premunt, inter eos morbos habeo, quos hecticos vocant filij medicorum. VALE.

MAR-

MARCI ZUERII
BOXHORNII

EMBLEMATA
POLITICA.

A

I.

Anceps alea Martis.

Anceps alea Martis.

QVod Ludioni iſti alea eſt, id tibi bellum, Imperator. Quantum illi ad numerũ jam acceſſit, tantum mox diſcedit. Qui jactu Veneris ſe oblectavit, ſtatim canem latrantem audit. Sic bellum ſi injuſtum eſt, pænam exſpecta; quæ non diu moratur, aut ſi exſpectet, fortius ferit. Si juſtum eſt, fortunam cogita, quæ ſine judicio deflectit ſe ubiq; ad pejora & ne in optimis quidem conſiſtit. Ferrum hoc, quod in hoſtem adegiſti, forſan tibi necem impinget. Eodem in loco, in quo tropæum figis, cras tibi tumulum ſtatuemus. Straviſti hoſtem, & ſtare te putas; ſed jam cadis. Viciſti; ſed momentum tantum intereſt, inter victum eſſe & viciſſe. Qui victus eſt proſterni non poteſt, qui vicit ad cladem ſe accingit. De victoria victus cogitat, dum ruinam victor

victor meditatur. Prælium Fortunæ luſus eſt. Pugnat uterque, ſed hic vincit, quia victus, ille perdit, quia jam vicit. Uter felicior ignoro; niſi felicior ille ſit, qui vicit, quam qui victor futurus. Ille jam accepit, quod hic exſpectat. Clades certe victorem trahit, ut magnes ferrum. Moratur illa quidem paullulum, ſed mox venit. Fruſtra eſt, qui ex una victoria alteram metitur. Nauta qui ſecundis ventis orientem accepit, rebus ibi compoſitis ad occidentem tendit. Viciſti? Recte eſt. Lætare tantiſper. nam vinceris ab illo, quem & per quem viciſti. Miles tuus, magnitudine rerum inflatus in te manus ſuas ſtringet, quas hoſti debet. Hoſtis autem ad vindictam ſe componet. Majorem hoſtem facis, quem viciſti. imo dum hoſtem vincis, viam ipſi oſtendis, qua es vincendus. Proin furori tuo manus injice, & bellum gere non ex impetu, ſed neceſſitate. Neceſſitas autem ſit,

qua cladem exſpectas, niſi ipſe hoſti impingas. Si cum pari, aut minori res tibi ſit, dubios bellorum caſus cogita: qui ſubinde faciunt, ut major te ſit, & qui par, & qui minor fuit. Si cum majori, vires tuas explora. Marſyas cum Apolline certavit, ſed ut nudis ac laceris viſceribus relinqueretur. Atqui aliquando factum eſt, ut major minor eſſet. Sed plures ſunt, qui à majoribus minores facti. Paucitas illorum terrori tibi eſſe debet, non exemplo. Tantillus eorum numerus monet, ut caveas, ne numerus inter illos fias, qui numerari non poſſunt. Si ergo cum maiori tibi res ſit, aut pacem, aut fugam, aut moram interpone. Pacem cum potentiori obtinuiſſe honorificum eſt petenti. Fugere tanto plus laudis habet, quanto majus dedecus perijſſe. Sed & quod vi non poſſumus, ſæpe morâ obtinemus.

Ne te

II.

Ne te quæſiveris extra.

Ne te quæſiveris extra.

TUbus quo futuræ tempeſtates eminus videntur, prudentiam notat. Belli Imperator conjectis primum in ea,quæ evenire poſſunt,oculis ad expeditionem ſe accingat. Quid ęvenire poſſit, docebunt quæ aliis evenere. Nobis quippe veteres vixere in exemplum, ut nos futuris. Fortunam ſuam ut quivis ſentit, ita aut ſequendam, aut fugiendam ad alios transfundit. Sic nemo ſibi tantum aut felix, aut miſer fuit. Homines enim ad humana omnia ęque pares ſumus. Accidere ſingulis poteſt, quod unum aliquando aut evexit, aut oppreſſit. Ex eventis de cauſſis judicandum. Mala enim cum ſine cauſis non fiant, ſine illis non tolluntur. Miſerrimum eſt ad eundem lapidem impingere, qui alteri poplites ſuccidit. Cave illum, fuge, & utere. Cavet, qui tollit;

lit; fugit, qui alio deflectit; utitur, qui hoſti opponit. Prudentiæ eſt providere quæ eventura. Non ut certum quid definiatur (quod humanum non eſt) ſed ea omnia animo videantur, quæ forſan eventura: ut non in unum, quod ignoramus, ſed in omnia, quæ ſcimus, parati ſimus. Qui ſic agit, falli non poteſt, ut Mathematicus, qui calendas proximas, aut ſerenas, aut nebuloſas prædicit. Alterutrum enim eorum verum eſſe debet. Ita res eveniunt, ut edixit, ita edixit, ut evenere. Nam non potuiſſent aliter evenire, quam prædixit. Si enim quæcumque fieri poſſunt, præviſa, nihil eveniet poſtea, quod inexſpectatum. Nihil hic credere oportet, ſed omnia cogitare. Si certum quid de futuris ſtatuere nobiſcum poſſemus, divinitatis eſſet argumentum: at cum omnia, quæ fieri poſſunt, luſtramus, prudentiæ munia explemus. Sic ex præſenti rerum ſtatu, non quidem

quod neceſſario futurum eſt, ſed quid fieri poſſit, exploramus. Neceſſarium id omne putamus, quod poteſt evenire. Ante oculos igitur habenda & quæ facta ſunt, & quæ futura. Quæ facta ſunt exemplum, quæ futura conſilium dabunt. Faciunt illa, ut falli non poſſis, & factum ſit, quod futurum voluiſti. Sine his feliciter bellum geri non poteſt, & ſi geratur, non virtuti, ſed fortunæ debetur. Iam vicit, qui ad hæc attendit. Imo cito vicit, qui his longum incumbit. Cito enim factum dici non debet, quod factum eſt, ſed quod laudatur, poſtquam peractum eſt. Sero Imperatorem pænitet, quamvis cito geſſerit, quod in re dubia cito nimis decrevit.

III.

Nec ſemel, nec ſimul.

Nec ſemel, nec ſimul.

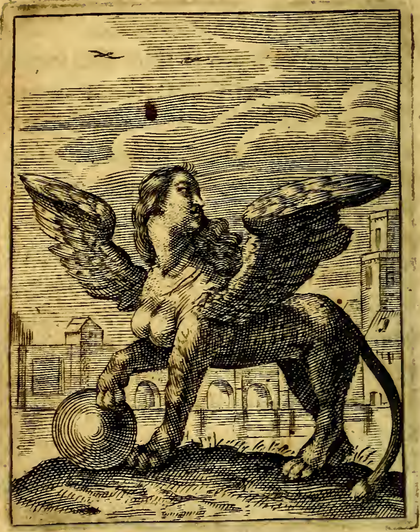
MAnus hæc ſemina ſenſim & partim diſpargit, ne ſi omnia ſimul profundat, omnia corrumpat. Succreſcent enim ſingula, quæ conjuncta peribunt. Nec aliter in procinctu acies explicanda. Totam peſſumdat, qui totam ſimul oſtentat. Qui autem partim, totam tuetur. Rationem bellorum ignorat, qui copias omneis ſimul hoſti ſiſtit. Simul enim & ſuam & omnium ſalutem ancipiti fortunæ exponit. Damnum acceptum reſarcire non poteſt, quia uni momento impendit, quod ſufficere in poſterum debebat. Hoſtes autem majore animo iſti prælio inſtant, in quo omnes adverſariorum res vertuntur. Illo enim confecto, in futurum ſibi ſecuritatem, & ne hoſtem quidem promittunt. qui viribus omnibus attritis aſſurgere non poteſt.

Medi-

Medicus, ut morbum expellat, non omnia ſimul præſcribit. Ubi prius pharmacum aut parum aut nihil profuit, ad aliud recurrit. Quæ enim ſingula partim eſſent profutura, ſemel & ſimul data non tollerent morbum, ſed augerent. Bellum Reipub. & morbum, & remedium puta. Morbus eſt, quo hoſtis irrumpit; remedium, quo obviam hoſti imus. Increſcet morbus, niſi remedium pro loco, tempore, modo applicemus. Ut in certis tutiſque omnes fortunas collocare, ſingularis eſt felicitatis, ita dubiis, ſi neceſſitas premat, ea modo exponere, quę amiſſa ſummam rerum non inverterent, prudentis eſſe exiſtimamus. Partim igitur educendę in hoſtem copiæ, ne temere inſultet; non autem ſimul, ne ſemel fiat, quod ſemper ferendum.

IV.

Et unus & omnia.

Et unus & omnia.

VT aulam videas, ſphingem propono; illam Echidnæ & Typhonis filiam, quæ quot corporis ſui partes, tot pene formas habet. Vultu, & mammis fæminam, alis volucrem, pedibus caudaque leonem mentitur. Sic in aulis principum vivitur. De illis loquor, qui ad omnia ſe componunt. Nemo unius vultus, dum uni, & dum omnibus vult placere. Unus enim princeps, non unus ſemper, nunc huic, nunc illi intentus, & miniſtri ejus ut uni ſe probent, unius omnia aſſumunt. Boni ſunt ſi bona, mali ſi mala amplectatur. Malum ipſis bonum eſt, non alia de cauſa quam quia principi videtur Quacunque incedit ſequuntur. Hoc circulo in horas ſingulas rotantur: Protei, qui ſe in omnes eas formas mutant, quas expedire ſibi putant. Nihil ibi con-

conſtantius levitate. Nihil levius ipſa conſtantia levitatis. Solum illud hic ſtabile quod mutatur. Sed hominem, quem ære jam expreſſimus, ſtylo paulo propius deſcribamus. Minus dicam quam tegit. Totum ejus artificium eſt, bene latere. quippe bene ſecum actum putat, cum bene latuit. Quod eſt, ignorari, quod non eſt, vult videri. Inimicus eſt, & negat, amicus videri vult, & mentitur. Niſi autem hic lateat, non erit, qui vult videri. Vt enim adulator eſt, quem ignorat, cui palpum obtrudit, ita non eſt, cum videtur. ut in ſcena rex eſſe deſiit, qui diadema atq; purpuram, & Hercules, qui clavam, & Diogenes, qui peram depoſuit. Sępe enim & Irus Cręſum, & Herculem Sardanapalus, & Diogenem Callias repręſentant. Sic adulator non eſt, niſi qui amicus videtur. Tantum autem inter utrumque intereſt, quantum inter eſſe, & videri. ut cadaver homo non eſt, ſed videtur.

Inter hoc & illud tantum diſtat, quantum inter aliquid, & nihil. Nec diſtant tantum illa, ſed opponuntur: Cum Maximo Platonico loquar. Ex propoſito inſtitutoque animi ab „ amico adulator diſtinguitur. Si- „ cut uterque & qui virtutis ſtu- „ dio & qui mercedis cauſa mili- „ tat, armis utitur, nec tamen de „ operibus eorum ab externa quiſ- „ quam actione judicat, cum pro in- „ ſtituti ratione & uſu quem uter- „ que ſcopum habeat diſtingui o- „ porteat. Alter enim quem ſervat „ amat, alter ſe addicit cuilibet. Al- „ ter in eo quod agit ſuæ ſpontis eſt, „ alter venalis. Alter iis fidem ſer- „ vat, cum quibus fædus contra- „ xit, alter ne iis quidem cum qui- „ bus amicitiam. Eodem adulato- „ rem ab amico differre puta. Am- „ bobus enim ſæpius accidit, ut eo- „ dem modo agant, eodem modo „ cum amicis vivant, cum tamen „ alter „

„ alter ab altero vel ex propoſito,
„ vel ex fine, vel ex animi habitu
„ diſcernendus ſit. Amicus enim id
„ quod bonum putat, ſive id dolo-
„ rem poſtea ſive voluptatem adfe-
„ rat, cum amico communicat, &
„ ex æquo fruitur: adulator ex præ-
„ ſcripto libidinis ſuæ, quicquid cum
„ amico agit, ad lucrum ſuum diri-
„ git. Amicus æqualitatem ſpectat,
„ adulator bonum proprium. Alter
„ æqualitatem in virtute, alter lu-
„ crum in voluptate. Alter parita-
„ tem in congreſſu, alter humilita-
„ tem in cultu. Alter veritatem in
„ familiaritate, alter fraudem. Alter
„ emolumentum in poſterum, alter
„ in præſens delectationem. Alte-
„ rius beneficia memorari gaudent,
„ alterius fraus ſepeliri poſtulat. Al-
„ ter quæ amici ſunt ut communia
„ curat, alter ut aliena conſumit.
„ Amici & in ſecundis rebus fami-
„ liaritas gratiſſima eſt, & in ad-

„ verſis

verſis ſortem ex æquo fert. Adu- „
lator neque in ſecundis rebus ex- „
pleri poteſt, neque in adverſis uſ- „
quam apparet. Amicitia laudẽ, vi- „
tuperio digna eſt adulatio. Amici- „
tia par pari rependit utrinque, adu- „
latio claudicat. Qui enim egeſtate „
adductus, ut id conſequatur quod „
deeſſe ſibi videt, alterum colit, „
inæqualem ſe fateatur neceſſe eſt, „
quatenus non viciſſim ab illo coli- „
tur. Amicus ſi ignoretur, adulator „
niſi ignoretur miſer eſt. Amicitia „
exploretur major fit, adulatio ſi „
exploretur perit. Amicitia tempo- „
re creſcit, adulationem tempus „
convincit. Ita Maximum ſuum non „
minor ipſo Heinſius loquentem dedit. Dicam plura: Libera amicorum judicia, etiam cum benificiis ſunt obligati. Liber enim & obnoxius idem eſſe poteſt. Obnoxius, quia benificium accepit, liber, quia ipſa judicii libertate benificio vult reſpondere.

dere. Aliter adulatores; qui apud alio non ſui ſunt, non aliorum, ſed ſu cauſſa. Nimis dixi. Ut aliis, ita etian ſibi deſunt. Aliis, quia non præſtan quod debent: ſibi, quia non agun quod volunt. In adulatione quippe neceſſitas eſt, quam qui non habet, non adulatur. Nec aliis tantum ſic vivimus, ſed etiam nobis: non alia de cauſſa, quam quia aliis ſic videtur. Neq; enim nos ex nobis, ſed aliis æſtimamus. Ita ſe Jovis filium Alexander, Deum Domitianus credi volebant. Quippe aliis per adulationem ſic judicantibus credebant. Miſer eſt, qui ſic vivit, nec ſe ſuo ipſe pede metitur. Se ipſum enim ignorat. Philippi filius eſt Alexander, homo Domitianus. Neuter credit dum fidem aliis, non ſibi habet. Indignum ergo cum aliis, ut umbræ, ſemper mutari. Servi enim ſunt, qui ſic adulantur. Imo pejores ſervis. Servus enim liber non eſt, quia eſſe non poteſt. Illi

liberi

beri non ſunt, quia eſſe non volunt.
lle domino ſe præbet, quia malâ for-
ınâ accepit. Hi libertatem abji-
iunt, ut ſervituti mancipentur. In
lis fortunam, in his animum dam-
amus. quem ſuum cuique natura
edit. Vultum ſuum tuumque tua in
e fortuna mutat, non miramur. Hu-
ıanum eſt. Vt alii placeas, cum alio
e mutas, exſecramur. Prętter naturam
acis. Qui ſic vivunt, aut reapſe mu-
antur, aut ſimulant. In utroque in-
elices. In uno ſerviunt, in altero &
allunt, & falluntur.

Sole

V.

Sole, ſoloque.

Solo,

Sole, ſoloque.

SEgetes, ut ubertim ſuccreſcant, lęto atq; pingui agro cōſeri debent. Ex ſoli enim nobilitate, & oppido proveniunt, & magis commendantur. Caſtra metaturus Princeps ingenium loci exploret. Hiſpida & ſalebroſa evitet. Culta, læta, fœcunda invadat, & quæ victum ſuppeditent, quantum ſatis. Ita tamen ut neceſſarijs inſtructus miles vivere poſſit, non autem delitiarum affluxu delectari. Inopia multos peſſum dedit, ſed plures voluptas. Inopia enim ad virtutem ſubinde accendit, voluptas diſſolvit. Annibal injuria loci compulſus inacceſſas aliis Alpes aceto fregit & in Italiam penetravit. Eundem invictum Alpibus & indomitum armis Campaniæ ſoles, ac tepentes fontibus Bajæ ſubegerunt. Adeo, ut cui Italia media Africa fuerat, tunc buſtum eſſet.

eſſet. Foveri miles debet, non enervari. Fovetur, cum neceſſaria vitæ præbentur, at vero cum ſupervacua, enervatur. Innutritus voluptatibus aut de hoſtium inſultu ſecurus eſt, aut cum in hoſtem movendum eſt, vix poteſt divelli. Quorum alterum ruinam ſecum trahit, alterum rerum præclare gerendarum occaſiones corrumpit. Miles in aciem profecturus vitam non delitiis aut voluptati, ſed labori, vigiliis, hoſti debet. Neceſſariis utatur. Voluptas ejus omnis ſanguine hoſtium & cæde explenda eſt. Nec hoc tantum belli Imperator, ſed commodam quoque aëris temperiem, & quam ferre miles poſſit, attendat. Frigidis natus locis, & ipsa educatione ad rigorem induratus, bellare non poteſt, ubi æſtus adurunt, ut nec in frigidis locis ille, qui ſolis indulgentia exceptus eſt. Romanus in Germania bellum olim gerens torpebat, Germanus in Italia langue-

languebat. Illi nimium frigus, huic nimij æſtus adverſi. Ita locum ſuum unicuique, & genium natura fecit. Alijs æſtum, alijs frigus, nonnullis utrumque, ſed cum modo, dedit. In ſuis quiſque ſe poteſt fovére. Qui excedit naturæ ipſi aut vim facit, aut confundit. Non aliter ac ſi in ſilvis delphines, in mari apros educaret. Difficile igitur, ubi debellandum hoſtem habes, cum cæli injuria luctari. Pars autem victoriæ illum bello locum delegiſſe, ubi terra & cœlum aſpirant.

VI.

Ne quid nimis.

Ne quid nimis.

VInum hoc è vaſculo per vim erumpit. quippe inter anguſtias ejus non vult concludi. Diſcat in hoſtem iturus Princeps non ubique eum debere concludi, ſed utrimque melius tutiuſque oppugnari. Melius, quia duplex hoſtem difficultas premit. qui dum hic viciſſe ſe putat, ibi perdit. Quidquid enim conjunctum eſt, majorem vim intendit. Frangi autem facile poteſt, quidquid divulſum. Jam vicit, qui in partem hoſtes dedit. Qui utrimque invaditur, ubique eſt & timet. Plerumque copias inde movet, ubi præſtaret tenuiſſe. Summam rerum in eo putat, quod ne hoſtis quidem cogitat. Leve autem illud, ubi fortunam corrumpit. Qui unâ ex parte hoſtem invadit, uni & ſibi intentum facit. Ille fugaſſe hoſtem poteſt, vix viciſſe. Qui autem

tantum fugat, novis artibus, parandiſque viribus tempus hoſti præbet. Fugam ſuadet, qui fugæ locum relinquit: at vero extrema hoſti imponit, qui utrimque ſalutem intercludit. Ita autem utrimque invadi hoſtis debet, ut ubique non claudatur. Quem claudis, ad majorem virtutem cogis. Ex deſperatione creſcit audacia, & quum ſpes nulla eſt, metus accendit. Rectè Scipio. Via hoſtibus, qua fugiant, munienda eſt. Salutem in manu habet, qui aliunde non exſpectat. Quo majore vi premitur, eo majore aſſurgit. Cædem, quam ante oculos indignam videt, in acie contemnit, & ſi cadat, glorioſum ſibi putat. Vere Tragicus in Hyppolito.

Prohibere ratio nulla periturum poteſt:
Ubi quis mori conſtituit, & debet mori.

Qui

Qui autem mortem contemnit, jam vitam redemit. Ad extrema redactus in manu & armis ſpem ſalutis ponit, quam non prius quam cum iſtis deponit. Sic autem hoſtem aut magnâ clade, aut excidio mactat. Nullus pernicioſior eſt, quam quem audacem anguſtiæ faciunt, inquit Seneca; longeque violentius ſemper ex neceſſitate, quam ex virtute corrigimur. Utrimque igitur invadendus hoſtis, ne totus elabatur, non autem ubique, ne totus inſurgat. Nec in bello tantum hoc quærimus, ſed etiam poſt bellum. Qui extremi libertatis, ad inſtaurandam eam animum appellunt. Extremi autem ſunt, qui ſuperbiam victoris per obſequium & modeſtiam effugere non poſſunt. Auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium, liberos, propinquos, quos natura unicuique cariſſimos eſſe voluit, conjuges, ſororeſque polluere, bona fortu-

naſque in tributum agere,corpora ipſa ac manus inter contumelias ac verbera conterere infirma vincula ſunt caritatis. Faciunt illa, ut victi eſſe nolint, imo victores fiant, quos debellavimus. Serpentem quo magis premis, eo magis virus ſuum diſpargit: præſertim ubi de ſeſe jam actum videt. Sequatur belli imperator, qui hoſtes ſuos victos habet. Satis ſit decurtaſſe vires, ſic ut nocere non poſſint, quibus ante inſultabant. Maximum victoriæ momentum eſt, ipſius victoriæ victos non pænitere: & ea demum conſtans atque certa fides, quam immoderato imperio ipſi in aliis non violamus. Is demum victor, qui ita vincit, ut victos ſe illi ipſi, qui victi ſunt, non ſentiant. Quod fiet, ſi dominus, non conditio mutetur. Parum quippe curant ſubditi, ſub quo vivant, modo bene & clementer habeantur. Qui extrema iis infert, quos debellavit, vires eorum accen-

dit

dit atque erigit, quæ jam jacebant. Initium ſalutis, ſpem ejus tenendæ non habere. Satis quiſque putat victum eſſe: at nimium, penitus exſcindi & extirpari. Qui enim victus eſt in victore fortunam, quanquam invitus, admiratur. Qui victum ſe jam ultra premi videt, in eodem violentiam tanquam ſcelus deteſtatur. quam cum ferre non poſſit, invicto animo ſe opponit. Extrema facit, cui extrema infliguntur. Quantum de excidio eorum victor, tantum de ſalute ſua ipſi cogitant. Jam tunc invenit ſeſe animus, ubi non eſt, & capit quód non habet: & cum minor ſit majorem ſe facit. Ad præſentem fortunam non attendit, tanquam non ſit, ſed neceſſitatem ſequitur, ut ſit. Illa leges victori dat, & non accipit. Illa animum & vires victis præbet, quas ne quidem victor exſpectat. Ita qui victi ſæpius vicêre, & victores aut amiſere fortunam, aut periere. Illi ad ſalutem,

hi ad excidium, quod aliis minabantur, ipſi contendunt. utrique cauſam habent: hi immoderatum imperium, illi neceſſitatem. quorum utrumque magnos animos addit, niſi quod hoc ſervet fortunam, illud corrumpat.

Pro-

VII.

Probis probari.

Probis probari.

AQuila pullos ſuos ſoli exponit, & eorum aciem explorat. Si immota ſtet, fovet; ſi tremula ſit, expellit. Principes in erogandis dignitatibus ſequantur. Dignitas non eſt niſi à dignis geſta. Digni non ſunt, niſi qui ſuſtinendæ iſti pares. Pares autem habendi non ſunt, niſi qui virtutem probarunt. Nec nobilitas, nec ſanguis, aut ſtudium privatum, nec commendatio, aut preces aliorum locum hic habent. Optimum quemque fideliſſimum oportet putare. Qui majores tantum oſtendit, de ſe & virtute ſua diffidit. Pares hic omnes natura fecit, virtus diſcrimen interponit. Quæ ſola cauſſa priſcæ & cordatæ nobilitatis. Sæpe poſteri majoribus ſuis indigni, nominis tantum & familiæ, non etiam virtutis hæredes. Nec ſanguinis propinquitas

hic æſtimanda, quæ non adeo nos ſtringit, ut male de repub. mereri debeamus. Quippe parens illa omnium eſt, & mater. Impium autem foret hoc pacto ſalutem ejus violare. Vt ut cæteris proximi, ipſi plura debemus. Qui commendationem & preces deponunt, non audiendi. Sępe enim affectui, non nobis aut Reipublicæ indulgent. Fides, integritas, magnitudo animi explorandæ aut ex fama, aut rebus. Famæ credendum, ſi conſtans, ſi omnium fuerit. Errat illa aliquando, ſed ſæpe eligit. Rebus ſtandum, ubi in minoribus quis ſe majoribus dignum, & ſufficere oſtendit. Sic Cerialis Britanniæ præfectus Agricolæ, inquit Tacitus, modo labores, & diſcrimina, mox & gloriam communicavit. Præfecit ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquando majoribus copiis ex eventu. Ut habere debent virtutes ſpatium exemplorum. Majoribus dignus, qui

dum in ſecundis conſiſteret ad prima laudabiliter adſpiravit. Quod fit, ſi primam dignitatem non licenter more juvenum, qui omnia in laſciviam vertunt, geſſerit, & titulum ad inſcitiam non retulerit: ſi noſcere omnia, noſci omnibus, diſcere à peritis, ſequi optimos fuerit conatus: ſi nihil appetierit ob jactationem, nihil ob formidinem recuſarit. Si vincere alios inglorium, atteri ſordidum putarit. Quorum illud modeſtiæ eſt, hoc autem magnanimitatis. Si quis alios vincere ſemper velit, aliquando repulſam patitur, atque ſic auctoritatem evertit, & ſi vincat, quos inferiores relinquit infeſtos ſibi reddit, atque ſic diminuit amorem. Qui vero ab alijs atteri ſeſe patitur, famam perdit, & indignus illis videtur, quæ jam habet. Tantum abeſt, ut ad altiora ſit promovendus. Quippe generoſi animi eſt, cum virtute ſua aut exiſtima-

ſtimatione ita colluctari, ut utraque & virtus & dignitas accipiat incrementum. Hæc ſi in levioribus qui probarint, magnis deſtinandi ſunt, quia magnis pares. Rempublicam corrumpit, qui ad hæc non attendit. Cum periculo Reipublicæ diſcit, qui in ea conſtitutus ignorat, quæ jam didiciſſe oportebat. Qui enim adhuc diſcit, ſæpe impingit. At vel ſemel tantum & leviter in publicis erraſſe, id aliquando facit, quod corrigi nunquam, aut tolli poteſt. Nec ſuffecerit pœnam delinquenti inferre. Exemplo enim, quod ſtatuis, non reddis, quod Reipub. ereptum. Proinde officijs & adminiſtrationibus præficiendi potius non peccaturi, quam puniendi, qui peccarunt. Qui enim bonum evexit & clemens audit, quia non punit, & bonus, quia de eo Reipub. proſpexit. Qui autem malum præfecit, aut ſciens, & ſic in Rempub. eſt iniquus, aut ig-

narus

narus malum eſſe, & ſic cogitur prius judicium ſuum damnare, quod auctoritatem evertit, & pœnam inferre, quod clementiæ famam expellit. Nihil enim eſt quod æque apud ſuos Principem ingratum reddat, quam pœnæ, etiam cum merito imponuntur. Præſertim cum pœna non fuerit imponenda, niſi qui imponit pœnæ merito dediſſet occaſionem.

Tecum

VIII.

Tecum habita.

Tecum habita.

PEr teſtudinem alteram prudentiæ partem deſignamus, quæ in præſentibus conſiſtit. quæ eſt ſic ad præterita attendere ut futura non negligamus & ita ad utrumque, ut de præſentibus etiam cogitemus, dum aut fortunam, quæ nunc eſt, tuemur, aut collapſam inſtauramus, aut novam volumus excitare. Quę ut aliis aliquando artibus, ita bello potiſſimum optinemus. Dum quiſque eorum tenax, quæ habet, aut propulſat virtutem noſtram, tanquam iniquam, aut non ſua tanquam ſua defendit, aut etiam invidet felicitati noſtræ, non alia de cauſa, quam quia ipſe parem non habet. Primum hic eſt præliari ſecundum vincere & triumphare. In illo virtutem, in hoc fortunam eſtimamus. Nemo victoriam ante quam bellum cogitet, nemo ex bello victoriam ſibi ſpon-

ſpondeat, niſi prudentiam impendat. Quæ ut in iis quæ habemus, ita in iis quæ non habemus potiſſimum conſiſtit. De commeatu loquor, qui ad vitam aut bellum neceſſarius intercipi non debet. Alias quippe nec vivere miles poſſit, nec præliari; utriuſque & vitæ & belli inſtrumentis deſtitutus. Proinde aut habere ea in promptu oportet, aut aliunde exſpectare. Si in promptu ſint, in neceſſarios tantum uſus impendenda. Qui enim hic profuſus eſt aut liberalis, ſæpe paulo poſt eſurit, eo nomine potiſſimum miſer, quod non habeat, quæ ante ſuperfuere, & adhuc poterant ſupereſſe, ſi neceſſitatem fuiſſet ſecutus. Ex ſecundis adverſa, ex abundantia ſæpe inopia, naſcuntur. Sic ut fere deſit, quod non deeſſet, niſi defuiſſemus nobis, cum nihil deeſſet. Locum belli, moram hoſtium ignoramus. Sæpe hæc alio fortuna vertit, quam cogitamus. Itaque habenda

benda

benda quæ ſuperſunt, tanquam non ſint, ut ſint, cum neceſſitas premit: præſertim ea, quæ & conſumit uſus, & denuo præſtare non poteſt. Si commeatus aliunde exſpectandus, viarum ſecuritati conſulendum eſt, perquas vehuntur. Quippe intentus hic hoſtis agit, qui viciſſe ſe putat, cum ſubſidia aut vitæ, aut belli præcidit. Victoriam non relinquit hoſti, ſed donat, qui hoc non obſervat. Commeatus ergo ſi in manu noſtrâ ſint non profundendi, ſi aliunde advehi debeant, ita ſecuritati itinerum eſt conſulendum, ac ſi præſentes eſſent, quos exſpectamus.

Ad alia teſtudinum exemplo Principes provocamus. Neque enim unum modo nobis illæ oſtendunt. Vt qui hominem videt, & animam cogitat, & corpus. Teſtudines ut domicilium ſibi à natura præſcriptum non excedunt, ita ſuo ſe Princeps modulo debet metiri. Qui ſecus

agit

agit non imperat, ſed vagatur. Nuſquam eſt; dum ubique eſſe vult. Quippe parem omnibus vim & auctoritatem commodare non poteſt. Perdit ubi promovere ſe putat. Quæ habet relinquit, quæ non habet invadit, & ſic amittit non raro, quæ habebat. Quaſi vero non ſatis promoverit; qui quod jam habet ſervavit. Qui uno ictu duos feriendos ſuſcepit, non ita utrumque premit, ac ſi unum cogitaret. Quantum enim impetus ad unum transfertur, tantum alius non ſentit. Sed & uterque ſæpe elabitur: cum periiſſet uterque, ſi ſinguli fuiſſent tentati. Modum ergo imperijs poſtulamus. quem quæ non habent mole ſuâ ſe ipſa ſubvertunt. Neque enim imperium eſt, quod longe lateque ſe diffundit, ſed quod tenere ille poteſt, qui accepit. Inertiæ tamen dulcedinem non inculcamus. quaſi de augendo imperio ſecurum principem eſſe oporteat. Ita

ſerva-

ſervare illud decet, ut augeatur, ne dum progredi nolumus, recedamus, ita augere, ut ne diminui ſit neceſſe, quia pares non ſumus.

Tertium jungo, & teſtudinem ſecum habitantem ſecutus vitam privatam præ publicâ commendo. Illa quieta, ſtabilis, ſua: hæc ardua, ſubjecta fortunæ, aliorum. Ibi modeſtia eſt, quæ ſuis contenta, hic ambitio, quæ ſatisfactum ſibi non putat, niſi cum aliis dominatur. Sed ſervit ubi ſe putat imperare. quippe non ſua agit, ſed aliorum: & quot ſubditos, tot dominos habet. Salus eorum neceſſitatem imponit, quam non poteſt evitare. Ita gregem ſuum paſtor ſequitur, & tamen dicitur dominari. Magnificum magiſtratus nomen, ſed quod ſpecie ſuâ multos fallit. Aliud enim loquitur, titulos, & gloriam, aliud tegit, infinitas moleſtias, & difficultates. Nec enim domini tantum ſubditi ſunt, ſed ſæpe ho-

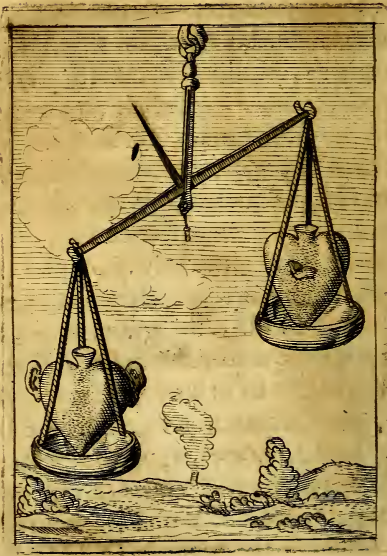
pe hoſtes. Qui non raro beneficia in publicum collata injurias interpretantur. Cum vulgo res eſt, quod ſine judicio immane quantum potens impetum ubique ſequitur, non rationem. Quod laudavit, mox damnat, & cum factum eſt, eum culpat, qui fecit. Adeo ut ejuſdem ſit eundem ob idem & in principio amaſſe, & ſub finem odiſſe. Neque enim judicat, ſed movetur. quemadmodum marini fluctus impetu quodam aut deſtituunt naves, aut propellunt. Quæ bene geſta aut æſtimare non poteſt, aut contemnit. quippe bonum ignorat, dum non ipſum, ſed ejus ſpeciem ſectatur. ſicut infantes pictas in tabula cupedias manu apprehendunt, non quia ſunt, ſed quia videntur. Quæ leviter commiſſa, interpretando accendit. Non aliam ob cauſſam, niſi quod odiſſe malit, quam amare. Quemadmodum plerique injurias magis, quam beneficia extollunt.

lunt. Sic de publicis unuſquiſque judicat, quia ſua putat: de magiſtratu quia forſan ad eum non pervenit. Sed & populus quemadmodum ipſe inſtabilis, ita etiam, quæ bene ſe habent, per ſe ſtare non ſinit. Quicquid novum eſt, iſti ſe probat; improbandum denuo, ubi aliud placuerit, non quia melius, ſed quia novum. Mox ad præterita recurrit, aut præſentia eſſe vult, quæ adhuc futura. Adeo ut hoc ſolum ſciat, quod ignorat, & fieri velit, quod aut fieri jam non poteſt, aut adhuc debet exſpectari. Ita magiſtratus non ſibi innocentiam ſuam, aut virtutem debet, ſed illis, quibus obſequium relictum eſt. Quod quam difficile ſit nemo ignorat. Ideo enim vulgus ſæpe negat licere, quia vult, non quia haud debuit licere. Durum eſt cum hac bellua in tanta animorum varietate colluctari: & fieri non poteſt, ut omnibus ſe unus probet. Singuli diver-

diverſa & capiunt, & amplectuntur. Pertinacia enim eſt, quæ ad cætera mala accedit, & nihil ſibi patitur perſuaderi. Qui hic vulgo ſe opponit, magis movet. Vt qui in mari adverſus fluctus audentior invehitur, magis eos attollit. Nec aliter Sapienti evenit. Cum exeunti è theatro confertæ multitudini obniteretur, ut adverſum ſe populo probaret, ſæpe caput vir optimus impegit. Ita qui alijs præeſt, ut omnium dominus ſit, omnibus ſervit. Aliter privati, dum ſibi ipſis & bona ſua, & mala poſſunt imputare. Si illa, ſibi gratulantur, ſi hæc, ſeipſos abſolvunt, quia ipſi fecere. Tantum eſt in utrâque fortuna & ſpes ſuas, & metus moderari. Sic ut melius ſit parere, quam imperare. Cum imperare & obtinere non noſtrum ſit, ſed aliorum. Parere autem in noſtrâ eſt poteſtate. Quid quod hoc ipſum parere, ſit imperare. Nemo enim patet, niſi qui obſequium ſibi indixit. *Loquen-*

IX.

Loquendo & tacendo.

Loquen-

Loquendo, & tacendo.

NOn prætento pollice, aut exſertâ dextrâ, ut dicturi olim, ſed monſtro ſilentium indicimus: cujus novâ hac & inuſitatâ forma docemus, quod in vita humana difficillimum eſt, bene loqui, bene tacere. Quorum utrumque ſummam felicitatem abſolvit. Silentio primum natos natura damnavit. Vnde infantes nominamur. Nec enim ea ætate loqui oportuit, quâ omnia neſcimus. Mox pro captu mentis & rerum dimidiata verba pronuntiamus. Deinde tota efferimus, & à beſtiis diſtamus. quippe cum interpres rationis ſermo ſit, hic cæteris animantibus datus non eſt, quod illa carerent. Nec enim Celſo credimus, qui providum ſui naturæ inſtinctum, rationem appellavit: & in hominem iniquus eſt, qui

eum ſolum hic non patitur regnare. Vnius ergo hominis eſt loqui. Quod non artis beneficium eſt, ſed naturæ. Ita infantuli duo à Pſammiethico Ægyptiorum Rege in ſemotum aliquem locum conjecti, poſtquã vagire deſtitiſſent, loquuti ſunt. Nec id à nutricibus habuere, quibus linguæ abſciſſæ; nec ab aliorum conſuetudine, quia nemo accedebat. Fruſtra tamen de linguæ antiquitate Ægyptii, & Phryges certantes, pro ſe naturam vocabant. Neque enim ab ea eſt, ſive Phrygum ſive Ægyptiorum lingua, ſed tantum loqui. Si à natura hæc aut illa eſſet, omnes eam uſurparent. Vnde, naſci hominem & mutum & ſurdum, audireque prius pueros, mox loqui Ariſtoteles exiſtimavit. Nec enim Græce loquitur, niſi qui aut ita loquentem audivit, aut lectione percepit. Vocem igitur diſtinctam natura, ſed aliis uſitatam

ars

ars & inſtitutio præſcribit. *Sic* ut ad hanc illa nos diſponat. Ut domus ſi materiam videas, à natura, ſi formam, ab arte habet. Sed ut loqui naturæ, ſic tacere ſubinde, ubi loqui poſſumus, prudentiæ eſſe arbitramur. Nec mirabimini ſi qui de ſilentio ſermo eſt, loquacem me fecit. Loqui enim non prohibent ſilentii præcepta, ubi illa ipſa docentur. Quemadmodum medicus de morbo loquitur, cum de ſanitate agit, & de ineptiis Sophiſtarum Philoſophus, qui artem bene diſſerendi profitetur. Silentium non niſi unitatem eſſe ſuis olim Pythagoras perſuadebat. Qui enim ſolus eſt etiam cum loquitur, tacere videtur. Nam loquitur tantum ſibi. Sive autem quis cogitet ſecum, ſive loquatur, adhuc tacet. Quin vero non apud nos, ſed alios ſilemus. Nec illa tacita nobis videntur, quæ ſcimus, ſed aliis, qui igno-

rant. Et non homines illa res, ſed Deos autores habet. Sic tacitam Numa, Harpocratem Ægyptii, Sigalionem Græci, Angeroniam Romani, aris & templis coluere. Tacita ex diſciplina Pythagoræ, qui ἐχεμυθίαν eam nominabat. Illa Camænarũ una docebat, ſapientũ eſſe ut quędã loqui, ita quædam tacere. Harpocrates infantis forma os dextra obſignabat. Nam & ætas illa ſilentio tranſigitur, & invidendæ virtutis eſt linguam cohibere, Quem optimo acceptum conſilium Romani, peſſimo Italia, juxta cum Serapide & Iſide, L. Piſone & Gabinio Coſſ. expulere. Eundem illum cum Sigalione fuiſſe quidam arbitrantur. Certe idem, ſilentium dico, & nomine & forma indicabat. Angeronia tutelaris & cuſtos Dea imperii, ore obligato, taciturnitatis indice, intercedebat, quo minus palam fierent Reipublicę arcana.

cana.

cana. Cui populus ex vetere inſtituto XII Kal. Ianuarias, prudentes ex ſapientiæ præſcripto ſemper litabant. Ita Dii ipſi Deæque tacebant, & tacendum eſſe geſtu atque exemplo alios monebant. Quanquam Homerus linguam aliquam Deorum fuerit commentus. Ita fluvium à diis Xanthum, ab hominibus Scamandrum, avem ab illis Chalcidem, ab his Cymindim, urbem ab illis Batieam, ab his Myrinem appellatam diſertim tradit. Quem tamen aut cum diis loquutum, aut loquentes audiviſſe credant, qui volent. Mihi compertum non vidiſſe cælites; quippe cæcum fuiſſe ab antiquis perhibetur. Et profecto ſiluiſſe magis Deos, quam loquutos, ex paucis adeo vocabulis facile poteſt conſtare. Sed fruſtrà de Diis agimus, ubi homines laborant. Cælo bene proſpectum fuerit, ſi terris conſulamus.

Silerem hic, ſi tacenda mortales ſilerent. Nunc tacendum non eſt, quia loquuntur. Ea dico quæ ſiluiſſe oportebat. Nec noſtra tantum querela illa eſt, ſed antiquorum. Eadem enim mala patimur, ſed noſtra graviora videntur, quia ſentimus. Quam frequens illud apud Homerum?

Ποῖον σ' ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;

Artem dicendi multi & veterum & recentiorum tradidere: qui tacendi præcepta componeret vix unus. Forſan quod uniuſcujuſque ſit ſibi ipſi ſilentium imperare. Imo Rhetorum præcepta tacenda quædam docuerunt; vitia dico ſermonis. Et profecto quid aliud eloquentia omnis eſt, quam ars bene dicendi? Quis autem bene dicit, niſi qui quædam tacet? Sic ut ejuſdem artis ſit & ſermonem, & ſilentium bene inſtituendum docere. Sed nos aliud hic

volumus, quod duabus litteris ſe abſolvit. ST.

Habetis jam & legitis, quod ſequi quidem, efferre non poteſtis. Tale enim eſſe debebat, ut ſilentium indicaret. Vel hinc tantum diſcite quanto facilius ſit tacere, quam loqui. Agite, litteras modo numerate. Qui loqui diſcit ſupra viginti habet, qui tacere vult, duabus monetur, & qui jam tacet ſine ullâ ſe tuetur. Nemo hic ſectam facit. Nec Ciceronis aut aliorum æmulus audit, qui tacet, cum tamen in tot partes abierint magiſtri dicendi. Nec ſeculum, quod ſub Auguſto fuit, ſed ſuum ſequitur Semper enim ſibi conſtat, & Spartana brevitate, aut tumore Aſiaticorum non conſpurcatur. Ad verſuum vel orationum numeros ſe non adſtringit, de quibus tam multa operoſe inculcantur. Nec enim breve aut longum ſilentium vide-

tur, niſi illi qui audit, & maluiſſet non taceri. Quotiens quis tacuit, in leges Rhetorum, & Grammaticorum non peccavit. Sic & liber, & ſuus eſt, & ſoloecifmum non facit, niſi cum loquitur; quod tacere præſtabat. Nec laudat, nec vituperat, nec accuſat, nec abſolvit, nec diſſuadet, nec hortatur. Et facit tamen hæc, non aliis, ſed ſibi. Partes non habet, ut oratio, quæ ſine illis, tanquam membris deſtituta, cadit. Et incipit ſimul & concludit, &, ut verbo dicam, omnia in ſe complectitur, etiam cum nihil audimus, vel videmus. Graviſſima hæc illis ſunt, qui loqui poſſunt: facillima non niſi Choromandis, Troglodítis, & ſi quos plures ſilentio natura damnavit. At quid damnavit! Feliciores enim nobis ſunt, qui dum loquimur totiens & in divina & in humana peccamus. Miſerum quidem

dem eſt loqui non poſſe, peius tamen loqui ubi tacere oportet, ſummæ vero felicitatis, ſed quæ paucis contingit, ex prudentiæ rationiſque ductu & bene loqui poſſe, & bene tacere. Ad ſilentium nos vocat natura, & quidquid in eâ magnum æſtimamus. Tacita fides, tacita fidei commiſſa, tacita pecunia, & infinita alia in libris juris conſultorum. Tacitum cælum apud Maronem lib. 3.

Sidera cuncta notat tacito labentia cælo.

Tacita luna lib. 11.

navibus ibat
A Tenedo tacitæ per amica ſilentia lunæ.

Tacitum Latonæ pectus lib 1.

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Major enim taciturnitatis affectus. Vnde illa Terentiana.

Ut mecum tacita gaudeam.

Tacitæ virgines Veſtales. Horatii eſt Od. xxx. lib. 3.

Dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine pontifex.

Sic ipſis & perpetuus ignis, & ſimulachrum Palladis, & æternitas imperii juxta cum ſilentio commendabatur. Silentium in auſpiciis dictum, quod vitio carebat, & religionem non turbabat. In ſacris cum ſacerdos clamaret, LINGVIS FAVETE, ſilentium indicebat. Sic ut favere crederetur ille, qui taceret. Fatali urbis nomini veneratio & auctoritas à ſilentio accedebat. Et Eleuſiniaca ſacra hoc nomine potiſſimum conſtabant. Toto quadriennio eorum ſacerdotes ſilebant, & Myſtæ dicebantur. Quorum exemplo Pythagoras annum inſuper unum ad exitium vocis adjecit. Prima enim ſapientiæ rudimenta putabat, poſſe tacere.

Quaſi loqui non poſſet, niſi qui tacendo audiſſet prius, quæ loqueretur. Et ſic à Sophiſtis quam maxime diſtabat, qui loquaculos ſuos reddebant, non ſapientes, & declamationibus ſcholas, non animos implebant. Imo divinum quiddam ſilentium eſſe idem Pythagoras exiſtimabat. Vnde & à piſcibus abſtinere ſuos voluit, quod nemo unquam eos audiret. Quæ ſola jam ſuffecerint, ut ne ſi plura dixero, ſilentium quis mihi hic imponat. Bruta videte, quibus turbatum quendam implicatumque ſonum natura dedit. Non utuntur eo, niſi aut neceſſitas cogat, aut tempeſtas anni invitet. Et nos quidquid in buccam venit effutimus. Mali quondam ominis habebatur, ſi pecudes forent loquutæ. Boves humanas voces aliquando edidiſſe legimus: ſed quotiens illud factum, aut exercitus deleti, aut conjuratione ſervorum Italia

oppreſſa, aut graviora adhuc mala incidere. Nec aliter nos ubi vel petulanter, vel imprudenter loquimur, & in nos, & in alios, & in Rempub. peccamus. In nos, cum nobiſmet ipſi ea impingimus, quæ, vel noſtri cauſa, clam habita oportebat. Ita ſæpe nos reos peragimus, à nemine, niſi à nobis, accuſati. In alios, cum & lædimus eorum famam, & fallimus, & mentimur. In Rempub. cum arcana ejus ſtolide propalamus. Loquere ut te videam, dicebat Socrates. quippe indicium animi & viri, ſermonem eſſe exiſtimabat. Ita enim quiſque loquitur, ut ſentit. At ego illum demum recte videre me puto, qui tacet. Vt magnetem æſtimamus, & tamen virtutem ejus nec ſentimus ipſi, nec, ſi ferrum abſit, videmus. Enimvero dum quid tacetur non quidem illud ipſum, ſed prudentem colli-

colligimus, per quem ignoramus, quod tegit. Sic probat ſe quod reconditur, & nos laudamus hoc ipſum, quod neſcimus. Sed tacendum ſubinde eſſe, facile quivis admiſerit, at vero ubi, & quando, & quomodo plerique ignorant. qui loquuntur ubi tacere, & tacent, ubi loqui debebant. Quædam profecto efferre non poſſumus, quædam non debemus. Illa aut captum noſtrum excedunt, aut ignoramus. In utrumque non raro impingimus, dum tenuitatis noſtræ ignari ipſi ſumus. Infinita adhuc ſunt, ad quæ acies ingenii noſtri adſurgere non poteſt. de quibus dum diſſerere multa volumus, majeſtatem eorum deterimus; ſimiles illis, qui & tenebras videre volunt, & ſilentium audire. Neque enim tenebræ ſunt quæ videntur, neque ſilentium quod auditur. Proinde præſtat hic tenere & ex ingenio, & ex ſermone

mone

mone modum: ne aut præcipites cadamus, dum ad ea, quæ extra nos ſunt, tendimus, aut ne in ipſa illa peccemus, dum vix animo cogitanda verbis explicamus. Reliqua ſunt quæ ſciri poſſunt, & alii noverunt, ſed in quibus nos rudes & imperiti. quorum ſcientiam dum operoſe oſtentare volumus, idem nobis evenit, quod caloni, qui ad citharam, aut bovi, qui ad ephippia acceſſit. Nam uterque ludubrium omnibus debet. Non autem major gloria eſt, quod noveris, dicere, quam quod ignores ſilere. Ibi enim oſtendis quid ſis, ſed laudem mereris, hic quidem etiam quid ſis, ſed eſſe, videri non debebas, & dedecus reportas. Sic ut audire hic malim, quam loqui. Qui enim audit ſibi conſulit dum diſcit, qui loquitur indicio ſuo, ut ſorex, ſe prodit. Dum ita tacet imperitus non habetur, dum ita loquitur, famam

mam corrumpit, quam habebat forſan, priuſquam loqueretur Quod Megabyſo Perſæ olim evenit. Is purpura ſplendidiſſimus Apellem convenit, & quamdiu taceret, de imaginibus recte judicare poſſe credebatur, ſed ubi judicare cœpit imperitiſſimum ſe oſtendit. Sic nemo ſtolidum crederet, ſi poſſet tacere, & ille ipſe ſapiens audiret, ſi ſermonem cohiberet. Nemo Miletidem noſſet, ſi nunquam eſſet loquutus. Sed loquutus eſt & ideo fatuus audit. Sicut pro modulo ſuo quiſque loquitur, & ſapit, atque liberaliores in loquendo ſunt, qui tacere debebant. Sed & ſcire plura oportet, quam loqui. Hoc enim hic ſcire eſt, neſcire velle, quod non ignoras. Omnia tacenda, aut dicenda quæ oportuna. Linguam Erechthio & Ariſtomeni non præcidiſſet Valentianus, ſi eam ipſi potuiſſent moderari. Nunc autem ea

ex

ex parte pænam dederunt, in qua peccarunt, & non tacendo fecerunt, ut loqui poſtea non poſſent. Charidemus Athenienſis, quod plures Perſarum, firmiores Macedonum copias dixiſſet, à Dario interfectus eſt. Adeo ut periculoſius nihil ſit quam de aliis loqui, & judicare. Nec mala hic tacenda tantum ſunt, ſed etiam bona. Præſertim ſi dicendo obeſſe magis nobis & aliis, quam prodeſſe poſſimus. Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Helvidius laudati exitio fuere. Nec enim ut virtutis, ita temporis habebant rationem, quo bonis omnibus infeſtus princeps erat. Loqui ſemper, quod verum eſt, boni viri, ſed tacere quiddam, quod ſcimus & verum eſt, prudentis eſſe arbitramur. Velut Socrates, quamvis pictor eſſet, de imaginibus verba non fecit, cum de Deo & virtute diſputaret,

taret, & in fabrili arte verſatus Demoſthenes de incude & ferro tacuit, cum in Philippum peroraret. Et quemadmodum liberalis non eſt qui omnia ſua alteri donat, ſed profuſus, ita qui effundit, quidquid audivit, non diſertus eſt, ſed loquax & ſimul iniquus. Futiles illos tango, qui nihil poſſunt continere, quibus idem evenit, quod piſcatoribus illis, qui quæ ceperant perdidere. Dominium eorum, quæ norunt, in alios transferunt, nec actionem inſtituere poſſunt repetundarum. Quod enim ſemel dictum eſt revocari non poteſt. Vnde & alata verba Homerus nominabat. Sed privata diſpendia tanti hic non ſunt, cum publica videmus, in quibus maximopere peccatur. De arcanis loquor, quæ ſciri non debent, niſi cum peracta. Qui ſtatim poſt convivium cibum evomit, ab eo nutriri non poteſt: & qui ſecreta pro-

prodit, fructum eorum non capit, quia ſecreta non manſere. Si arcanum eſt, cur alteri patefactum? An ut contineret? Similem tui arbitrare, qui continere non potuiſti, & ſi non ſit in te exemplum habet, quod ſequatur. Imo ſecretum non putabit, qui à te accepit. Neque enim tale videtur, quod quis præter te novit. Sic ut dum aliis tradis non commendes ſecretum, ſed propales. Minimum hic cum aliis, cum nobis multa loquamur. Quæ enim aliis dicuntur arcana non ſunt; quæ nobis, manent, quæ fuere. Illa nec gaudio, nec metu, nec ſpe, nec amicis extorquenda. Scire enim hæc debemus, tanquam ignoremus, imo ignorare, tanquam ſciamus. Arcanum ſi ſoli tibi commiſſum, ſi ſolus exequi potes, ſolus habeto. Si aliis, quorum intereſt, prodendum, non ſtatim prode, ſed cum uſus & neceſſitas cogit. De ipſo

exequendi arcani momento & articulo loquor. Quæ enim diu multi ſciunt, mox nemo ignorat. Sola illa hic certa fides, quam quis ſibi tantum habet. Ita ne quidem filio ſuo Antigonus rex, ſed nec togæ ſuæ Cælius Metellus credebat. Non linguæ tantum, ſed animo frænos hic impono. Qui lingua tacuit, ſæpe animo loquutus eſt, & vultu prodidit, quod animo loquebatur. De externis quibuſdam notis ago, quæ nonnunquam indicia eorum, quæ vel agimus jam, vel cogitamus. Ovidianum eſt.

Sæpe tacens vultum, verbaque vultus habet.

Sic ut non tantum hoc tacere ſit, verba non efferre. Sæpe quis videt in nobis, quod non audivit, & ideo audiſſe ſe putat, quia vidit. Quamquam qui videt, conjicere tantum poteſt, quod qui audivit certo ſibi perſuadet. Adeo ut longe gra-

gravius ſit audiri, quam videri. Audire nos ipſos præſtat, & tacere. Vnam linguam natura dedit, pauca loquamur; duas aures, ſæpe arrigamus. Quas, ſi neſcitis, inter deas antiqui habuere. Forte quod hac parte ad Deos maxime accedere ſe putarent, qui audiunt quidem mortalium preces, ſed non loquuntur. Ridebitis haud dubie aures quoque inter Cælites à me numerari. Sed antiquitatem ſequor, quæ in lapide pro me loquatur. Is Patavii apud Ramnuſios ſic habet.

A V R I B V S
B. D. D.
P E T R V S I A
P R O B A
M A G I S T R A
G A L G E S T I
H E R M E R O T.

B. D. D. *Bonis deabus dedicabat*, inter-

terpretantur eruditi. Solis igitur auribus inter reliquas corporis partes contigit Dearum numerum augere, & ita, ut bonæ dicerentur. Inde tot honores ipſis delati, tot ornatrices auricularum. Romæ legetis, quod ante ſæcula aliquot ſcriptum eſt, ut cum loqui deſiiſſent veteres illi, marmora docerent.

IVLIÆ. ⸸. LIVIÆ. ⸸. AVGV.
AVRICLÆ
ORNATRIX.

Injurius certe in earum numen Dionyſius tyrannus fuit, quem cum pro amico Ariſtippus ad pedes ejus proſtratus interpellaret, in pedibus aures habere dicebat. Nec mirum ſi illas contempſerit, qui toti cælo illudebat. Aures tamen Deæ ſunt, in quarum cenſum lingua non venit. Adeo ut divinum

magis ſit audire, quam loqui. Ita tamen tacendum, & audiendum eſt, ut aliquando loquamur, ne fruſtra audiviſſe videamur. Et Fabulanum, & Ajum, & Loquutium, ſermonis præſides Deos, priſci etiam habuere. Linguæ diis ſacræ, & victimarum in ignem, ſacrificii loco, jam tum Homericis temporibus conjectæ, quod eam optimam corporis partem exiſtimarent. Ut non ſine numine hoc ipſum ſit, loqui. Amyclæ ſilentio periere. Cauſſam aliam ex me non quærite. In hoſtium manus non incidiſſent cives, ſi forent loquuti. Nec multis hic ero. Dum tacenda audiviſtis, quæ loquenda ignorare non poteſtis. Bene loquutus eſt, qui quædam tacuit, bene tacuit, qui quædam eſt loquutus. Imo tacere ſubinde nihil aliud eſt, quam loqui. Qui tacet conſentit apud juris auctores, & Parmeno Terentianus;

Tacent

Tacent, ſatis laudant:

Non ergo nimium hic loquendum, ne poſt mortem æterni ſilentii pœnam Rhadamanthus imponat. Nec enim ſilentes defunctorum omnium manes, ſed eorum tantum, qui loquendo hic ſilentium meruere. Sic ut conſultum linguis apud inferos videatur, quæ, dum viverent, dicendo aut attritæ, aut defatigatæ. Claudianum audite:

Qui juſto plus eſſe loquax, arcanaque ſuevit
Prodere, piſcoſas fertur victurus in undas,
Ut nimiam penſent æterna ſilentia vocem.

Nec interea nimis tacendum, ne ſilentio hic pereamus. Ita Socrates loquutus eſt, ut in dicendo vel neceſſitatem, vel opportunitatem videret: ita Cato, ut nullum verbum emiſerit, de quo doleret.

Poſt

X.

Poſt fata ſuperſtes.

Poſt fata ſuperſtes.

IGnis cineri ſuppoſitus, & qui exſtinctus videbatur, eruitur tamen, &, quæ ſepulta fuerat, vim explicat. Haud aliter principes, poſtquam exempti rebus humanis, & vivere ſimul atque imperare deſierunt, poſt fata etiamnum ſupereſſe debent: & poſſunt, dum poſt ſe conditos accipiunt deſtinatum ante ſucceſſorem. De illis ago, qui acceptum à majoribus principatum, non exſpectatis aliorum ſuffragiis, in poſteros tranſfundunt. Principes mortales, quia ut ut ſupra homines poſiti, non tamen extra fragilitatem humanam: Reſpub. æterna, quia licet hi aut illi fuerint, continuo tamen ſunt, qui ſequantur. Hoc ipſum etiam plantis natura dedit. Semen relinquunt illæ, cum pereunt. In quo non quidem ipſæ, ſed earum ſpe-

cies renaſcuntur. Mori omnes natura voluit, ultra mortem vitam proferre jus & ratio invenit. De ultimis morientium tabulis loquor, quibus mandatur, quod factum volumus & ipſimet noſtri ſuperſtites ſumus. Auctoritatem votis noſtris addimus, etiam cum præſtare non quimus. Sic quaſi futura, contra philoſophorum opinionem, curamus. Chartæ, ceræ, mutæ quædam litteræ nomine noſtro cum poſteris loquuntur: Nemo poſtrema hæc vota non exſequitur, niſi qui peccat in pietatem. Cum ipſis morientium oſculis, cum elabentis animi ſingultibus haurimus, poſt emiſſum ſpiritum, poſt corpus & oſſa condita æſtimamus. Ad obſequium omnes aut pœnis, aut præmiis invitantur. Nemo hic ſibi metuat, niſi qui aut legum, aut ſui ipſius non habuit rationem. Pater filium præterijt.

Vota

Vota ejus exitum non conſequuntur. nam contra naturam fecit. Titius bonorum ſuorum hæredem Cajum inſtituit, ſed teſtes non adhibuit. non fiet; quippe contra leges peccavit. Irus cadaver ſuum balſamo inungendum & mauſolæo imponendum mandavit. nemo faciet:quia& tenuitatis ſuæ non meminit, & aſſem non reliquit. Maro Æneida ſuam flammis exuri voluit. Auguſtus interceſſit. Dignũ enim opus erat quod ætatem ferret. Cætera & de pera ſua atque dolioDiogenes,de paſſere ſuo Leſbia, de ineptiis ſuis Volſinius potuit teſtari. Nullus hoc unquam homini denegavit. Cuivis præſtatur, niſi quis ſceleribus ſuis hæredem fiſcum fecerit. Nemo fere philoſophorum, qui dum ſupereſſet, & ſcholæ, & nominis, & ſectæ hæredem non adornaret. Democritus ut atomos, Pythagoras ut

abſtinentiam à fabis, alii, ut alia ejuſmodi febriculoſa commenta ad poſteros propagarent. Nec aliud principem hic decere exiſtimamus. Cura illa tanto magis eum tangit, quanto majora tenet, & moderatur. quam qui negligit, non curat principatum ſed omnium rapinis exponit. Nam dum deeſt, cui debetur, quivis invadit: & accipit, non qui meruit, ſed primus occupavit. Vt derelicta loca in ejus poteſtatem veniunt, qui primo ingreſſus eſt. Sic ut dum de imperio contendunt multi, omnes ſubinde pereant, quia unus non deſtinatus. qui nullo negotio aut ſcribi poteſt, aut nuncupari. Hoc pacto facile magnis malis obviam itur, & adhuc regnat, quamvis fato functus, qui dum viveret, ſibi alium ſuffecit. quemadmodum in liberis ſuis parentes jam mortuos ſupereſſe exiſtimamus. Præſertim ſi eos ſecun-

dum

dum exemplar ſuum & mores compoſuerint. Longe aliter atque Hippocrati evenit, qui in filiis ſuis non ſupervixit, cum ſtolidiſſimos haberet. Capita, quæ cerebri vacua ſtupor oppleverat, helleboro purgare non potuit, & plane medicorum in filijs ars defecit. Quo ipſo non ſemel reges laborant. Quod Antoninus optimus non fuerit imperator, filius fecit. quem regni, non virtutum hæredem accepit. Et ſucceſſores multi, haud principes gignunt. Non enim princeps ille eſt, qui ſuccedit, ſed qui ita ſe gerit, ut non tam ex principe, quam principatui natus videatur. Non contendam hic preſtetne naſci, quam eligi. De quo acrius in ſcholis, quam de imperio in repub. certatur. Niſi quod hic homines, ibi tantum argumenta jugulentur. Naſcuntur alibi principes, alibi eliguntur. Bene naſci-

tur, qui eligendus fuerat, etiamſi non natus. Bene eligitur, qui niſi electus jam eſſet, naſci debuiſſet. Vbi quis naſcitur, ſæpe naturam, ubi eligitur, ſæpe ſuffragia damnamus. Gignendi tamen hæredes aut deſtinandi. Si geniti ad naturam educatio, & virtus accedat. Si deſtinandi, non niſi qui capaces. imo etiam, qui nobis meliores. Quibus augetur gloria noſtra, non cadit. Eo enim minor nobis eſt, quia major, & à nobis deſtinatus. Vt ut enim nos non ita magni, dum majorem relinquimus, maximi ſumus. Paucis dicam. Proximus omnium optimus. Et ſi optimum ignoratis, Plinium audite, ubi optimum commendat.
„ Iuſtiſne de cauſis S. P. Q. R.
„ optimi tibi nomen adjecit? para-
„ tum id quidem & in medio poſi-
„ tum, novum tamen ſcias nemi-
„ nem ante meruiſſe, quod non
„ erat

erat excogitandum, ſi quis me-„ ruiſſet. An ſatius fuit felicem vo-„ care? quod non moribus, ſed„ fortunæ datum eſt. Satius mag-„ num? cui plus invidiæ, quam„ pulchritudinis ineſt. Adoptavit„ te optimus Princeps in ſuum,„ Senatus in optimi nomen. Hoc„ tibi tam proprium, quam pater-„ num, nec magis definite diſtin-„ cteque deſignat, qui Trajanum,„ quam qui optimum appellat, ut„ olim frugalitate Piſones, ſapien-„ tia Lælij, pietate Metelli mon-„ ſtrabantur, quæ ſimul omnia uno„ iſto nomine continentur. Nec„ videri poteſt optimus, niſi qui„ eſt omnibus optimis in ſua cujuſ-„ que laude præſtantior. Merito„ tibi ergo poſt cæteras appellatio-„ nes hæc eſt addita, ut major. Mi-„ nus eſt enim Imperatorē, & Cæ-„ ſarem, & Auguſtum, quam omni-„ bus Imperatoribus & Cæſaribus,„

„ & Auguſtis eſſe meliorem. Ideo-
„ que ille parens hominum Deo-
„ rumque optimi prius, deinde ma-
„ ximi nomine colitur. quo præ-
„ clarior laus tua, quem non mi-
„ nus conſtat optimum eſſe, quam
„ maximum. Aſſecutus es nomen,
„ quod in alium tranſire non poſ-
„ ſit, niſi ut appareat in bono Prin-
„ cipe alienum, in malo falſum.
„ quod licet omnes poſtea uſur-
„ pent, ſemper tamen agnoſcetur
„ ut tuum. Etenim ut nomine Au-
„ guſti admonemur ejus, cui pri-
„ mum dicatum eſt, ita hæc opti-
„ mi appellatio nunquam memo-
„ riæ hominum ſine te recurret,
„ quotieſque poſteri noſtri opti-
„ mum aliquem vocare cogentur,
„ toties recordabuntur, quis merue-
„ rit vocari. Nec aliter Alexander.
Is cum à fato ſuo abeſſet propius,
quem tot regnorum hæredem ha-
bere vellet rogatus, optimum no-
mina-

minavit. Sed deliquit quod quem è ſuis optimum crederet, non indicarit. Nemo hic aut inofficioſi querelam inſtituit, aut de teſtibus cæteriſquè ſolemnibus non adhibitis loquutus eſt. Verba teſtatoris & ſimul bona vexabantur. Libet hanc controverſiam nunc meam facere, quia propius huc ſpectat, & tot ante me ſæculis nata, uſum tamen adhuc habet. Diſcant ex eâ principes non optimum modo, ſed hunc, vel illum, qui talis, hæredem nuncupare. Fateor nemo jus interpretandi, nemo reſponſa dandi poteſtatem mihi unquam fecit. Nec tamen mihi hoc, vel aliis fraudi eſſe velim. Gratis diſputo, & quia hic locus neceſſitatem imponit. Dixit Alexander:

OPTIMVS REGNORVM MEORVM HÆRES ESTO.

Nemo ſolemnia quæſivit, ut dixi,

& nemo jam quærat. quæ poſtea plura inventa, cum pluribus malis ſæculum laboraret. Sufficiebat dixiſſe, & voluiſſe. Nec tot impendiis tunc teſtamentorum tabulæ conſtabant. Quemadmodum Lucius Titius olim cœpit:

LVCIVS TITIVS HOC MEVM TESTAMENTVM SCRIPSI SINE VLLO IVRISPERITO, RATIONEM ANIMI MEI POTIVS SEQVVTVS, QVAM NIMIAM ET MISERAM DILIGENTIAM: ET SI MINVS ALIQVID LEGITIME MINVSVE PERITE FECERO, PRO IVRE LEGITIMO HABERI DEBET HOMINIS SANI VOLVNTAS.

Ita

Ita tantum loquutus eſt Alexander. Breviter quidem & bene, quod optimum dixerit, obſcure, & male, quod quis ſuorum optimus eſſet aut non dixerit, aut ignoraverit. Proinde itum hic in partes. quippe de ampliſſimâ hereditate agebatur: non de parte dimidia, quarta, aut ſextante. Cum unum regno Magnus deſtinaret, quivis ſe dominum putabat. Vnum dixerat & omnes de hæreditate diſputabant: nec diſputabant tantum, ſed acriter certabant, per ſimultates, bella, ſanguinem, cædes, ut ſe optimos non eſſe indicarent. Atqui Dij veſtram fidem! quid apertius dixiſſe poterat Alexander? Non erant oracula impedita, qualia aut Sybilla, aut percuſſi vates ſolent recitare. Non quærebatur, ubi quis quadrupes primum, mox bipes, deinde tripes naſceretur: ubi cælum treis ulnas pateret: ubi flores nominibus re-

gum inſcriberentur: ubi Ælia Lælia Criſpis, quæ cum ubique eſſe dicatur, nuſquam invenitur. Fateor, nec Titium, nec Cajum, ſed optimum Alexander deſignabat. Sed tam ſterile virtutum ſæculum, ut optimum ignoraret. Vixerat tamen paulo ante Ariſtoteles, qui talem domi & in Repub. jam formarat. Optimus ſibi quiſque & proinde tot regnorum, tot gentium hæres videbatur. haud dubie peſſimus futurus, ſi peſſimum Alexander denotaſſet. Ita enim agitur cum animo humano, ut bona primum, ſi poſſit, aut ſpeciem boni, aut denique malas artes regnandi cauſſa oſtentet. Satis pleriſque eſt ad imperium pervenire, & quomodo perveniant, non curare. Quod hominum genus non aliter imperium tenet, quam accepit. Sed in hoc æſtu animorum optimus Perdiccas videbatur. Quippe jam moribundus

dus Alexander ſpe vitæ depoſita propius admiſſis amicis, detractum digito annulum Perdiccæ donavit. Quamobrem etſi non dictus hęres, indicio tamen electus videbatur. quaſi vero aut annulus, aut diadema, aut ſceptrum, aut reliqua imperij inſignia regem & quidẽ optimum potuiſſent præſtare. Cum annulo igitur totius imperij hæreditas ad Perdiccam non venit, quia dignæ optimo principe virtutes ſimul non transfundebantur. Niſi peculiare aliquid habuerit, ut ille Gygis, qui oculos faſcinabat. Qui fundum mihi legavit, ſtatim agricolam non facit, ſic qui annulum donat principem non reddit. Liceat cum Stoicis paululum hic loqui, ad eximendam opinionem, quæ de Perdicca omnium animos inſedit. Quędam in poteſtate noſtra ſunt; quædam non item. hæc æterna, & animi, illa externa, non

noſtra,

noſtra, & fortunæ nominamus. Annulum Alexander donavit, quem manu ſua tenebat, non regias virtutes, quas & ipſe ſummas non habebat, & ſi habuiſſet non potuiſſet aut codicillis aut teſtamento Perdiccæ dare. Niſi ſimiam hominem dixeris, quia cultu humano incedit, aut ſtupratorem Ledæ Iovem neges, quia ſub cygno latebat. Quemadmodum rex eſſe ſine ſceptro poteſt, ita rex ſtatim non eſt, ne dicam optimus, qui illud accepit. Miſeret me quidē Perdiccæ. Sententiam tamen dicam, non illam Romanam in rebus dubijs, NON LIQVERE, aut pro relligione veterum, ME ARBITRARI, ſed ſemel, & certo: Perdiccas cauſſa cadit. Annulum non hæreditatem accepit. Annulum autem, ſive quia Indiam debellaverat, ſive ut corpus Alexandri Hammonem ferri, cœleſteſque

ei ho-

ei honores habendos curaret. Falſus igitur Ariſtomenes, qui, ut harum rerum ſcriptor loquitur, advocata concione fatebarur quidem Alexandrum conſultum cui relinqueret regnum, optimum vocaviſſe: indicatum tamen ab ipſo optimum Perdiccam, cui annulum tradidiſſet. Neque enim ſolum eum adſediſſe omnium, ſed circumferentem oculos, ex turba amicorum delegiſſe, cui traderet. Placere igitur ſummam imperii ad Perdiccam deferri. Certe is mihi nec injuria, nec beneficio cognitus: ut nec gratiæ hic locus ſit, nec offenſioni. Si vultis, juratus dicam, & verbis S. P. Q. R. ſolemnibus. ÆQVVM EST, IVSTVM EST, IVRO ME NIHIL HIC CONTRA LEGES FECISSE, NIHIL OPERA MEA FACTVM, QVO CVIVSQVAM SALVS LÆDERETVR, NEQVE ME PRÆ-

PRÆMIVM AVT HONOREM EX SENTENTIA IN PERDICCAM LATA CEPISSE. Exſpectandum adhuc aliis, & hæres placebat, quem filium forſan Roxane eſſet editura, quæ ſextum jam menſem ex Alexandro uterum geſtabat. Poſtumis etiam caveri poſſe non abnuerim. Et licebat jure Romano. Vnde in eo conceptæ formulæ: SI FILIVS MEVS ME VIVO MORIETVR NEPOS EX EO POST MORTEM MEAM NATVS HÆRES ESTO. Poſtumi etiam laborabant. Unde; QVI MIHI INTRA MENSES TRES MORTIS MEÆ NATVS ERIT EXHÆRES ESTO. Sed injuriam prudentiſſimo principum faciunt, qui de nondum nato cogitaſſe eum volunt, cum optimum deſignaret. Præſentibus quippe inſtandum. Futura aut tempori aut

fortu-

fortunæ, aut aliis relinquenda. Qui de illis cogitat, quæ nondum ſunt, illa ſæpe corrumpit, quæ jam fuere. Potuit fœminam dare, potuit abortire Roxane, & lucem puer non videre in ipſo utero, & vitæ aditu exſtinctus. Quæ autem dementia dubiis, incertis, & forſan non futuris ſpem imperij, & tot regnorum hæreditatem mandare? Quid ſi jam natus illis virtutibus fuerit deſtitutus, à quibus optimus princeps nominatur? An ideo melior, quia filius, nec filius tantum, ſed etiam æmulator Alexandri? Nam ne Alexander quidem optimus, qui levitate, iracundia, ebrietate vitam & imperium deturpavit. At vero prodire in lucem adhuc debebat, quis Alexandri tantum virtutes de eo poterat ſibi ſpondere? In dubio adhuc natura, in dubio virtus erat. Poterat autem ab utraque eſſe defectus. A natura, ne lu-

ne lucem, à virtute, ne imperium haberet. Nec Roxane deſignabatur. Fæmina enim, ut ut excelſi animi, capacem tantæ magnitudinis, & ampliſſimi principatus ſpiritum non habebat. Et quomodo optima fuerit, quam melior ſexus defecit? Sed non ducum aliquem optimi nomine Alexandro veniſſe exiſtimamus. Erant quidem illi, ut magnus ſcriptor loquitur, tantę virtutis, ac venerationis, ut ſingulos reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo & proceritas corporis, & virium ac ſapientiæ magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret non ex una gente, ſed ex terrarũ orbe electos judicaret. Neque enim unquam antea Macedonia tam clarorum virorum proventu floruit. quos primum Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad ſocietatem belli, quam in ſucceſſionem regni electi viderentur.

tur. Non tamen optimi dicendi. Suis quiſque malis laboravit, & invidendas virtutes nævis quibuſdam infecit. Optimus autem eſt, cui ad iſtas nihil deeſt. Ita optimus quiſque videri volebat, & ignorabatur; non aliam ob cauſam, quam quia non erat. Olim jam dictum & verum fuit, *Plures mali.* Et ut quanta malorum multitudo ſit ſcire poſſitis, bonos, ut non dicam de optimis, numerate. Ignoſcite libertati meæ, mortales. Aſclepiodorus è Gręcia olim in Syriam profectus, tres tantum viros bonos, apud Antiochenſes Ilapium, Laodicenſes Maretem, & Domninum, cognomento Ariſtidem, invenit. Sed in calculo erraſſe potuit Aſclepiodorus, ac fere ſeptem ſunt, ſi Satyricum audimus.

Rari quippe boni numero vix ſunt totidem quot

Thebæ

Thebarum portæ, vel divitis oſtia
Nili.

Et nunc vero pauciores.

Nam genus hoc vivo jam decreſce-
bat Homero.

A quo tot ſæculis diſtamus. Quotiens de optimo quæſitum, quotiens non inventum? & ubi inveniſſe ſe putabant, quotiens erratum? Optimam quidem aquam eſſe Pindarus aſſeruit. Forſan quod ex eâ prodiiſſe omnia cum Homero ſuo crederet. Vereor tamen admodum, ne hoc Bacchi ſacerdotibus perſuaſerit. Et qui optima illa, quæ orbem terrarum non ſemel inundavit? Æſopus vir, ita me Dii ament, nulli veterum ſapientia ſecundus, & qui in totam rerum naturam altiſſime penetravit, cum ſervire videretur, nec ſerviret, rogatus quod optimum ſimul & peſſimum eſſet; de linguis reſpondit. Optimum tamen non dixit, quia peſſi-

peſſimum pariter erat; quod ipſe non ignorabat. Et optimum & maximum Iovem vocant. Sed an optimus ille, cujus flagitia utraſque Poetarum paginas implevere? Profecto ſi ille hominum & Deorum parens optimus dicendus non eſt, quia non fuit, quid de nobis futurum, qui extra cœlum habitamus? Ariſtomenes Mileſius Græcorum optimus ab Apolline judicatus fuit. Sed quo minus talem fuiſſe credatis, conſulite annales. P. Cornelius Scipio Naſica optimus dictus, non omnium tamen, ſed Romanorum. Sicut bonus tantum fuerit, qui inter peſſimos præſtabat. Trajano optimi cognomen delatum eſt. Verum & poculis indulgebat, & flagitio,

cujus vix audeo dicere nomen.

Hiſtoriam modo imperij ejus conſulite, & invenietis. Ita plures non ex merito, ſed adulatione tanquam opti-

optimi laudati. Ita optimi dicti, qui peſſimi erant meliores, non qui præ cæteris bonis magnitudine virtutis excellebant. Tantum eſt optimum & eſſe, & audire. Non cum malis optimus comparandus eſt, ſed bonis. Qui enim talis meliorem non habet. Et ſi habeat, optimus non eſt. Quanto plus meliori datur, tantum ab optimi laude diſcedit. Imo non optimus eſt, ſed etiamnum malus. Dum non deeſt tantum, quod optimum facit, ſed ſimul adeſt, quod in malo eſt, & abeſſe debebat. Optimum eſſe amplius eſt, quam aut mens noſtra, aut ſermo hic capit. Et optimus inter homines nunquam fuit, ac definire non poſſumus, quia optimi non ſumus. Bene tamen Alexander, qui non tam optimum, qui non eſt, quam qui ab eo eſſet propius, tot regnorum voluit adire hæreditatem. Imprudens,

dens, quod talem è ſuis non nominaverit, niſi miſerior forſan, quod non invenerit. Et ſic quidem nobis videtur. Caveant principes, & ſequantur. Caveant ne incertum, ſequantur ut optimum, prout fieri poteſt, hæredem faciant. Sic vivent adhuc, poſtquam obiere; & regno præerunt, poſtquam illud reliquere.

XI.

Rectà.

Recta.

AD magna & excelſa adſpirare quivis poteſt; non niſi rectæ mentes pertingunt. Recta autem mens eſt, quæ ſolius virtutis merito provecta altius, ſolam illam ubique oſtendit. Plerique malis tantum, quidam malis boniſque artibus mixti, alii, ſed pauci admodum, rectâ viâ ad honores graſſantur. Illi & ſe, & quibus præficiuntur, ſtolide ſubvertunt. Tales enim in publico ſunt, quales privati eſſe debebant, priuſquam ſe commendarent. Hi tanto pejores, quanto majorem ſpeciem obtendunt. Tertij illi ſatis ſe probant: & tanto magis probandi, quanto pauciores: dum veritas atque amor languent, nec excitantur: fides & juſtitia precariam in illis animam trahunt, in quibus vigere debebant.

XII.

Inter utrumque.

Inter

Inter utrumque.

QVi equum regit, una manu frontem tangit, ne ſeveritate nimia reſultet, altera virgam, qua pertinaciam ejus expugnat. Ita ſubditi habendi; ut ſimul principes ſuos & amare poſſint, & revereri. Amare ob lenitatem, revereri ob ſeveritatem. quod fiet ſi aut hæc illam, aut illa hanc non corrumpat; ſi lenitas majeſtatem, ſeveritas quod ęquum eſt non excedat. Sic ut hæc duo principem conſtituant, amor ſubditorum & metus. Ille à bonis, hic à malis, ille per benevolentiam, hic pænas provocandus. Quanto magis ab his metuitur, tanto magis ab illis amatur. Quin vero ab ijſdem & amari poteſt, & timeri. Timet quiſque ne eum offendat, & quem ſuum, & cujus ſe amorem vult obtinere.

XIII.

Cede meliori.

Cede

Cede meliori.

VT ſub majoris umbra enata & tenella adhuc arbor ſe deflectit, ita Principes uſurpandi. qui ſuos infra id etiam eſſe volunt, quod ſunt,&habent. Nam magnitudini ſuæ deberi putant ſua quemque vel ignorare, vel non profiteri. Non facienda hic omnia,quę potes, & celanda, quæ jam feciſti. Tuum eſt hic debere, etiam cum ſolviſti. Dives eſt,qui principi ſuo debet:inops vero & miſer,qui ſatisfeciſſe videri vult, & ſatisfecit. Majorem principem cogita, quam eſt, & te ipſo te minorem. Fortunam ejus, & tuam cogita. Illa tibi tanta ſit, ut nec obſtringi queat, nec expleri. Tua autem talis ut reſpondere non poſſit, & ſi poſſit, atque reſponderit, non reſpondiſſe videatur.

XIV

Feſtina lente.

Feſti-

Feſtina lente.

QVi pullos nido exturbare vult uſque dum volucres ſunt non moratur; nec tamen ita feſtinat, ut eripiat, cum à matribus adhuc foveri debent & educari. Sic tarditatem atque celeritatem indicamus. Vtramque in bello quærimus, ſed nobis, loco, hoſti, tempori parem. Qui nimium hic feſtinat incitato gradu ad exitium contendit: qui diutius moratur aut commodum ſuum, aut ſalutem intermittit. In celeritate temeritatem, in mora conſilij inopiam deteſtamur. Nec hic, nec ibi in rem noſtram bene conſulere poſſumus. Hic quia quo diutius hæremus, eo & pejora ſubinde amplectimur & bene ante cogitata damnamus, & hoſti tempus pariter atque occaſionem præſtamus. Ibi quia quod præ-

cipiti animo parum bene conſultum eſt, malam fortunam in eventu experitur. In utroque temperamentum & prudentiam ſequamur. Tēperamentūm, ne in uno peccemus dum alterum declinamus; prudentiam, ut quid eorum facto opus ſit, videamus. Fabius cunctatoris nomen accepit & laudatus eſt. quippe cunctatione ſua Rempublicam ſervabat, cui jam Hannibal imminebat. Semel dicam lente feſtinandum eſt. Nemo me contraria ſimul loqui exiſtimet. Qui moratur, cum res poſcit, jam feſtinat, qui feſtinat cum oportet, ſatis diu moratus eſt. Qui moratur, ubi feſtinandum erat, currentem fortunam tarditate ſua ſiſtit. Qui feſtinat, ubi morandum eſt, in malo ſuo commoratur.

Alterum etiam hinc diſcimus: ſuffocanda initia ſeditionum, quæ ubi adultæ, & provectæ altius vix

poſſunt

poſſunt cohiberi. Primo materies exſtirpanda, quæ niſi ſublata reprimuntur quidem ad tempus mala, ſed non penitus tolluntur. Renaſcitur enim ſubinde, quod cauſſam adhuc habet. Vt in agris infelix lolium, quamvis decuſſum jam, poſtea adhuc prodit, quia radix non exciſa. Secundo vires & animi eorum diſtrahendi, qui promovere ſeditionem & poterant, & volebant. Diſtractæ vires, quæ animo, non loco; diſtracti animi, qui loco, non fide conjunguntur. Locus facit ut non audeant hic & illic, quod hic compoſiti omnes auderent. Animus facit, ut alter alteri non credat, nec proinde etiam ſibi; quia ſolus exſequi non poteſt, & cum alio non vult. Tertio è medio tollendi, qui auctores ſunt, aut ſi commode tolli non poſſint, unice laborandum, ne cæteri auctores ſequantur. Non ſequentur, ſi ſuſpectos reddamus.

XV.

Reſpice finem.

Reſpice

Reſpice finem.

NON peccabo, ſi Reipub. adminiſtrationem cum Labyrintho contendam. Hic ambages multæ, & impeditæ, illa ardua, varia, & infinitis caſibus ſe exponit. Ex hoc & illa pauci evadunt, quia rectam rationem ignorant. Multi in ipſo initio impingunt, aut ſi hic bene rem geſſerint, in cæteris deſtituuntur. Non aliam ob cauſſam, quam quod tale non fuerit, quod bene cœptum exiſtimabant. Bene cœpit, bene progreſſus eſt, qui ad finem adtendit. Duplex autem ille, & quem relinquimus, & ad quem adſpiramus. Ex illo hic dependet. In illo cogitanda, quæ fuere, in hoc, quæ jam ſunt, ut eum, qui nondum eſt, obtinere poſſimus.

XVI.

Alter & idem.

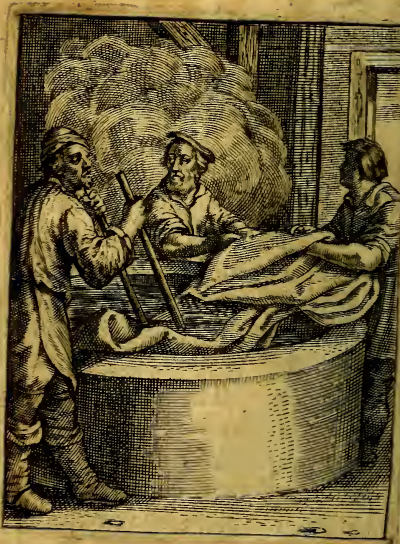
Alter & idem.

QVemadmodum ſigillum ceræ impreſſum eandem ipſi vim præſtat, quam habet: ita majeſtatem in fortunæ ſuæ adminiſtros Princeps tranſmittit. Cum enim unius hic ſit omnibus præeſſe, unus tamen omnia, præſens ipſe, non poſſit moderari, in partem curarum vocandi, per quos ibi ſit, ubi non eſt, loquatur ubi tacet, & , ut ſimul dicam, cum imperio agat, ubi oportet, & non videtur. Tantum eſt in majeſtate. Datur illa alii, & in poteſtate ejus manet, qui dedit. Idem tamen eſt hac parte, qui accipit cum illo, à quo accepit. Princeps ſe in alium, alius ſe in principem tranſfundit. dum ille per hunc, hic pro illo agit: ille commodata, hic acceptâ majeſtate.

Hoc age.

XVII.

Hoc age.

Hoc

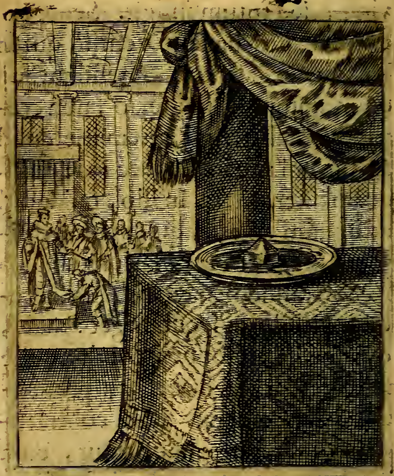
Hoc age.

QVi colore aliquo imbuere pannum vult, non intingit leviter, ſed totum infigit. Sequi exemplum eos maxime velim, qui in Repub. verſantur. Agendum id quod agitur, &, niſi ſerio, non cœpiſſe prȩſtabat. Agit autem ille, quod agitur, qui nec in illo, nec in ſe quidquam intermittit. In illo, quidquid ad bonum, in ſe, quidquid ad diligentiam facit. Hæc vana, niſi in illo laboret, illud non eſt, niſi hæc accedat. Nihil agit, qui friget: male, qui non ita, ut oportet. In utroque ſedulitatem, in hoc etiam prudentiam deſideramus. Bene conſulendum, priuſquàm adoriamur, cum vero cœptum eſt, ſerio inſtandum: Eum, qui bene conſuluit, nunquam finis, qui ſerio inſtitit, nunquam cœpti pænitebit.

Sine

XVIII.

Sine cæde & ſanguine pauci.

Sine

Sine cæde & ſanguine pauci.

PErſuaſum vulgo eſt hircorum ſanguine adamantes confringi, & quamquam negant alii, nos tamen credere hic volumus, & ſimul principes docere. Quemadmodum Æſopus brutorum Rempub: fingit, quæ nunquam fuit, ut quid privatim, quid publice agendum mortalibus inſtillaret. Exemplum ſequimur, & ex re incerta, quod certum eſt, probamus. Tyranni imago eſt, quam hic exhibemus, qui ſubvertit omnia, cum aut pater eſſe deberet, aut cuſtos, ſicut Plato loquebatur. Quare ut boni principes à ſuis amantur, ita mali timentur. Illi ob modeſtiam: hi ob crudelitatem: illi quia amant, hi quia non poſſunt non timere. Vnde peior horum conditio eſt, quam ſubditorum. Illi enim omnes, hi unum timent,

timent, & quot cives, tot hoſtes habent, non aliam ob cauſſam, quam quod ſuis ipſi tales fuere. Miſerrime vivunt, miſerrime moriuntur: dum omnium vitæ inſidiati, dum plures morti addixere. Qui aliorum ſanguine ſe explere non potuit, ſuo ſatiatur. Legite exſecrationes Romanorum, qui libertatem maxime coluerunt, cum aut ab ipſis tradita, aut ab aliis eſſet occupata. PARRICIDÆ CADAVER VNCO TRAHATVR. TYRANNI CADAVER IN SPOLIARIO PONATVR. QVI OMNES OCCIDIT, VNCO TRAHATVR. QVI OMNEM ÆTATEM OCCIDIT, VNCO TRAHATVR. QVI VTRVMQVE SEXVM OCCIDIT, VNCO TRAHATVR. QVI SANGVINI SVO NON PEPERCIT, VNCO TRAHATVR. QVI TEMPLA SPOLIAVIT, VNCO TRAHATVR. QVI TESTAMENTA DELEVIT, VNCO TRAHATVR. QVI VIVOS SPOLIAVIT, VNCO TRAHATVR. QVI PRETIA VITÆ ACCEPIT, VNCO TRAHATVR. QVI PRETIA VITÆ EXEGIT, ET FIDEM NON SERVAVIT, VNCO TRAHATVR. QUI SENATVM VENDIDIT, VNCO TRAHATVR. INNOCENTES SEPVLTI NON SVNT, PARRICIDÆ CADAVER TRAHATVR. PARRICIDA SEPVLTOS ERVIT, PARRIDICÆ CADAVER TRAHATVR. SICVT FECIT, SIC PATIATVR.

Ita ut ſcenam tyranni agunt, ſic abſolvunt. Par metus illi qui infert, & cui infertur. Sed ille metuitur, quam diu poteſt, hic metuit, quamdiu vult. Et ut non diu velit, non odio tantum, ſed legibus & præmiis provocatur. Audite quid indictum olim fuerit Athenis;

QVI TYRANNVM OCCIDERIT, OLYMPIONICARVM PRÆMIVM ACCIPITO, ET QVAM REM SIBI VOLET A MAGISTRATV DEPOSCITO, ET MAGISTRATVS EI CONCEDITO.

TYRANNO OCCISO QVINQVE EIVS PROXIMOS COGNATIONE MAGISTRATVS NECATO.

Nam nemo non poteſt non odiſſe illum à quo odio habetur; non exitium ei inferre, à quo intētatur; non exſpectare, quod meretur. Quanto minus bonum principem extollunt ſubditi; quia talis modo eſt, qualis eſſe debebat; tanto magis tyrannum exſecrantur, dum, quo ibi minus laudis, hic plus culpæ, quia non eſt, qualem eſſe oportebat. Ita mali dominantur, quia vi cogunt, omni-

omnibus exoſi, & quia exoſi, nunquam ſecuri. Vbique & ſemper exſpectant, quod vel ſemel tantum commiſere. Satellites juxta ſe habent, ſed illos ipſos timent; in abdita ſecedunt, ſed ſibi ſoli non videntur. Et quaſi alii deſint, ſe ipſos perſequuntur. Fruſtra Dionyſius tyrannus cubiculum foſſa cinxit: metum circumgeſtabat. Fruſtra in lectum ponte ſe recepit: ſe ipſum non excluſit, & non admiſſis alijs, admiſiſſe tamen ſe credebat. Fruſtra, quod funeſtum caput tonſori committere non auderet, candente carbone capillos aduſſit: tandem obtruncatus eſt. Cum omnes metuiſſet, ab uno ſublatus eſt. Sic ut gravior adhuc vita, quam mors fuerit. Proinde miſer ſibi tyrannus eſt, dum aliis eſſe vult. Sibi & dum vivit, nunquam ſecurus, & dum moritur, non quia deficit natura, ſed odio habetur.

Fron-

XIX.

Fronti nulla fides.

Fronti nulla fides.

SCenam hic pingo, in qua perſonam quiſque & accipit,& deponit, atque alius eſt, quam videtur. Sic ut proprium hic ſit fallere, ut veriſſime dixit Plato. Nec aliter ſe habent Rerumpub. arcana, quæ artes potius, & umbras rerum, & ſimulachra Tacitus nominavit. In quibus aliud eſt, quam videtur, imo hoc ipſum non eſt, quod plerique credunt. Et fingitur quod non eſt, ut ſit,quod eſſe debebat. Quippe ita cum populo eſt comparatum, ut ſpecioſis nominibus ineſcatus falſo credat, quod non crederet, ſi verum audiret. Sic à nutricibus ſuis infantes, à medicis ægri falluntur. Et qui ſic agit, peccare non dicitur, quia peccare neceſſe eſt, ut idem Plato exiſtimabat. Non ibo extra Rempub. Romanorum. Numa cum

cum Egeria concubuit, quam nunquam vidit, & ab eâ leges accepit, quas ipſe excogitaverat. Vt quod Regis non potuiſſet, numinis auctoritas perſuaderet. Nec aliter conſulti totiens libri Sybillarum, & ex eorum præſcripto tam multa imperata: qui forſan nunquam exſtitere. Nemo hæc altius Tiberio penetravit. Is veterem Rempub. ubique præ ſe tulit, cum eam deleret: nomen tribunitiæ poteſtatis obtendit, cum inſtar principis omnia occuparet. Vt ſcena igitur, ita Reſpublica. Et in hac, & in illa non ita ſe omnia habent, ut prætenduntur. Nam ſi quæ ſunt viderentur, non eſſent, quæ ſunt. Iam ſunt, quia alia, quam ſunt, videntur.

EMBLEMATVM

FINIS.

MARCI ZUERII
BOXHORNII

ORATIONES

aliquot.

Habitæ in Academia
LEIDENSI.

ORATIO I.

DE

POLYMATHIA

SEU

Diſciplinis veterum.

ALIENUM vobis videri non debet, Auditores, ſi auguſta majeſtas hujus loci, & frequentiſſimus hic clariſſimorum & ampliſſimorum hominum conſeſſus, atque etiam ætatis & ingenij mei infantia metum dicenti incuſſere. Solent pictores in editiore loco collocare tabellam, in qua ad artis normam effigies delineata non eſt, ut intervalli longioris intercapedine operis mendoſi fu-

cus adumbretur. Longe aliud mihi, hanc cathedram aſcendenti, contigiſſe video. In ore atque oculis omnium dicendum eſt. Freti tamen benivolentia veſtra, id, quod metuimus, etiam audemus. Nemini injuriam facimus, ſi omnibus Diſciplinas veterum præferamus. Nonnulli eas, ut ineptas culpare auſi ſunt. Functi illi partibus ſuis: ego etiam pro virili meas opponam. Vetus & ſummum ſapientiæ ſcitum eſt, NIHIL IGNORARE. Homines enim, ut ratione à pecudibus, ita ab hominibus cultu ingeniorum diſtinguuntur. Nemo proinde illum ſcientiarum orbem intra anguſtos nimis fines concludat. Eo ſe, quo Natura rerum, extendit. Divinarum & humanarum rerum cognitionem recte ipſi adſignamus. Corpuſculum hoc videte; homines ſumus: Animum videte; hæres quidam eſt & tradux Divinitatis. Quæ cœlo, terra,

terra, aqua, & toto hoc Vniverſo continentur, in ſe complectitur. Quæ jam ab ipſo Orbe condito aut inventa, aut geſta ſunt, præſcribit. Hæc ipſa, quam naſcentes tangimus, tellus, hic aër, quem primo reſpiramus, hæc aſtra, quæ videmus, hic ſermo, qui linguam primus reſignat, totidem ſapientiæ partes fecere. Quorum omnium cognitionem aut à veteribus traditam accepimus, aut illi ipſi poſterorum ingeniis excutiendam reliquere. Quæ, ſi ex uſu humani generis, & fieri poſſit, indaganda. Cætera, quæ ſupra vitam & ingenium noſtrum ſunt, tuto omittenda. Stultum eſt iis inquirendis inſudare, quæ nunquam ſumus inventuri. Fruſtra in iis laboramus, quæ non capimus. Quæ quotiens petimus, vota nobis denegamus. Satis ibi ſcire eſt, quod neſcimus: in cæteris didiciſſe, quæ ignoramus. Loqui & Agere primum eſt. Hoc

omnium animantium, illud ſolius hominis eſt: utrumque cum rerum exordio cœpit. Sic Grammaticam ſimul & Hiſtoriam accepiſtis. Fruſtra nos verbis fatigamus. Ignoſcant mihi Reipublicæ Litterariæ magnates. Grammaticam dixi; & eo nomine omnia audiviſtis. Aliam enim Technicam, aliam Criticam, aliam Hiſtoricam veteres illi Sapientiæ Magiſtri tradidere. Pudet me hujus ſæculi. Earum artium, quarum ſcientiam nobis adrogamus, nomina neſcimus. Technica & Critica verborum eſt. Illa nexus eorum, hæc elegantiam docet. Quidquid in litteris eruditum eſt, locum hic habet. Hiſtoria autem rerum eſt: quæ per ætates ſuas, velut quoſdam gradus, devoluta, quot deinceps ſæcula, tot incrementa, quot orbis, tot partes accepit. Quam nec intra anguſtos adeo fines antiqui concluſere, ut res geſtas tantum
enar-

enarrandas ipſi adſignarent, nec tam late nos diffundimus, ut nullis certis terminis deſcriptam exiſtimemus. Fruſtra viam ſternimus, quæ metam non habet. Natura, utut latiſſime ſe expandat, infinita tamen non eſt: parem autem Hiſtoria cum Natura finem accepit. Quæcunque de terrarum, maris, & fluminum ſitu, hominum aliorumque animantium, arborum & lapidum naturis externarum gentium formis, ac denique illâ omnium rerum varietate veterum ſcripta extant, ad hanc claſſem revocamus. Geſta priorum temporum fere ignorantur, deficientibus ingeniis, quæ eorum gloriam ab ætatis injuria vendicarent. Quæ ante Deucalionem, & Trojam captam facta ſunt, neſcimus: & tamen eodem anno, quo Deucalion vixit, & Troja capta eſt, nati ſumus. Fidem mihi non habebitis, Auditores; ſed falſi eſtis Ma-

thematicorum præceptis; qui unins aſtri, quod Solem appellant, reditu, annum circumſcribi docuere. Verus enim ille, quem & Magnum, & Vertentem, & Mundanum appellant, quindecim ejuſmodi annorum millia complectitur. Hector & Vlyſſes, quos vos veteres & antiquos fingitis, non ſolum eodem anno, quo nos, ſed fere menſe exſtitere. Imperia tamen & bella eorum longe ſupra memoriam noſtram ſunt, Naturæ iniquitate, quæ, tamquam noverca, omnem vitam noſtram ne intra decem quidem ejus anni horas arctavit. Non tam quid olim fuerit, quam quid non fuerit, ex iis, quæ inſequutis temporibus facta ſunt, ſcimus. Si Troja à Dardano condita eſt, certum eſt, ante Deucalionem non fuiſſe. Si Ariſtoteles cum magno illo Alexandro vixit, profecto Achillem non educavit. Progreſſa mox longius terrarum ætas; cum

cum novis & vegetis mortalium ingeniis, novas etiam artes ſubſtituit, & jam inventas exornavit. Vt animæ naſcentibus, ita ſingulis peculiares quidam & fatales genij dividuntur. Eadem ſpectamus aſtra, & idem omnes Orbis involvit, quam impari tamen gradu ad Sapientiam graſſamur? Quibus clariſſima omnium ſæculorum ingenia vel indagandis, vel explicandis diu nequidquam incubuere, ſæpe aliquis è mediâ Romuli fæce abſolvit. Vnde factum, ut eodem omnia momento aut cogitata, aut inventa non ſint. Multorum ſæculorum res fuit. Non niſi longo temporis & ingeniorum tractu ad arcana ſcientiarum perventum eſt. Sic Philoſophia nata; & illa, quæ Naturæ interpretationem ac remotarum ab oculis rerum inveſtigationem, & illa, quæ rectam domeſticarum & publicarum rerum adminiſtrationem ſibi vendicavit.

Idem illud tempus flagitat, ut ad Grammaticam & litteras noſtras redeamus. Sermo primum eſt. Hunc cultus ejus, quem Eloquentiam vocant, excepit. Hanc aut artis tantum præceptis, aut etiam numeris adſtrinxere. Sic Oratores & Poëtas accepiſtis. Primum illorum inſtitutum fuit, ex præſcripto rationis commovere; horum etiam lenociniis numerorum delectare, omnium autem ea, quæ facta vellent, perſuadere. Alterum ad neceſſitatem, alterum etiam ad voluptatem fuit. In omnibus rei publicæ & privatę agendæ præcepta, & ſimul heroicarum omnium virtutum exempla. Ad Oratoriam enim & Poëſin nemo, niſi artium omnium & ſcientiarum præſidio probe inſtructus, accedebat. Poetæ certe divinarum & humanarum rerum erant conſulti. Sacra, ſed fabulis involuta, non alij olim profitebantur. Quot eorum verba; tot

tot oracula. Ab his genus & conſilia Deorum, ævi omnis abſtruſam vetuſtatem, magnorum Heroum facta, & ab his exempla, atque adeo ſacram omnem & profanam eruditionem petebant. Nulla enim ſcientiarum pars eſt, quam Poetæ non ſunt complexi, & in eorum libris hodieque non habemus. Soli illi famam atque nomen Sapientiæ ſuſtinebant. Hæc illa artium Cyclopædia eſt, quam tantopere, & adfectabant Veteres, & habebant. Hæc illa litterarum Reſpublica eſt, in qua non ſeptem tantum, ſed ævi omnis Sapientum conſeſſus leges & metam Sapientiæ nobis præſcribit; non per plebiſcita, aut Senatus conſulta, aut Principum Placita, aut Prætorum edicta, ſed divina illa tot præſtantium ingeniorum monumenta, quæ jam ab infinitis ſupra memoriam noſtram ſæculis inſcripta albo Æternitatis incorrupta ad nos perve-
 nere.

nere. Ad ſeveriores diſciplinas ſine hoc comitatu fruſtra contendimus. Vnam illarum artium ſi prætermittimus, nihil eſt, quod cæteras omnes ſcimus. Orbis non eſt, niſi omnibus partibus circumſcriptus: ſic nec ille ſcientiarum, niſi omnes complexus. Nihil perfectum eſt, in quo vel aliquid deſideramus. Totum nihil aliud eſt, quam omnium partium compages. Totum non eſt, ſi earum minimâ deſtitutum. Fruſtra miramur aurum in comas Galateæ, violas in palpebras Veneris, ignem in pupillas Palladis, argentum in pedes Thetidis, oſtrum in genas Virginis, roſas in digitos Auroræ, ab emotis animo Poëtis tranſlatas, niſi in unaquaque earum ſit. quod in ſingulis prædicamus. Videte hanc artium & diſciplinarum omnium Pandoram. Quam conſummata & perfecta eſt, illa, licet ſæculorum vetus, integri tamen adhuc ævi Matrona? Omnibus

bus ſimulachris emendatior. Comarum ſtructura eſt, qualem Aſpaſiæ modeſtia; frons, qualem Liviæ prudentia, ſupercilia, qualia Sulpitiæ majeſtas; oculi, quales Corneliæ patientia; genæ, quales Lucretiæ verecundia; cervix, qualem Porciæ conſtantia; amictus, qualem Plotinæ frugalitas ſua concinnavit. In ſummas anguſtias redactum me, Auditores, ſentio. Cogor hic ſub ipſo onere paulliſper conſidere. Vos tantum animo addite, quantum voce non effamur. Quidquid cogitaveritis, ſupra majeſtatem ejus non erit. Si modo divinam illam & auguſtam ſpeciem mortalibus oculis inferret, quantum, putatis, amorem & venerationem ſui apud generoſas mentes excitaret? Quanta omnium in ſe vota traheret, quæ delectaret exſolviſſe. Muſæ omnes virgines ſunt; & tamen velut quodam matrimonij nexu inter ſe conjunctæ;

quas

quas qui disjungunt, næ illis ſtuprum intulere. Digni certè in quos ex Lege Iulia ſeveriſſime animadvertatur. Nemo autem de temporis anguſtia, quaſi tam multis addiſcendis non ſuppeteret, querelam hic inſtituat. Singulis, fateor, horarum momentis alligamur. Tempori tamen, ſi diligentiam noſtram præcedat, ſervimus; ſi ſequitur, imperamus. Nemo ſcientiarum diverſitatem objiciat. Neque enim iis accedendum puto, qui per ſingula diſciplinarum genera ſimul vagantur. Omnia dum ſcire ſe putant, ſingula ignorant. Diſciplinarum aliæ primæ ſunt, aliæ ſecundæ. Per illas, tanquam per gradus ad has pervenitur. Sine hoc ductu fruſtra ad metam imus. Et dum recta ad Sapientiam tendere nos putamus, per longinqua atque avia palamur. Magnum ſtudiorum compendium eſt, eorum rationem non ignorare. Sic veteres animum Sa-

pien-

pientia induere. Sic ad gloriam graſſabantur. In Sapientiæ ſtudiis nihil agere, & nihil eſſe, perinde judicabant. Hoc comitatu inſtructi foro & Reipublicæ tuto ſe committebant. Hac parma præcincti adverſus omnem Fortunæ vultum ſtabant immoti: ac difficillimis temporibus, pace belloque, conſtantiæ erant adverſus vim omnem invictæ. Quamvis ad tot miſeriarum ſcopulos alliſi, nunquam tamen fatiſcebant. Imo vero incendia temporum igne animorum exſtinguebant. Ex publicarum rerum naufragio, in hunc Sapientię portum ſe receptabant. Hunc fructum cultoribus ſuis Muſæ præſtant, tanquam acceperint, quæ dederunt. Sic pauperem Curium, ſed divitibus imperantem, ſic ſeveros Catones, gentem Fabiam; fulmina Scipionum, & totum illum Triumphalem Senatum accepiſtis. Scipio certe ut loquitur diſertiſſimus Ro-

mano-

manorum, tam elegans liberalium ſtudiorum omniſque doctrinæ & auctor & admirator fuit. ut Polybium Panætiumque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque, ſecum haberet. Nemo melius intervalla negotiorum otio diſpunxit. Semper aut pacis, aut belli ſerviit artibus, ſemper inter arma ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis, aut animum diſciplinis exercebat. Agricolam fori ſtudia & civilium artium decus in id faſtigium extulere. Sed ab hoc inſtituto nos magnis paſſibus deſcivimus. Longe poſt primum eſt, quidquid eſt ſecundum. Olim non tantum quæ ſcribebant, legebantur, ſed quæ agebant. Præclarum autem doctrinæ genus eſt, cum vitam moreſque in exemplum poſteris damus. Nos flore ſcientiarum contenti ſumus. Fructum nemo habet. Larva inutilium ſtudiorum decepti, ſplendorem in umbra, quærimus, herbam in ſaxo

&, ut

&, ut vivamus, vitæ duntaxat inſtrumentis occupamur. Quid litteræ, ſi tantum litteræ ſunt? Quid procera & frondoſa arbor, ſi infæcunda? Quidquid ſolam habet voluptatem aut inutile eſt, aut damnoſum. Imo ne florem quidem ſcientiarum habemus. In cæno & fæce divinum hunc ſpiritum volutamus. Ad tumores vanos, & argutiolas ineptas delapſi ſumus: quæ maxima orationis vitia omnibus inſequentis ſæculi auctoribus, & nobis quoque, fato quodam eloquentiæ & Imperij Romani ſimul ruentium, adhæſere. In umbra tantum priſcæ illius Poëſios vivimus, torpore non ſolum difficiles, ſed languidi & inſuaves. Omnis conatus noſter inſidias quaſdam auribus facit, animum non capit. Scilicet in divinam hanc partem noſtri vis quædam divina valet, quæ in noſtrâ ſe Poëſi hactenus quærit, non invenit; in veteri fuit, & excelluit. In

hac

hac rerum univerſitate nihil fixum eſt, & eodem motu etiam artes inquietantur. Vt ſyderum, ita diſciplinarum quædam vices. Et naſcuntur, & florent, & ſeneſcunt, ac tandem occidunt. Diſciplinæ omnes tot præſtantium ingeniorum cultu in Græcia molliter educatæ, in Italia robur ac lacertos accepere. Virilis earum ætas ſub Auguſto uſq; ad Trajanum fuit. Poſt quem infelicitate temporum conſenuere. Donec ad inſaniam delapſæ, aliquamdiu in ea conſtitere. ut anus ſolent, quæ quo ætate provehuntur altius, eo largius delirant. Sed ut læta abeunt, ita mœſta non ſemper ſunt. Ille genuinus litterarum ſplendor uno alterove ante nos natos ſæculo denuo emerſit, cum ignorantiæ ſatias majores noſtros cepit. Quemadmodum autem non niſi ſenſim ab origine deſcitum, ſic non niſi per gradus ad hanc, quam nunc habemus, majeſtatem per-

perventum eſt. Ut magna difficile reſurgunt, cum ſemel de faſtigio decidere. Omnis nationis, ordinis, ætatis homines omnem ingeniorum vim ad inſtaurandum conſervandumque publicum egregium litterarum contulere. Sic denſiſſima illa caligo, quæ omnes diſciplinas inſederat, politioris litteraturę ſole diſcuſſa eſt. Quid diutius in hac luce cæcutimus? Quid ignorantiæ diutius incubamus, non niſi torpentem atque informem animum excluſuri? Sed aliter pleriſque quidam Sapientiæ ſicarii perſuaſere. Alios litteras ignorare volunt, ne ipſi, ad ſervandam Sapientiæ famam, ea cogerentur addiſcere, quæ cum magno ſtudiorum fructu, & gloria alii didicere. Grave litterarum nomen inter otioſos, qui, miſſo illis repudio, ſua admirantur, & ſe ſibi ipſis tantum componunt. Eruditionem ſimul jactantes, quam proſcribunt; iiſdem vitiis contacti quæ pa-

parant ulciſci. Famam, quam per ingenium conſequi non poſſunt, labe litterarum ſollicitant. Hæ cauſæ illis animis calumniandi fecere audaciam. Sed fruſtra in iis exagitandis nos fatigamus. Gloriam litterarum deprimimus, cum earum hoſtes debellamus, ut qui lutum calcant, ab eodem inquinantur. Suo ipſi periculo inſaniant. Litteræ ſibi ipſis præſidio, ſupra fortunam eorum & latratus poſitæ ſunt. Minas eorum ſecuræ deſpiciunt, ſtultitiam immotæ contemplantur. Calumniæ ſunt, quæ neque tegunt, neque vulnerant. Styli adhuc ferrum nobis eſt, & in hoc omnia. Ganniant alij, quantum volent, nunquam Hercle efficient, ut liberum nobis non ſit, non efferre, quod non probamus, non laudare, quod non ſentimus. Si aliud nihil, certe hos titulos, has de ſæculo manubias, hæc ſpolia, has exuvias reportamus. Surgite tantum Reip. Litte-

tera-

terarię Magnates, & auſa terrarum tempeſtivis conſilijs impedite. Surgite in ultionem eorum, qui litterarum innocentiam proſcribunt, qui glorię veſtrę ac famę aſſultant. Commune periculum propulſate. Ad eam neceſſitatem deventum eſt, aut ultionem à vobis, aut excidium ab illis exſpectamus. Alterutrum enim facto eſt opus: aut Barbarorum ſervitutem ſemper perferre, aut ſtatim ulciſci. Proinde majores veſtros, & poſteros cogitate. Glorię temporum inſiſtite. Peſtes illas & maculas Sapientię exſcindite. Videtis fugientes Muſas; eas obtorto collo à fuga retrahite. Sunt qui litteris nefas indixere; earum ruinam fulcite. Magna ſunt inſcitię delinimenta, & eo magis metuenda. Videtis quam prope ab exitio ſimus, niſi acciditis in tempore malum, cunctatione prope adultum. Rectà ad Barbariem imus. Quare obſtandum principiis, ne hęc diuturnitate

nitate valentior, omnem ingeniorum cultum reformidet. Quoties autem Æternam Ædem hanc intueor, magnus mihi animus eſt, Auditores, futurum ut in hac temporum & ingeniorum calamitate, Muſę, paſſim expulſę, & velut exſilio mulctatę, majeſtatem ſuam & decus ſemper hic tueantur. Fuit illa, ut ſapientię omnis, ita illuſtrium animarum ſemper capaciſſima. Habet adhuc, quos iniquitati temporum opponat: Vivunt etiam nunc, qui olim nomen habebunt. Et tu, inprimis, invicte litterarum Stator, HEINSI, in cujus virtutum & ingenij ęſtimatione jampridem judicia totius orbis decertant. Tu documento omnibus futurus, quos ſibi Batavia, ille terrarum propemodum ac naturę finis, viros adhuc ſepoſuit, qui calamitatem temporum in ſuam & litterarum gloriam convertunt. Vos autem, commilitones, aut, ſi vultis, fratres, aut ſi quid carius

his

his dici poteſt, hęreditatem à majoribus veſtris ante mille ſęcula vobis relictam adite. Vacua omnibus poſſeſſio eſt. Bonum publicum eſt. Poſthumi eſtis. Quidquid in Poëtis lepidum, in Oratoribus grave, in Annalibus fidele, in Grammaticis eruditum, in Philoſophis cultum, veſtrum eſt. Veſtrum tantum facite. Omnes ex aſſe hęredes eſtis. Nemo inofficioſi querelam inſtituet. Si magnitudinem hæreditatis formidatis, ſenſim adite. Quamlibet enim parum ſit, quod accedit: ſi perpetuo, ſi continenter accedat, grande eſt. Lacum quamvis minimi fontes efficiunt, quia perpetui; quamvis effuſiſſimi imbres non efficiunt, quia interrupti. Sequimini modo. Habebitis ſi non ingenij aut Doctrinę, certè diligentię exemplum. Par mihi adhuc vobiſcum diſcendi conditio eſt. Tantum eſt, quod neſcimus: Singula temporis momenta litterario

hoc

hoc otio diſpungam. Quidquid ſeverimus, meſſis veſtra erit. Ecce vobis hanc dextram, tantum daturi ſumus, quantum poſſidemus.

ORA-

ORATIO II.

DE

Everſionibus Rerumpub. & earum cauſſis.

Habita cum Troadem Senecæ interpretaretur.

ITA agitur cum rebus humanis, Auditores, ut occulto quodam naturę ſuoq; inſtinctu mutentur. Orbis fabula eſt, in qua perſonam & accipit homo, & deponit; donec veram abſolvat. Non enim ſatis eſt periiſſe, quæ fuerunt, abeunt etiam illa, quæ nunc ſunt, & non tam eſſe videntur, quam mutari. Ita exemplum poſteris damus, quod majores noſtri nobis reliquere, & nihil omnino in nobis, aut noſtris eſt, quod tanquam fixum aut conſtans oſtentare poſſi-

mus. Attollite, attollite, mecum oculos & rerum humanarum vices videte. Parvum eſt, ſyderum curſus mutari, &, ut aſtronomi jam dicunt, terram moveri, mare æſtu agitari, invictas moles ruina conſumi, regna etiam & imperia per clades, bella, flagitia ad metam feruntur. Videte tot buſta florentiſſimarum regionum, quæ, præter nomen ſuum & ruinam, nihil ad poſteros tranſmiſere. Deos videte, qui regno expulſi. Cum vix homines eſſent, Saturnus à filio exactus eſt. Sed nec tranquilla Saturni regna fuere: Vnumquodque ſæculum ſuam ſibi ruinam involvit. Auri ſplendorem argentum excepit, & ferrum ex ære conflatum eſt. Falſi eſtis, auditores, ſi ferreo adhuc ſæculo vivere vos putatis. Dudum illud ærugo abſumpſit. Pejus aliquid ferro habemus. Quantum ab auro ferrum, tantum à fer-

ro nos diſtamus. Dicam quod res eſt. Ferrum perfregimus, & in luto habitamus. Atque hæc facta cum aut homines Dii eſſent, aut inter homines Dii verſarentur: in primo rerum exordio, cum adhuc virtute ſua cuncta conſtarent. Nos poſtremi hominum & in hoc mundi ſenio nati, rerum humanarum excidia miramur, quorum exemplum Dii præbuere? Ruunt apud nos omnia, priuſquam ſtetere. Nihil hic conſtantius levitate. Nihil eſt, quod fuimus. Nihil quod ſumus. Nihil quod adhuc futurum. Nam hoc quod ſumus aliquando dicendum eſt fuiſſe. Hominem & humana eadem pereundi neceſſitas conſtringit. Quidquid agimus, mortalitate damnatum eſt, & ne flocci quidem facienda, quæ tantopere æſtimamus. Inter peritura vivimus, & petimus, quæ peritura. Nihil tam excelſum eſt, quod

ſupra ruinam conſiſtit. Quid agitis miſeri mortales, & in eo ſpem ponitis, quod ipſam ſubvertit, quod quia in manu veſtra haud eſt, tenere non poteſtis? Sane neſcitis ſummum in felicitate eſſe, fragilitatem ejus non ignorare. Quo ad culmen adſcenditis altius, eo à caſu propius abeſtis. In ſumma ſanitate eſſe periculoſum apud medicos habetur. Nam cui ad ſanitatem amplius accedere non poteſt, proximè morbum exſpectat. Qui altius evehi non poteſt, jam cadit. De regibus loquor, qui ſolio expulſi, de regnis, quæ periere. Quo majora, eo graviorem caſum jam ruentia fecerunt. Quot orbis regna, tot exempla. Regnum non fuit, quod non collapſum eſt. Taceo de Platonis Repub. quæ non cecidit, quia non ſtetit. Quas enim Socrates leges dixit, nemo accepit. Cuſtodes electi, cum non haberent,

berent, quod cuſtodirent. De agello cavit, cum terram non haberet, de aquæductu, cum imbres deeſſent. Pœnas in facinoroſos ſtatuit, quas nunquam exegit. Præmia autem bonis, cum ne boni quidem eſſent. Bellum indixit, cum hoſtem non haberet. De pace egit, cum alium non læſiſſet. Perire non poteſt, quod nunquam fuit. Quod autem fuiſſe dicitur, & non periit, ne quidem fuit. Perituram tamen Rempublicam ſuam, ſi ſtetiſſet, ne quidem ipſe Plato ignoravit. Metam enim ipſi conſtituit, & periodos annorum. Naturales quippe converſiones Rerumpub. ſive ab optimatibus, ſive à populo, ſive à ſingulis teneantur. Corrige per leges quod voles, nunquam herclè efficies, ut in tempore non ſuerit, quod fuit. Cum tempus autem motus ſit, quæ in eo ſunt moventur. Horæ ad ſolis rationem ex Ma-

thematicorum præceptis æſtimantur. Ex horis dies, ex diebus hebdomades, ex his menſes, ex menſibus annos, ex annis luſtra, ex luſtris ſæcula, ex ſæculis ſenectam, ex ſenecta, everſiones Rerumpublicarum numeramus. Sic tempus ſe & alios verſat. Sibi ipſi, & nobis mors eſt. Præcedit euntem, ſequitur ſequentem. Quidquid natum eſt, ſibi ſubſternit. Vt ut cadant imperia, in nos imperium non amittit. Princeps eſt, aut tyrannus. Princeps dum Reges, magnates, & populos tuetur, tyrannus dum eoſdem ſubvertit. Pereunt regna, cum diu ſtetere, imo ut pereant, diu conſiſtunt. At vero quantillum illud tempus eſt? Pereunt fere regna, cum annis quingentis ſtetere. In Aſiatico imperio, ſatis conſtat illud penes Aſſyrios quingentis & viginti annis fuiſſe, poſt quod tempus Medi occuparunt.

runt. Athenarum etiam imperium uſq; ad Codrum annis duraſſe quadringentis & nonaginta, & poſt illa in Democratiam mutatum ſcimus. Totidem annis floruit Spartana Reſpub. à Lycurgo uſque ad Alexandri Magni ætatem, ſub quo collapſa eſt. Sæculis circiter quinque ab expulſis regibus ad Auguſtum Rempub. Romanam Conſules rexere. Totidem annis,poſt debellatum ab Auguſto Antonium, cæſo Romæ Valentiniano imperium Occidentis ſubverſum eſt; Vandalis, Alanis, Suevis, Gothis, Dacis, Herulis, Rigiis, Gepidis, atque Hunnis in arma effuſis. Tot gentes ad unius imperii excidium conjuravere. Quæ primo Galliam, deinde Hiſpaniam, tandem & Africam, & in ipſa Italia æternam urbem invaſere. Quid annos quingentos loquor? Perſicum Imperium, quod à Cyro uſque ad Da-

rium ultimum, annos ducentos & triginta floruit, tandem Alexandro Magno ſuccumbere neceſſe habuit. Græcorum etiam res annos tantum ducentos & quinquaginta ſtetere, poſt varios bellorum caſus ad Macedoniæ, Syriæ, Ponti, & Ægypti Reges devolutæ. Romanorum prima mutatio, qua regia poteſtas & nomen exacta, in annum ab Vrbe condita ducenteſimum quadrageſimum & quartum devenit. Nemo quæ hic à me dicta exigat ad tot anxias rationes Chronologorum. Quibus in præterlapſo dudum tempore id quod jam eſt conſumitur, & in anno uno, aut conſule hærendum eſt. Nobis in præſens non vacat vel ex faſtis, vel ecclypſibus ſęcula ſupputare. In everſionibus imperiorum laboramus. Satis nobis & ægre eſt hoc loco non periiſſe tantum regna, ſed & cito. Ad cladem, ejuſdem celeritas

ritas accedit. Vt plurimum ducentis, ſi diutiſſime, annis quingentis conſiſtunt. Grande mortalis ævi ſpatium, ſi cum unius hominis ætate componatur; parvum tamen, ſi Platonem audimus, & vix momentum magni illius anni, qui quindecim ejuſmodi annorum millia complectitur. Contra calamitatem hanc remedium non habetur, cum tot ejus cauſſæ exiſtant. Quot hominum ingenia, tot pene ſpecies Rerumpub. Vt ut autem conſtitues peribunt. Si regnum ſit, unus, ſi paucorum imperium, plures, ſi populi, multi ad excidium concurrent. Vnus enim ad tyrannidem, pauci ad diſcordiam, multi ad ſeditiones delabuntur. Tyrannide ſubditorum animi ad vindictam incitantur, diſcordia rerum præclare gerendarum occaſiones corrumpuntur, ſeditionibus fit, ut imperium non ſit, quod eſſe debebat.

Tyrannus non jubet ut paretur, concitatus autem populus non paret, ut jubetur. Regnum ſi vi cepiſti, vi dilabetur. Pœnam exſpectet, qui inflixit. Quod vi captum eſt & tenetur, domino ſuo conſtare non poteſt. Imo ne dominum quidem habet. Ejus eſt, qui vi præcedit, aut quem fortuna ſuum facit. Imperium ſi à majoribus accepiſti, ut majores, ſic imperium abibit. Succedet alius, ut putas, qui poſt te clavum moderabitur, forſan ſuccedet aliquis, aut jam ſuccedit, qui te ſubvertet. Qui per adoptionem adſcitus eſt, cogitet reſtare alium, qui aut à ſe aut ab aliis adoptabitur. Vir regnas, forſan à fœmina expellere, fœmina autem per virum peribis. Semyramis Ægyptiorũ regulos, Zenobia Probum regno exegit. Fœminæ imperium viri contemnunt, quia virilem illa animum non habet; Puerum Im-

rum Imperatorem ſenes propter levitatem, ſenem juvenes propter ſeveritatem indignantur. Sic ætas & ſexus ſubinde evertunt. Sic Reipub. violentas illi manus inferunt, quorum quam maxime intereſt Rempublicam ſtare. Reges Romanos ſeptem videte. Tam varii ingenio fuere, ut ruina Imperii poſtulabat. Nam & ardens Romulus & relligioſus Numa, & bellator Tullus, & ædificator Ancus, & jactator Tarquinius, & cenſor Servius, & ſuperbus Tarquinius fecere, ut agitatus injuriis populus, exactis regibus, cupiditate libertatis incenderetur. Taceo cætera flagitia. Dicam, quibus forſan fidem non habebitis. Sapientia aliquando Reſpublicas corrumpi. Equidem cum Ariſtotele ſemper exiſtimavi magna ingenia ad moderandas res admoveri non debere. Si quid enim peccatum ſit immutant,

& dum immutant omnia peſſumdant. Quantumvis autem levis mutatio, periculoſa eſt in Republica. Apud Thraces & Albanos per inſaniam diu res floruere, qui ſolem diſci magnitudine eſſe judicabant, qui lunam capiti inpendentem timebant ne caderet, qui cælum ſcalis adiri poſſe putabant. Quippe oculos, non rationem aut naturam, ſequebantur. Nihil Reipub. Romanæ ſocors ille Claudius offecit, qui cum Meſſalinam conjugem per ſpiculatorem trucidari curaſſet, re confecta & eodem die ipſi nuntiata, poſt unam aut alteram horam quærebat, quid dominæ factum eſſet, quo minus ad cænam veniret. Nihil Reipub. Caligula offecit, qui ad eam vecordiam devenit, ut palam cum Iovis ſtatua Homericis verſibus loqueretur, ac plenam & fulgentem lunam in amplexus invitaret. Fateor tamen ſtupidi illi

& fa-

& fatui Cæſarum paullulum Reipub. nocuere, ſed profecto non nocuiſſent, ſi in fatuos incidiſſent. At, pro dolor, cum ſapientibus illis res fuit, & inde tot clades conſequutæ. Auguſti vero atque Tiberii ingenia quantum ad ſubvertendam Rempub. contulere? quorum ille induſtria ſua imperium invaſit, hic per occultas artes patrum animos faſcinavit. Quare aſſenſum præbere Platoni non poſſum, qui illas demum beatas Reſpub. judicavit, in quibus aut regerent Philoſophi, aut qui regunt Philoſopharentur. Mihi felices illæ videntur, in quibus aut regunt fatui, aut reguntur. Mitto jam publicæ calamitatis cauſſam, vulgi levitatem. Non eſt enim animal quod moroſius rectorem fert, quam quod cętera domat. Mitto nimiam magnitudinem, quæ florentes reſpublicas ſæpe exſcindit. Periculoſum

eſt gra-

eſt grave imperium. Difficile eſt continere, quod moderari non poſſis. Vnde Plato ut in cæteris rebus, ita in regnis mediocritatem probabat. Hoc multarum nobis urbium fortuna oſtendit, quæque in ipſo flore præclara imperia cecidere. Cælitum etiam iræ, nulla mortalium culpa, evertendis imperiis gravia tamen & ſæva damna intulerunt. Nam & à terrâ motus & ab igne incendia, & ab aquis diluvia,& ab aëre corruptiones exſpectantur. Terra diductâ duodecim celebres Aſiæ urbes collapſæ. Aſperrima in Sardianos aëris lues, & quæ plurimum in eos miſericordiæ traxit. Apud Iuhones ignes terra editi villas, arva, vicos corripuere. Neque exſtingui poterant, non ſi imbres caderent, non ſi fluvialibus aquis, aut alio humore niterentur. Aquam ſub Deucalione totum hunc orbem una ruina involviſ-

volviſſe, quamvis longe ante Trojana tempora, adhuc meminiſſe poteſtis. Plures etiam Reſpub. ab animalibus vexatæ. Opidum à cuniculis in Hiſpania ſuffoſum, à talpis in Theſſalia, à ranis pulſa civitas Galliarum, & in Africa à locuſtis. Gyari incolas ſedibus ſuis mures exturbarunt. Sæpe luxuriæ, & amori magna imperia ſuccubuere. Ex eo quod adoleſcentes duo in re amatoria decertarent, penitus converſa Syracuſanorum Reſpub. Et ex re uxoria eadem Dyrrachium clades involvit. Ad Trojam feſtinat animus, quæ faſces ad raptum fœminæ, & pergama ſua ſubmiſit. Ecce inconſtantiam rerum humanarum, & ob leviſſimam cauſam florentiſſimum orbis regnum everſum. quæ in divina Annæi Troade velut è ſpecula videmus. Quot ibi verba, tot lachrymarum, & inſtabilis in ſervandis im-

dis imperiis fortunæ argumenta. Solvunt ibi capillos ſuos Troades, & dum veſtes reſcindunt, remedium dolori quærunt. Cineribus decoros vultus, ſed decennii calamitate jam maceratos involvunt. Stant nudati exhauſti artus. Fruſtra enim pectora captivus pudor velabat. Vident nivoſam Iden rogis Trojanorum nudatam. Vident incenſam urbem, cum jam tot ſæcula ſtetiſſet. Vident diu quæſitas opes jam Græcorum eſſe. Vident jacentem Hectora, moram fatorum. quo ſtante cadere Troja non poterat. Ita fatalis illa neceſſitas, quotiens regna evertit, quidquid adverſum ſibi eſt proſternit. Hector, cui vitam Troja debebat, eandem Achilli refudit. Vident Priamum jacentem, qui hoc uno felix fuit, quod omnia ſecum conſumpta viderit. Cum enim mactaretur, cauſſam, cur viveret, non habebat.

Inter

Inter medios ignes rogo carebat. Captum regnum. Elati filii, in ſpem ejus educati. Hecuba adhuc precariam inter infenſos animam trahebat, ſed ut poſtmodum latraret. Factum hoc, cum patrum cineres filiorum ſanguinem haurirent; cum his, qui ſuperſtites erant, vita, & illis, qui ceciderant, ſepulchra negarentur. Cum obſeſſos cladibus Trojanos non ſervitutis, ſed domini puderet. Habent exemplum Principes, quod ſequantur. Vident hic fragilitatem imperii & rerum humanarum. quæ & naſcuntur indies, & creſcunt, & florent, & decreſcunt iterum, & mutantur, & cadunt. Naſcuntur ex aliis, quæ, quia priora, perierunt, creſcunt & florent, ut ſit faſtigium de quo cadant; decreſcunt quia jam floruere, mutantur, ut cadant, & cadunt, ut alia naſcantur. Vt enim hoc ſit, illud eſſe

eſſe non debet. Quod ſimul & finem ſibi, & initium alij ponit. Quemadmodum forma ovi tollitur, ut pullus excludatur, & vitalis ſpiritus corpori exemptus conſtituit cadaver. Sic ex ruinis Trojanis res Græcorum floruere. Sic regibus reges dantur, & eijcitur regno Priamus, ut alius ſuccedat, & ſuccedit alius, ut exemplo ſuo paullo poſt oſtendat idem ſibi, quod Priamo deberi. Reges aliquando regibus dantur. Vt reverenter magna fortuna habenda ſit, tanquam elapſura. Nemo hac ſe attollat, ne demittere ſe cogatur. Vbi jam imperat ita ſe gerat, tanquam brevi ſerviturus. Vbi jam ſervit, ita ſperet, tanquam brevi imperaturus. Nulla enim fortuna hic ſtabilis, aut æterna, & ut bona ſemper eſſe non poſſunt, ita etiam mala ſubvertuntur. Prudens ille & felix, qui ad utrumque ſe

bene

bene componit. Bene autem com-ponit, qui ubi jam ſtat ſecum ca-dit, ubi cecidit ſeipſum attollit.

ORATIO III.

DE

Conſtitutione Tragædiarum, & ſapientia civili, atque eloquentia ex earum lectione haurienda.

Habita cum in Troadis interpretatione progrederetur.

QVotiens tot vitæ, & ſtudiorum præſidia mecum agito, Auditores, nihil ex ijs ſe commendat amplius, quam ſapientia, & facundia, magnæ & invidendæ dotes. In illa divinarum humanarumque rerum cognitio, &, quod potiſſimum eſt, contemptus ineptiarum. Legata ejus facundia eſt, ſed erecta illa, quæ jam majeſtatem & robur accepit. Vtramque in Poeſi

vete-

veterum habemus, & ſapientiſſimi quique in ea coluere. Vnde Muſarum diſciplinam Plato appellabat, in qua in ordinem animus cogebatur. Quæ virtutem, quæ rectam rationem, quæ animi purgationem, moreſque compoſitos ex ſapientiæ præſcripto inducit. Poeſis iſta variis olim ſub formis latebat, quibus ſine ullâ difficultate animos ſibi commiſſos & trahebat ſimul, & docebat. Cum alii myſteria, alii occulta ſacra diſciplinam ſuam appellarent: alii fabularum, alij Muſices, alii poſtremo divinitatis nomen & opinionem ei indidere. Quippe cum Philoſophia, ſplendore ſuo exuta, tanquam ſcortum contemni cœpit, tunc demum cœpta eſt Poeſis æſtimari. Et ex quo natæ in Thracia Ciliciaque ineptiæ Græciam invaſere, Epicuri Atomi, ignis Heracliti, Thaletis aqua, Anaximenis

nis ſpiritus, diſcordiæ Empedoclis, Diogenis dolium, omnia non ſapientiæ, ſed verborum plena eſſe cœperunt. Diviſa etiam in partes Philoſophia habebatur. Ad Muſicam Pythagoras, ad Aſtronomiam Thales, in ſolitudinem Heraclitus, ad amores Socrates, ad caſtitatem Carneades, ad laborem Diogenes, ad voluptates Epicurus ſuos provocabant. Tunc Homerus Philoſophus habebatur. Ad ipſum tanquam ad ſapientiæ omnis ſacrarium accedebant: Illius alumnus & æmulator erat Plato. Vt dubium non ſit Homero quam ſimillimum Platonem eſſe. Quippe uterque divinus fuit. Sic quidquid in Platone & qui diſciplinam ejus excepere, admirantur, id totum ab Homero emanavit, ut ex Oceano Mæotis, ex Mæotide Pontus, ex Ponto Helleſpontus, ex Helleſponto mare. quæ ſenten-

tia

tia &verba ſuntMaximi Platonicorum. Nam res omnes humanas Homerus inſpexit; ne quis cæcum fuiſſe credat antiquis. Nec tamen oculorum iſta, ſed animi judicio explorabat. Et, quod mirabimini in ſomnio de rebus maximis, de excidio Trojæ, de Vlyſſe ſuo cogitabat. Vbique circumferebatur. Corpus eundem locum ſervabat, animus totam terram ambibat. E terra in cælum ferebatur. Vbi cum Sole & luna ſuo more loquebatur, cum cæteris aſtris conſiſtebat, & propemodum cum Iove univerſa moderabatur. Ibi propius mortales inſpexit, & illa ſapientiæ arcana, Tragædiam & Satyram invenit. Tragædias enim jam agebant homines, cum adhuc nomen ignorarent. Satyram merebantur, cum nemo eam appellaret. Petebant quippe bona, ſed non intelligebant. Et talia ipſis viſa acceptaque

quæ

quæ non erant. Sic bonis utebantur, ut mox carerent, ſic malis, ut multo miſeriores redderentur. Sordebat virtus, vel quod nimis diu exculta, vel quod prima ſpecie auſtera videretur, vel quod libido animi & voluptas magis placeret. quam novam ſemper excogitabant, priorem contemnebant, & dum læta ſectabantur, in calamitates incidebant. Turpia vituperabant, nec tamen fugiebant, felicitatem mirabantur, non virtutes. Bella averſabantur, pacem autem inſolenter habebant. Deos invocabant, tanquam donare poſſent, negligebant, tanquam qui pænas non irrogarent. Timebant eos ut qui peiuria acerrime vindicarent, peierabant autem quaſi aut Dij non eſſent, aut res humanas non curarent. Inde nata tot ſcelera, tot mala, Satyrarum & Tragædiarum argumēta. Fallitur qui in Poetarum

modo ſcriptis hæc quærit & invenit. In omni ætate, omni vita habemus. Nemo eſt, qui materiam illis non dedit: reges, populus, ſapientes, pueri, juvenes, viri, ſenes, fæminæ in Græcia, in Italia, in Thracia, ubique terrarum. Nec mirari debetis, Auditores, in hoc numero ſapientes cenſeri. Illi enim calamitate etiam agitantur. Calamitates autem Tragædiam conſtituere. Aliter tamen hic ſapiens, aliter populus ſe gerit. Populum voco, qui impetum ſequitur, non rationem, umbram virtutis, non ipſam, & voluptatem putat, atque dolorem, in quo non habet. Ferunt Socratem nunquam ingemuiſſe, non quod calamitatem non haberet, ſed quod contemneret. Quippe illa ſapientem premit, non proſternit. Qua alacritate vinum Alcibiades, eâdem venenum Socrates bibit. Et tamen

dum bibit, Tragædiam egit. In qua pulcherrimum ſpectaculum edebatur, dignum in quod oculos omnes convertant. Sapiens cum dolore congreditur; adverſum minas, & ſupplicia, & tormenta componitur. cum ſtrepitum mortis, & horrorem carnificis irridens exſultat: cum libertatem ſuam adverſus reges & principes exponit: cum ſoli Deo ſuo cedit: cum triumphator & victor, ipſum, qui adverſum ſe ſententiam dixit, ludificatur. Vicit enim, qui quod contendit obtinuit. Dicam breviter; ex flagitiis mortalium odium Fortuna concepit, ex odio ejus natæ calamitates, ex calamitatibus neces, carceres, exilia, everſiones. Sic & Satyram, & Tragædiam, & Comædiam accepiſtis. Nam cauſſæ calamitatum ſcelera fere mortalium ſunt, quæ cum noſtri amore occæcati vix dignoſcere

ſcere aut videre poſſimus, ſcelera tamen eſſe ex eventu Dij oſtendunt. à quibus mala non merentibus imponi, nefas eſt cogitare. Ea autem Satyra ſibi perſtringenda vendicavit. in qua aut riſus, aut indignatio dominantur. Calamitates ſunt & publicæ, & privatæ, & leves, & horrendæ. Quæ & Tragædiam & Comædiam abſolvunt. Inter utramque vero tantum intereſt, quantum inter Socratem & Epicurum. In Comædia pejuria lenonum, amantium furor, artes ſervorum, petulantia meretricum, aſſentatio paraſitorum, indulgentia aut ſeveritas parentum, commeſſationes adoleſcentum, domeſticæ ſeditiones poſtremo denique ea omnia, quæ in vita humana privato cuique uſu veniunt. Tragædia autem longe alia dicenda monendaque ſuſcepit, maſcula illa, plena horroris, magni ſpi-
 ritus,

ritus, & majeſtatis. Quæ tanquam regina & domina rerum humanarum, privata illa, & tantum dominata, tanquam infra ſe contemnit, ac cothurno ſuo innixa atroces illos regum, & principum caſus invadit, ut eorum cogitatione accenſus erectus animus, ex alterius fortuna diſceret, quomodo utrique aptare ſe debeat. Vnde Tragædiam, quaſi animi quandam purgationem, eleganter, ut omnia, Plato nominavit. Quemadmodum enim, ut morbum tollant, corpus pravis humoribus oppletum potione aliqua purgare ſolent filij medicorum, ita etiam illa exemplis aliorum, affectus, præſertim regum & principum, domat, aut inducit, quibus vel mala depelli poſſint, vel bona provocari. Adverſus crudelitatem, ſuperbiam, ambitionem, cæteraſque illas peſtes Rerumpub. ſola hæc remedium invenit. Nemo enim

enim facilius illas cavet, quam qui natas ex ijs calamitates in alijs deteſtatur. Stupra & raptus fæminarum non poteſt non odiſſe, qui ruinam imperij Trojani, qui expulſum Tarquinium, totumque nomen Regium apud Romanos ſublatum deberi iſtis jam accepit. Iudex, quoties pænam imponit, non tam illos cogitat, quos punit, quam exemplum. quod ubi oculis primum, mox animis inſedit, ab ejuſmodi flagitijs avocat eos, & ad magna præclaraque intendit. Nec aliter ſupremus ille omnium arbiter & moderator, in illa cura rerum humanarum, mala ſæpe imponit, & quia merentur illi, quos tangit, & ut caveant cæteri, ne paria in ſe convertant. Sic ut pænæ in paucos, exempla in omnes deriventur. In illis aliorum mala, extra periculum ipſi, non tamen extra metum, contemplamur; in his non

alia de cauſa, quam quia metuimus, auſpicium felicitatis. Igitur quod in ſchola Socrates, aut Senon, id in ſcena ille, qui Tragædiam proponit. Niſi quod hic amplius agat, quia cum exemplo loquitur, & prius ipſum, quam verba, oſtendit. Nihil autem æque urget, pungit, impellit. Nemo dubitare poteſt, quia videt exemplum; ex quo prius præcepta præoccupat animus, quā audit, & cum jam audit, tantum confirmatur. Qui, quo tandem loco, qua fortuna ſit, & remedium hic & ſolatium capit. Vtrumque ex aliorum malis. Solatur ſe, quia paria non accepit, & affectibus medetur, qui alios & à virtute, &, quæ ex ea naſcitur, felicitate tranſverſos egere. Triplicem animi ſtatum, pro fortunæ diverſitate, & Platonici tradidere, & nos quotidie in nobis alijſque experimur. Aut in ſumma,

aut

autmediocri felicitate, aut deſpe-ѐti ærumnis in extrema calamitate verſamur. Quemadmodum non tantum inter alios, ſed & noſmet ipſos diſcrimen ſæpe fortuna interponit. Vbi dulcedine felicitatis adeo ineſcatus eſt noſter animus, ut ad eam nihil deſideret amplius, ſui oblitus, attollit ſeſe altius & quia fortunam ſuam non capit, ignarus eam corrumpit ſenſim, & mox ſubvertit. Et ſua æſtimat, quæ non habet, & ignorat, quod jam fortuna intendit, quæ in horas mutatur. Cui ad ſummam felicitatem deeſt aliquid, quod aliorum comparatione diſcit, dubius eſt, & conſtare ſibi non poteſt. Nam majora aut bona, aut mala exſpectat. Aſſurgere nequit, quia alios adhuc ſe majores videt, premere ſe non poteſt, quia plures etiamnum minores ſe novit. Cum in extremis ærumnis miſeri, defor-

mati, abjecti agimus, magnitudine malorum oppreſſus animus, ſeipſum contemnit plerumque & exſtinguit. Ita ægre devorare poſſumus, quod frequentiſſimum in vita humana. Tunc extra ſpem & metum poſiti, dum bona non capimus, & ita occupati malis ſumus, ut graviora non poſſint imponi, nos, alios, cælum ipſum, atque Deos, tanquam leves & iniquos, fortunam tanquam cæcam accuſamus. Qui hic componere ſeſe, atque tumidos illos animi affectus dicam an fluctus conſtituit ſedare, vel audiat Tragædiam vel legat. Sic in aliis ſeipſum & videre poterit, & ſolari. Præſertim qui publico ſe jam aut impendit, aut parat. Non hic calamitates modo, magnæ illæ & atroces, ſed cauſſæ etiam exhibentur. Quot verba, tot præcepta & exempla: quibus inſtructus animus utriuſque fortu-

næ

næ capax, & utraque major reipub. tuto ſe committit. Hic Seneca tanquam arbiter dominatur. qui Tragædiæ leges implevit, aut nemo. Extra Troadem non ibo. de qua alias dicentem me audiſtis. Nemo hic fidem meam, ſed ſe ſequatur. Pro me ſententiam feret, quiſquis majeſtatem, & quod in ea potiſſimum eſt, ſapientiam capit. Credite, auditores, in una hac Tragædia doceri, quod in tam vaſta librorum mole, quibus imperiorum arcana, & inſtituta promittuntur, aut frigide dictum eſt, aut deſideratur. Quidquid hic auditis, quidquid legitis, pungit, accendit, inflammat. Troia cecidit, opus immortalium Deorum. Priamus jugulum gladio ſuccidendum præbuit, quod capi aſperſerant, quod præ ſenectâ jam nutabat. Sanguinem ſuum percuſſori dedit, quem reliquum adhuc exſangue fere &

maceratum corpus habebat. Vitam ferro finijt, quam totiens ferro ſervarat. Gladium excepit, cum ſuum vibrare, cecidit, cum ſtare vix poſſet. Amputatum caput, quod paullò ante plenum majeſtatis diadema geſtabat. Poſtremo denique diu vixit, ut ſic moreretur. Multis malis fortuna exemit, ut majoribus & potiſſimum huic ſervaret. Hecuba atque Andromacha regno, maritis, liberis, propinquis exutæ, inter infeſtiſſimos hoſtes, ſervæ, captivæ, precarium ſpiritum trahunt. Vnum hic diſcite, magnæ fortunæ fragilitatem, & vices rerum humanarum. Quæ nihil eſſe patiuntur, quod eſt, quæ majores omnibus & pares, reges ipſos, & regna invadunt. Nihil ignorat, qui pauca hæc capit. Nihil fortunæ, ſed omnia & bona & mala ſibi debet. Seipſum extra ſe non quærit, & dum ſe invenit, quid-

quidquid extra ſe contemnit. Invenit autem ſeſe, qui eâ ubique lege ſe componit, qua vitam & fortunam accepit, qui etiam cum mutantur omnia, ſibi conſtat, & quod ſuum eſt ſibi ſervat, major omnibus, & par ſibi. Hoc eſt fortunam nec magni facere, nec deplorare; quæcunque eveniunt ita amplecti, ut neceſſaria, & quæ non poſſunt evitari; confligere cum caſibus, & triumfare. Hoc Hecuba, hoc Andromacha, hoc Troades docebunt. Et quæ non etiam præcepta ex Agamennone, Pyrrho, Vlyſſe, cæterisq; in hac ſcena haurimus? Vt debeant præmia & pœnæ merentibus imponi, arcana ſileri, victi clementer haberi, magna poteſtas uſurpari, legationes inſtitui & geri, motus ſedari, poſtremo denique ea omnia, quæ civilem prudentiam & artes imperatorias abſolvunt, ſingulis pene ver-

bis hic inculcatur. Quæ majeſtati rerum adæquata non minus attollunt animum noſtrum, quam res ipſæ. Nec enim ſapientia tantum animus in hac calamitatis ſcena, ſed & eloquentia roboratur. Fruſtra adRhetorum præcepta confugimus. Pueri ſumus, cum ſapere nos putamus. In ſcholis diſertiſſimi oratores, in foro & repub. elingues. Tantum refert, quid, ubi, & quomodo dicamus. Qui in Ægypto nati ſunt & non niſi illum fæcunditatis auctorē Nilum videre, cum alibi cadentes imbres conſpiciunt, novitate perculſi, naturam rerum ruinam minari arbitrantur. Ita qui in umbra ſcholarum ſub ferulæ imperio educati, cum à declamationibus, quæ frigore ſuo quartanam auditoribus incutiunt, ad res ſerias agendas devenere, in alium terrarum orbem delatos ſe opinantur. Dudum me puduit hu-

jus ſæculi, ex quo inſcitiam ejus propius inſpexi. Doleo ſane, me, qui ut vix adhuc aſſequi poſſim, ita veneror antiquitatem, inter hæc ingeniorum flagitia & laſciviam verſari. Quamdiu cum malis ſæculi, & corruptis artibus colluctabimur? Libet tecum expoſtulare, natura, ſive mihi mater fueris, ſive noverca; cur illis temporibus me non genuiſti, quibus aut non erat eloquentia, aut florebat. Mallem lucem non vidiſſe, quam hac ætate vivere, quâ bonis artibus quidam ineptiarum candidati bellum indixere. Peculiaris quidam animi æſtus me impellit, & ignoſcite ardori meo, auditores. Mores ſæculi ſunt, qui eam mihi neceſſitatem impoſuere, ut has commoti animi querelas apud aures veſtras deponerem. Veneratio antiquitatis eſt, quæ animum meum extra me jam rapit. Sed lamen-

torum

torum forſan ſatias vos cepit, & remedium poſtulatis. Fruſtra in deplorando morbo medicus occupatur, qui ejus expellendi modum non præſcribit. Vtinam & meæ, & veſtræ expectationi hic poſſim reſpondere! Viam quæro, cujus beneficio ad antiquitatem poſſimus penetrare: Inveniſſe me opinor. Tragædia eſt, in qua maſculæ illius eloquentiæ vis tenet principatum. Alibi languet, hic vivit; alibi lenocinium auribus, hic animis facit. Affectus & animorum concitatio, quæ præcipua aut ſola Eloquentiæ pars eſt, hic dominantur. In ipſa viſcera Tragica illa majeſtas ſe expandit. Alios ſenſus, naturam pene aliam, iis, apud quos agit, victrix imponit. Græci una cum Trojanis captivis in Cherſoneſo detinebantur, cum primum per tempeſtates licuiſſet in patriam inde tranſmiſſuri; ſed

pete-

petebant Achillis manes, ut ad tumulum Polyxena mactaretur. Abducenda erat Polyxena è ſinu Hecubæ matris, & in conſpectu ejus ad cædem trahenda. Arduum hic negotium, & haud ſcio, an humano majus agebatur. Deſtinatur huic operi non Agamemnon aliquis, ut nonnemo loquitur, ſed diſertiſſimus Græcorum Vlyſſes. Quid exſpectatis, auditores? Videte vim Tragicæ eloquentiæ & majeſtatem. Adit Hecubam, victimam poſcit, perſuadet, abducitur filia, mactatur. Deus immortalis! Quod homini ingenium fuit, quæ animo ſapientia, qua providere rationes potuit, ut odia contra Græcos in Trojana regina exſtingueret, iram adverſus Achillem Hectoris ſicarium in matre ſedaret, impetum contra Pyrrhum Priami parricidam in uxore cohiberet, miſericordiam

erga unicam, quæ ſupererat, filiam in parente compeſceret, lachrymas ob cædem innocentis puellæ in fæmina exhauriret, Hecubam in ſummâ orbitate luctuque, quaſi objecto Meduſæ capite, ſenſu omni atque humanitate ſpoliaret. Equidem magnus ſit licet, quod Trojam Vlyſſes expugnaverit: mihi, quod vetulæ mentem debellarit, paullo major videtur. Certe illud cum multis, hoc ſolus fecit. Ibi dolo mutum & inane Palladis ſimulachrum aggreſſus eſt. Hic palam cum matre pro cæde filiæ obtinenda certavit. Tunc in corpora ferro deſæviit, hic non ante ſanguinem fudit, quam in animum oratione penetravit. Sapientiam Vlyſſes habuit, & ex ſapientia Eloquentiam comparavit. Divino hoc comitatu accinctus omnia horrenda ſubiit, omnia adverſa ſuperavit, laſciviam novercantis

Fortunæ & provocavit, & devicit. Inhoſpitalem terram peragravit, infeſtum mare tranſmiſit. Cum feris & barbaris colluctatus, ubique victor, ubique triumfator, quia ubique & ſapientiam & eloquentiam circumferebat. Quod in Troadis ſcena, & videmus, & admiramur. Hic non tam auribus, quam animo judicamus. Non ut vulgus ſolet, qui in oratione nihil amplius, quam linguæ facilitatem, dictionem rotundam, periodos elegantes, mollem compoſitionem ſolet laudare. Nec enim, ut ille loquitur, ſolis pulchritudinem Cimmerii, aut maris naturam mediterranei, aut Epicurei Dei eſſentiam poſſunt æſtimare. Hæc ſacra non intelligunt niſi excitatæ illæ mentes, quas à plebe & ratio, & virtus & ſapientia ſecrevit. Vt Socrates cum in terris decumberet, in cælo eſſe videba-

deba-

tur, & cum Dijs ſomniabat. Nos orationem altam, magnificam, Tragicam quærimus, quæ animos ſecum noſtros longe ſupra terram omneſque terrenos affectus, quales ambitio, amor, ira, luctus, alia, extollat. Quæ vim animis faciat, & uno impetu vel donet mentem, vel evellat. Aſtyanax ad cædem poſtulatur. Andromacha mater ipſi vult conſultum; in ſepulchro Hectoris mariti ſui abſcondere ſtatuit, & vix potuit, cineribus non turbatis. Ita loquutam exiſtimate, & in Seneca aut hoc aut ſimile legetis. Maritus aut filius ad cædem poſtulatur. Vtrique hoc pectus devovi. Conjugales & materni affectus in me colluctantur. Nec rapi cineres mariti pati poſſum, nec filium jugulari. Alterum tamen eorum Græci imponunt. O mentis, & conſilij inopiam. Fluctuat inconſtans

ani-

animus, & in utramque partem commovetur. Nunc me, nunc filium, nunc maritum cogito. Filium trucidari, cum parens ſim, non ſuſtineo: Hectorem ſepulchro erui, & ludibrio Græcorum cineres ejus exponi, quia conjunx fui, non poſſem tolerare. Vtrumque ſpectaculum natura repudiat. Ad flagitia iſta dextra fatiſcit, vox hæret, animus me relinquit. Alterutrum tamen facere oportet, quia alterutrum poſtulatur. O me afflictiſſimam omnium fœminarum! Teſtor immortales Deos, averruncare me ſcelus non poſſe. Aut Hectoris manes turbandi ſunt, aut Aſtyanax mactandus Verba & lachrimæ ubi eſtis. Verba deſunt, & tamen calamitates nondum deſecere. In hoc pectore & animo acerrime decertatur. Maritus & filius meus colluctantur. Vtrique vellem opitulari, ſed non poſſum.

Si He-

Si Hectoris cineres quieſcant, Aſtyanax mactandus eſt. Si Aſtyanax ſervetur, oſſa Hectoris mei per mare,per terras ſpargentur. Quantum Hectori amoris mei accedit, tantum Aſtyanacti diſcedit. O ſcelus! ô neceſſitatem! Quid ago! Obijt Hector, cineres ejus diſſipentur. Aſtyanax meus tantum vivat, Aſtyanax ſervetur, illa mei, illa Hectoris imago. Hoc eſt affectus excitare, & naturam aut ſequi aut extorquere. Talis eloquentia Tragicorum. Vt nihil falſum, aut ignavum, aut diſſolutum admittat. Nihil quod artis tantum præceptis continetur. Hanc quærimus, & utinam invenire poſſimus! Imo in Tragædia jam invenimus, ſed utinam velimus imitari! Non ut quædam de Priamo, qui jam diu abiit, adferre poſſimus, aut apud ſæculi illius Trojanos loqui, aut ducem aliquem,

qui

qui nunquam vixit, commendare. Sed ut ſapientia inſtructus animus dictioni ſuæ majeſtatem poſſit commodare. Talem eſſe oportet, qui in maſculæ illius Eloquentiæ palæſtra velit certare. Talem in oratione requiro voluptatem, quæ magnitudinem ejus conſervet. Talem requiro voluptatem; quam virtus & ſapientia non dedignentur. In oratione lenocinia & fucum non contemnimus; ſed aliud eſt quod æſtimamus. & majeſtatem dico, & motus illos & ignes animorum, quibus excitari non poſſunt niſi illæ animæ, quæ propius cælo defluxere. Ita Socrates primum corpus, in corpore animam, in anima virtutem quærebat. Multa dixi, Auditores, plura adhuc poſſem, ſed quæ omnia in una Troade habetis. Fateor, in bonæ mentis tyrocinio adhuc verſamur, & judicium nondum ætas

robo-

roboravit. Sed aures, oculos, animos veſtros interrogate. Me quod attinet, teſtor vobis, nihil mihi gratius eſſe, quam in hanc ſcenam penetrare. Vbi linguam meam magnitudo calamitatis reſignat. Vt in Crœſi filio naturæ repagulum diruptum eſt, cum extrema parenti alius intentaret. Loquimur hic cum Priamo, qui dudum exceſſit: Trojam videmus, quæ dudum exarſit. Cum Trojanis pectus laceramus, cum Hecuba ploramus: cum Priamo jugulamur, cum Hectore rapimur, cum Pyrrho, cum Agamemnone cum Polyxena verſamur. Magnæ res, magnæ calamitates, magna proinde ſapientiæ & eloquentiæ exempla. Vos igitur ad Tragædiam hanc ite, & ubi aſſes alibi, hic aures aut lachrymas commodate. Legere hic & audire oportet, ne ſimilia de nobis aut ſcri-

bant

bant poſteri aut legant. Graviſſimas quidem clades hic edimus, ſed extra periculum eſtis. Achilles ab inferis emergit, & tamen terra ſe non expandit: ardet Troja, & tamen extra incendium ſtamus. Plorat Hecuba & lamenta non audimus. Cadit puer Aſtyanax, & tamen ejulatu ejus non commovemur. Sic mala aliorum diſcimus, nec ſentimus. Diſcimus autem, ut poſſimus cavere. Quin etiam diſcenda, quæ ſequamur. Sapientia & Eloquentia primas hic partes faciunt, & ultimas abſolvunt. In hac illam, in illa hanc utramque in Seneca, & potiſſimum in Troade, æſtimamus.

ORA-

ORATIO IV.

DE

TRAJANO.

OPTIMO PRINCIPE.

Habita, cum Panegyricum Plinij eidem Imperatori dictum interpretaretur.

SÆCULA aliquot ſupra memoriam noſtram ſunt, Auditores, cum optimus Principum Trajanus, poſt conſtitutam confirmatamque ſecuritatem Reipublicæ Romanæ vita exceſſit. Ac, donata quidem cœlo anima, illuſtres ejus virtutes, & patrata domi militiæque facinora, quæ univerſus tunc orbis loquebatur, litterarum beneficio ad poſteros pervenere, ut imitarentur. Factum enim eſt Senatus conſultum, quo

quo ex utilitate publicâ placuit, ut Conſulis Plinij voce, quemadmodum ipſe loquitur, ſub titulo gratiarum agendarum, boni Principes, quæ facerent, recognoſcerent, mali, quæ facere deberent. Interfuiſſe generis humani exiſtimamus, ut invidendæ illæ Trajani virtutes à diſertiſſimo Conſule, ex Senatus auctoritate, utpote omnium ſuffragio laudatæ ad poſteros tranſmitterentur. quas vobiſcum deinceps hoc loco accuratius contemplari, & ad eas amplectendas alios provocare jam geſtit meus animus. Non quod magnarum virtutum ſterile ſæculum noſtrum ſit. Sed antiqua illa melius in exemplum trahimus, præſentia vero aut ſecure negligimus, aut ita, ut par eſt, non æſtimamus. Vetuſtas quo repetita longius, eo majorem venerationem ſui apud generoſas mentes ſolet excitare. De

Trajano loquimur, quem nec infenſum, nec obnoxium habuimus. Geſta celebramus, quæ non vidimus, ut nec invidiæ locus hic ſit, nec adulationi. De patria paucis dicam; quia ſine majorum diſpendio, pluribus fieri non poteſt. Tudertino Hiſpaniæ oppido oriundus eſt; in quo nihil, præter ipſum eſt quod commendemus. Patrem habuit virum conſularibus in Rep. dignitatibus functum. Regem fata invidebant, ne natus imperio, ſed dignus videretur. Quod in aliis naturæ, hic meritis debebatur. Alterum virtutis eſt, alterum neceſſitatis. Succedere in imperio periculoſum Reipub. Nam & indigni regibus naſcuntur. Mereri imperium, & ſalutare Reipub. & honorificum merenti. Fallere enim non poteſt, qui meretur. Vetus tamen in Trajano familiæ dignitas fuit. Opes nec exiguæ, nec ſupra

pri-

privatum modum evectæ. Corpore valido, & forma, quæ digna imperio videbatur. Ingeniumque excellens, tam extra vitia, quam cum ſummis virtutibus. Prima ætate vigilias & cætera belli munia pari ſemper animi conſtantia exſequebatur. Vt parere prius diſceret, quam imperare. Imo parebat, ut melius imperaret. Mandatas ſibi provincias pari juſtitia continuit, major privato, dum privatus fuit, & omnium conſenſu capax imperii, niſi imperaſſet. Corruptus tamen Reipubl. ſtatus, atrocitaſque recentium ſcelerum deterruit ſimul, & accendit. Paruit tandem, & imperium accepit, non tam ut imperaret, quam ut decus & majeſtatem Reipub. tueretur. Quæ neſcio an acceperit digniorem, an fecerit. Sed Reipubl. facies inſpicienda eſt, & luſtrandum tempus, quo imperium

Trajanus accepit, ut virtutes ejus condignè æſtimemus. Tacitum evolvite, & invenietis. Sub Vitellio, inquit ille, milites Romani, disjecta plebe, & proculcato Senatu, truces armis, forum irrumpebant. Nec illos aut æternæ urbis aut Capitolii aſpectus, & imminentium templorum relligio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent ſcelus, cujus ultor eſt, quiſquis ſucceſſit. Cum imperator jugulum percuſſoribus offerret, moneretque, agerent, ac ferirent, ſi ita è Republica videretur. Ibi direptæ aræ, & imagines imperatorum ſolo afflictæ. Ambitus fori, corrupta judicia. Æraria ambitione exhauſta ſceleribus ſupplebantur. Onera imperabantur, quæ gravia ante tributum in libertate genitis. Inexpertæ bellorum gentes in ſocietatem ſcelerum & calamitatum velut

lut fato quodam trahebantur. Provinciarum ſanguine provinciæ exhauſtræ. Fraus, dolus in obſcuro, eoque inevitabilia. In deterrimis quibuſvis quæſiti honores. Furtis, rapinis, cædibus, quibus ſupplicia olim & cruces, tunc imperia decernebantur. Præmia magnæ virtutes, non niſi neces, carceres, exſilia, & quod peſſimum dominantium ingenia habebant. Sepoſiti in inſulas Senatores, nullum ob crimen, ſed vetuſto nomine, & claritate virtutum. Nec dies tantum, ſed & noctes per ejuſmodi ſcelera exigebantur. Induſtriæ innocentiæque, quaſi malis artibus infenſus Princeps erat. Alius populus, alius Senatus. Turbatæ res, & diverſi omnium animi. Vile decus publicum habebatur. Nam & majeſtatem urbis, & conſenſum populi ac Senatus adulatio atterebat. Nullus ordo metu, aut peri-

periculo vacuus. Boni omnes precariam inter infenſos animam trahebant. Inſtante metu conſumtæ multorum voces. Domini ſervorum miſericordia excipiebantur. Præfixa contis ſenum capita ferebantur. Dies fuit, cum plures, quam centum, & viginti libellos præmia poſcentes ob magnorum virorum neces patratas, parricidæ Imperatori offerrent. Cum, cruento foro, per ſtrages jacentium in Capitolium Princeps veheretur. Corrupta diſciplina militaris. Victi Romani, cum tamen Romæ triumfarent. Adeo ut creditum ſapientibus tunc fuerit, non fuiſſe Diis curæ ſecuritatem Romanam, fuiſſe ultionem. In hæc tempora, cum extremum pene ſpiritum libertas traheret, Auguſti titulus Trajano delatus eſt; cum alieno imperio felicior eſſe potuiſſet, quam ſuo. Hæc mala caput orbis

orbis obſidebant. Quæ ſi neſcitis, Auditores, profecto Trajanum ignoratis. Hic decrepitæ ætatis atque virtutis imperio juventam ſuam reddidit. Adeo ut toros atq; lacertos ejus metuerent Barbari, quos paullo ante contemnebant. Compoſitus in obſequium miles. Qui non tam per turbas & raptus, quam virtutis & Principis inſtinctu ad bellum impellebatur. Trajanus ibi dux, & miles. Nec conſilia tantum, ſed & dexteram offerebat: fidem atque animum oſtentans. Cum agmen incederet, velut Dux viæ provolabat: longumque per ſpatium, is gaudentium militum clamor, ea alacritas fuit, ut haud dubium magnæ & proſperæ rei omen acciperetur. Ita ſe ejus auctoritas, ſic rigor diſciplinæ habebat, ut caput imperii ſubinde omitteret, & ipſe, non per tribunos aut centu-

riones, magna quæque expediret. Ipſe hoſtium ſanguine imperatorias manus imbuebat. Per ipſa mortis & fortunæ pericula plenus animi incedebat. Primus in conflictu intrepidum caput, & armatam ferro dextram opponebat. Sic æmulatione gloriæ ſuos accendit. Grave militi erat, poſt imperatorem eſſe. Nec tamen prævenire, ſed ne adſequi quidem imperatorem miles potuit, cum ſemper eſſet primus. Sic ut inter militem & ducem nihil præter magnitudinem virtutis & alacritatis intereſſet. Caput non diadema, ſed galea ornabat: & qua manu ſceptrum domi, eadem gladium bello tenebat. Qui ſuadebat, adjiciebat conſilio periculum,& fortunæ cœptis aderat, cui ſummum decus acquirebatur. Non tam diffidentia eorum quibus imperaſſet, ſed ut militibus adæquatus cum

impe-

imperatore labor volentibus eſſet. Enimvero pericula ſuorum & neces, in gloriam ſuam & laudem trahere magnitudine ſuâ indignum exiſtimabat. Longe aliter comparatus, atque illi, qui laborante ſuorum acie ſecuri, fortunam Principatus, inerti luxu, & prodigis epulis abſumunt. Præſens aderat, non ſpectator tantum; ſed & inter primos bellatorum, ut virtuti conſiliiſque ejus omnia deberentur. Magna quidem illa res eſt fateor & Reipublicæ periculoſa, caput objectare periculis, quo ſalus omnium ſtat, aut cadit. Sed temperamentum fortitudinis, & modum impetus ita tenebat, ut nihil acrius, quam conſideratius excitaret. Nam ſæpe honeſtæ rerum cauſſæ temeritate nimiâ pernicioſos exitus conſequuntur. Iturus ad bellum ita conſilia tractabat, prout ratio rerum, aut occaſionum ve-

locitas patiebatur. Tacebantur ſecreta bellorum. Tam neſciebant quædam milites, quam ſciebant. Didicerat enim experiendo, ſi, ubi jubetur, quærere ſingulis liceat, imperium corrumpi. Nullum cunctationi locum dabat in eo conſilio, quod non poterat laudari, niſi peractum. Præſentibus inſtabat, nec optima videbantur, quorum tempus effugerat. Sic in uno Trajano plus, quam in toto exercitu, inveniebant hoſtes, quod timerent, & timentes tamen laudabant. Temperabat enim ab excidio civitatum. Socios ſecure adibat. Hoſtes nonnunquam comitate, ut plurimum armis exterruit. Quo tantus metus Barbaros invaſit, ut univerſæ civitates cum magiſtratibus, & precibus occurrerent, ſtratiſque per vias pueris fæminiſque, quæque alia hoſtilis iræ placamenta, non quidem in bello, ſed pro

pace

pace tendebantur. Sic Romanum imperium, quod inertia priorum Principum decreverat, longe lateque propagavit. Vrbes trans Rhenum in Germania non domuit tantum, ſed & collapſas inſtauravit. Abdita ſilvarum, tutiſſima Barbaris refugia, nudavit. Daciam, Decebalo victo, ſubegit. Provincia trans Danubium ejus auſpiciis facta in illis agris, quos tunc Victovali & Thuringi inſidebant. Magnitudinem ejus provinciæ ex eo licet æſtimare, quod decies centena millia circuitu ſuo amplectatur. Armeniam, in qua arma Romana jamdiu hæſerant, a Parthis interceptam, Pharnace occiſo, recuperavit. Albanis Regem dedit. Iberos, & Sauromatas, & Boſphoranos, & Oſdroenos & Colchos, contiguaſque barbarorum nominum nationes, ad quas fama virtutum ejus penetraverat, in fidem accepit. A-

diabenos & Marcomedos devicit. Anthemiſium, ampliſſimam Perſidis regionem, Seleuciam, & Cteſiphontem, & Babylonem & Edeſſios bello domuit. Ad Indiæ uſque fines pervenit, & juxta mare rubrum tres Provincias fecit, Armeniam, Aſſyriam, Meſopotamiam, ad uſque Macedonum fines. Sed ad urbem revertamur, in qua nihil quiſquàm loquutus indignum, niſi de imperio Domitiani. Nec poterat Trajanus melius æſtimari. Nemo ſupplici vultu, ſed læti & alacres, non tam Principem, quam patrem agnoſcebant. Calamitas paullo præcedentium temporum faciebat ut felicitatem ſuam magis prædicarent. Sub Domitiano enim afflicti, ſub Nerva tantum non oppreſſi, ſub Traiano ad priorem fortunam excitabantur. Adeo ut primi eſſent ad libertatem, qui poſtremi fuerant in ſervitute. Ita tamen

tamen ne in licentiam verterentur. Sicut enim non ſine fine dominatio, ita quoque modus libertatis placebat. Traianus in gravioribus rebus, nec magnitudinem oneris, nec difficultatem remedii cauſſabatur, pari omnia animi conſtantia, & alacritate exſequutus. Bonorum, qnod præcipuum imperij inſtrumentum, conſiliis utebatur. Non quod eorum induſtria egeret, ſed quod ita in famam & rempublicam videretur. Fecit ut auctoritas Senatui, obſequium civibus, omnibus fiducia rediret. Sic imminentem jam & inſtantem urbis ruinam magnitudine rerum præcepit. Quæ reliqua civilium bellorum exſtinxit. Habebant boni innocentiæ vindicem. Inveniebant in illo mali, quod ſequerentur. Vt qui ſub Domitiano ſcelerum miniſtri fuerant, ſub Trajano eſſent inſtrumenta virtutũ. Iuſta in omnibus ju-

dicia explevit. Nihil factum, quo cujuſquam ſalus læderetur. Exuti honoribus, qui dignitatem, aut ſalutem ſęvitia redemerant. Quæ antiquitus inſtituta exoleverant revocavit. Publica paupertate inſpecta modum impenſis non poſtulavit tantum, ſed fecit. Nihil iniquorum vectigalium ſuis imperabat. quę accepta non in luxum, ſed in neceſſitatem Reipublicæ ſervabantur. Cives circo, & theatris, & amænitate urbis emollitos ad ſeveriora erexit. Plus hinc roboris. Nihil libidinum, & diſciplinæ pudorem adhibebat. Iuvabat ſequi, & veſtigiis præcedentis Principis cæteri inſiſtebant, ut qui ſolus ad imperium bonas artes attuliſſet. Nam & facundia aderat, mulcendique vulgus auctoritas. Vt olim procacitatis, petulantiæque, tunc modeſtiæ & virtutis certamen erat. Miles ducem, ſpreta aliorum ſegnitia, lau-

dibus

dibus ferebat. Hæc omnes, hæc ſinguli, ut quemque ardor impulerat. Sic auguſtum illud OPTIMI, & PATRIS PATRIÆ, nomen accepit. Talem enim benificiis magis, quam imperio Principem experiebantur. Deſiderataque diu res, interpretatione virtutum, in majus accipiebatur. Sic magna quæque ingenia, patrata à Trajano domi militiæque, albo æternitatis inſcripſere. Graviſſimus ſcriptorum Tacitus Principatum Trajani ſecuriorem uberioremque materiam ſenectuti ſuæ ſe repoſuiſſe teſtatur, rara temporum felicitate, ubi ſentire quæ velis, & quæ ſentias dicere licebat. Quæ ipſa, immortalitate digniſſima, cum reliquis injuria ætatis nobis invidit: In ſolo Plinio Trajanum habemus, in Trajano imaginem omnium magnarum virtutum. qui ea libertate omnia ſcripſit, qua Trajanus fecit.

fecit. Adeo ut incomparabili Principe opus digniſſimum ſit, & ipſum incomparabile. Habet ibi gloriæ ſuæ præmium Trajanus, omnes exemplum.

ORA-

ORATIO V.

DE

POESI VETERVM.

Habita cum ad Medeam Senecæ lectiones auſpicaretur.

QVotiens mecum cogito res humanas, arcana quædam vis eſſe videtur, Auditores, quæ non modo ipſa imperia, ſed etiam animos ſolet immutare. Sæculum unumquodque genium habet, & peculiare quid, quod ſectatur. Quæ olim in pretio habebantur, à contemptu vix jam ſe poſſunt vindicare. Decrevit generoſa illa indoles majorum, & ad ineptias, quodam quaſi ſeneſcentis mundi fato delapſi, humanitatis ſtudia cœpimus aſpernari. Non de vitæ brevitate, ſed de ætate noſtra con-

conquerimur, quæ magna diutius & excelſa non poteſt æſtimare. Imus, imus magnis paſſibus in occaſum litterarum, & tanquam ſolidæ omnis doctrinæ ſatias nos cepiſſet, ad barbariem incitato curſu feſtinamus. Quaſi vero non ſatis ſit ad eam venire, niſi etiam cito penetremus. Sterile ſapientiæ, & bonæ mentis vacuum, & fæcundum nugarum ſæculum exſpectamus. Vt angues ſuam ſibi perniciem involvunt, ita nos eam amplexamur. Ad corruptos mores, ad perverſa ingenia provocamus. Eo inſaniæ quidam venere, ut adminicula ſapientiæ, tanquam ſupervacua, juſſerint exulare. Injurij in antiquitatem ſumus, cujus tot præclara monumenta vilipendimus, ſine quibus fruſtra ad metam ſtudiorum properamus. Cęteras artes prætereo; de Poëſi dicendum eſt, quæ á nonnullis inepte aut con-

contemnitur, aut, quod pejus eſt, ridetur. Cujus rei cauſſa non alia eſſe videtur, quam quòd pro anguſtia animi ſui virtutem ejus, aut majeſtatem non poſſint ſentire. Quidquid autem non capiunt, calumniantur. Nolo mihi tantum fidem habeatis, auditores, totius antiquitatis ſuffragium pro me opponam. Poëſin divinarum & humanarum rerum ſcientiam omnes prodidere. Nemo negabit hoc, niſi qui eam ignorat. Neque judicium de Poeſi ferre poſſunt, niſi qui eam imbibêre, maſculam illam, plenam virtutis, & majeſtatis, quæ non tantum inſidias quaſdam auribus, ſed vim animo facit. Quæ ſimul cum ipſo orbe & ratione nata, veluti per gradus quoſdam magis magiſque exculta ad nos pervenit. Originem ejus ad Deos quidam retulere, quod Dijs digna videretur. Nos ab ipſo homine

mine, & cum homine cœpiſſe putamus. Silentium primum natis natura indixit, mox provecta paullum ætate, laxatis linguæ repagulis, homines loquuntur, & lenocinijs ſermonis delectati, numeros ſectantur, è quibus Poeſis nata eſt. Adeo ut natura Poetam faciat, ars abſolvat. In natura numerum in arte imitationem habemus, ut Plato loquebatur. Suavitate concentus delectari, non nobis tantum, ſed brutis etiam natura inſevit. Pythagoras totum hoc univerſum conſtare ex numeris arbitrabatur. Vnde & Deum unitatem eſſe exiſtimabat, & interrogatus, quid hominem divinæ mentis participem indicaret, quod poſſet numerare reſpondit. Quantum igitur divinitatis argumentum cum numeris loqui? ſic Deum quendam peculiarem, ſic cæleſtes quoſdam impetus Poetis ſuis veteres pagani ad-

adſignavere. Quod igitur cum ipſo homine cœpit, quod divinitatis eſt argumentum, mirum videri non debet, ſi olim tanto ardore ſint ſequuti. Erant qui excolerent, erant qui aures commodarent. Neque enim aptum omnium ingenium ad tantum opus habebatur. Vt jam de cæteris non dicam, omnium artium, & diſciplinarum cognitione inſtructos eos eſſe oportebat, quibus ſapientiæ regnum deferebatur. Illi arcana naturæ, illi origines rerum & docebant alios, & ad poſteritatem transfundebant. Teſtantur id tot præclara veterum Poetarum monumenta, quæ adſperſa ſale æternitatis, ætatem tulere, & incorrupta ad nos pervenere. Quidquid poſterioris ſæculi Philoſophis traditum, id à Poetis dimanavit. Nihil illi præter frivola certamina & quæſtiones addidere. Omnes quippe ſa-

pien-

pientiæ, ſolidæ, maſculæ, immotæ partes Poeta abſolvit. Deum, nihil, Chaos, conditum orbem, Heroas, homines, & quævis naturę arcana illi mortales prodidere. Attollitur animus cogitatione rerum, & ipſa magnitudine commovetur. Philoſophia ipſa aut ſimul cum Poeſi cœpit, aut ab eâ originem accepit. Parens noſter Homerus & abdita naturæ, & civilis prudentiæ inſtituta, & in qua cuncta latere arbitrabatur, Theologiam abſolvit; quę non alia complexa, quam quæ in natura rerum, aut divina, vel certe plus quam humana videbantur. Quidquid natum erat, quidquid naſci, quidquid fieri debebat ille ſapientiæ omnis ſtator inculcavit. Plato, Socrates, & qui eos ſequuti verba tantum impendere; & verba quidem, quæ Poetarum numeros, & majeſtatem redolerent. In He-

ctore

ctore ſuo docet Homerus, quidquid de fortitudine Ariſtoteles inculcavit. Animum ejus videtis intrepidum, & adverſus omnes fortunæ & hoſtium inſultus immotum. In Vlyſſe prudentiam habetis; qua & futura providere, & quæ in rem præſentem eſſent, exſequi volebat. Adeo ut Ilias & Odyſſea univerſa non ſit niſi virtutum omnium & vitiorum compages. Virtutum magna ſpecimina miſſa ad exemplum poſteritatis. Vitiorum illuſtria documenta, ſed quæ à perverſo illo æſtu ſapientis animum arcerent. Dum Græci inter ſeſe digladiantur, dum mutuis odiis occupantur, Trojani eos cæcidere: diſcite hic diſcordia imperium corrumpi, & maximum ad res gerendas momentum compoſitos animos haberi. Ob unius Paridis ſcelus totus orbis conjuravit, tot cædes patratæ, tot duces

ces profligati,ne cupiditatibus fræ-num laxetis. Hæc ſunt illa abdita Poetarum, quæ & videbant vete-res,& tantopere admirabantur. Nos penetrare non poſſumus, dum par-tium & ineptiarum ſtudio occæ-catus animus tantam majeſtatem non capit. Solis ſplendorem niſi aquilæ ferre non poſſunt. Poeſin, & dignitatem ejus nemo percipe-re poteſt, niſi qui animum ſuum expurgavit, ut Plato dicebat. Quæ purgatio animorum non niſi ſeceſſus quidam eſt extra res hu-manas, & contemptus ineptia-rum. Quam quia hodie non ha-bemus, aut habere non volumus, tantopere cæcutimus. Poetam, & Philoſophum quantum diſtare exi-ſtimatis? Deus cuncta moderatur, ajunt Philoſophi: Iuppiter, Neptu-nus, Pluto cælo, mari, terrę pręſunt, ut dicunt Poetæ. Et jam idem au-diviſtis. Poſſem plura, ſed lon-

gum

gum eſſet omnia recenſere, & videre vos jam opinor. Dico ego tantum inter Philoſophum, & Poetam diſcriminis eſſe, quantum inter Alexandrum Magnum, & Philippi Macedonis filium, aut quantum inter Socratem & Xantippes maritum intercedit. Aliter Poetæ & Philoſophi loquuntur, ſed idem volunt. Græce Epictetus, Latine Seneca diſputavit, & tamen eundem nobis uterque exhibet ſapientem. Aliquid dixi, auditores, majus quid, ſi vacat, audite. Tanto Philoſophis Poetæ præſtant, quanto melior cythara bene compoſita, quam illa, cujus chordæ aut non reſpondent, aut periere. Dicam clarius ut intelligatis. Eadem omnium Poetarum ſententia eſt, ſed in partes Philoſophi abiere. Quot capita, tot opiniones. Sceptici quæ videbant, videre ſe negabant.
 Si in

Si in publico vapulaſſent, actionem inſtituere non poterant, quia vapulare ſe non putabant. De Dijs quam diverſæ opiniones? Plato unum Deum cenſuit, Anaximander cæli ſydera, Thales animam mundi, Pythagoras unitatem, Stoici ignem Deum putavere. Conſentiunt hic Poetæ, qui Iovem Deorum & hominum parentem, ejuſque plena omnia ſemel & ſemper dixere. De animæ natura ut Philoſophi digladiantur? Pythagoras numerum exiſtimavit, Plato ſubſtantiam, Aſclepiades ſenſuum exercitationem, Stoici ſpiritum, Democritus flammam cenſuit. Ariſtoteles Entelechian nominávit; quod Latine effari non audeo, quia ipſum Eloquentiæ patrem Tullium Philoſophi culpavere, quod male reddidiſſet. Quid hic Poetæ? Genium unicuique vitæ cuſtodem, & moderatorem adſig-

ſignavere. Nemo ab Homero diſſentit. Quidquid ille ſtatuit, omnes fuere amplexi. Evolvite Poetarum monumenta, ubique eiectus cælo Vulcanus pedem trahit, ubique Ixionis rotam, irritum Syſiphi laborem, Tantali famem, atque ſitim legetis. Videtis Poeſin Philoſophiam quandam eſſe, ſed divinam, erectam, conſtantem ſibi. Auſterior Philoſophia eſt, ubi blandior Poeſis, quæ numerorum ſuavitate tamen in animos ſolet penetrare. Sic ajunt Orpheum immanes belluas permulſiſſe, Amphionem lapides & ſaxa moviſſe. Fabulam hanc ſi dicitis, agite, mittamus. Dicam quod huc facit, & negare non debetis. Poetas carminum ſuavitate uſque adeo valuiſſe, ut primo rerum exordio, efferatas illas gentes à ſolitudine ad frequentiam & ſocietatem, à ferocia ad humani-

tatis cultum revocarint. Soli olim Poetæ fuere, ſoli Philoſophi, qui ſapientiam omnem, & illam quæ in actione, & illam, quæ in contemplatione conſiſtit, fuere complexi. Regnum eorum per omnia ſe diffundebat. Nec ſane Homerus alia de cauſſa dictus eſt ſapientiæ parens, quam quod doctrinarum omnium præcepta ſi non ubique expreſſa; at certe inchoata in divinis ejus ſcriptis laterent. Cogitate cum animo veſtro, quidquid vultis, in Poetarum monumentis invenietis. Primo omnium ſub fabularum tegumentis divinitatis opinionem in animis mortalium excitavere. Docuere ſupremum illud numen, quod Deum vocamus, non cæleſtes tantum ſedes ſibi vendicare, ſed & per omnia diffuſum eſſe, omnibus vim ſuam, omnibus majeſtatem ſuam commodare. Montibus, pratis, ſyl-

vis,

vis, fontibus, Deos ſuos adſignavere. Adeo ut nulla apud Poetas orbis pars ſit, quæ Deo careat, ut Plato loquebatur. Syderum motus & varietatem primi Poetarum invenere. Quod Venerem, quod Martem, quod Saturnum, quod plauſtra in cælo habetis, id totum Poeſi referre debetis acceptum. Geographiæ auctorem Homerum Strabo nominavit. Auguria, ſomnia, vaticinia, eorumque interpretationes, quæ tanti erant apud paganos, ſola Poeſis edolavit. Addite vitæ mores ejuſque recte qua publice, qua privatim inſtituendæ exempla, ad hanc magiſtram ite, & habebitis. Non hic diſputat in Stoa Zenon, aut in Schola Socrates. Non hic minaces, aut ſeveri magiſtrorum vultus. Caſta hæc, læta matrona eſt, quæ ſemper canit, & docet. Neminem à ſe expellit. Quemvis & ſem-

ſemper admittit. Domi, foris, bello, pace, Regum, Principum, Virorum, Fœminarum, omniumque denique mortalium mores, inſtituta, & cum his exempla habentur: Plus in Poeſi, quam verba, & fabulas debetis æſtimare. Colorem in pictura vulgus, artem & ſymmetriam artifices tantum poſſunt amare. In Poeſi tumorem verborum modo quidam ſolent admirari, & ad ipſa penetralia anguſtæ illæ animæ non poſſunt penetrare. Non auribus hæc ſacra, aut oculis tantum, ſed animo oportet explorare. In divina Æneide aliud pueri, aliud ſapientes inveniunt. Exhibebo hic vobis fabulam. Vir quidam pietate, & fortitudine præclarus, parentibus Heroe & Dea natus, incenſa patria, matre Dea viam monſtrante, fata ſequutus in Italiam, venit, & urbem excitavit. Hoc

Ænei-

Æneidos argumentum. Pauca hæc quidem, & parva, fateor; ſed quam multa intercedunt, quæ epiſodia magiſtri Græcorum, nos divina appellamus. Videtis virum ſingularem, & quantum licet, à natura, à virtute, à ſapientia perfectum. Docet ille quo animo & amplectenda ſit, & dimittenda fortuna. Circumfert inter media mala, inter patriæ flammas, inter naufragia & tempeſtates animum plus quam humanum, invictum, & ubique parem ſibi. Odit, amat, ſuadet, diſſuadet, ubique rationem habet, ubique exemplum. Quemadmodum Cyrum ſuum Xenophon, Rempublicam ſuam Plato, pulchrum ſuum Socrates, ita Æneam ſuum Maro in exemplum poſteritatis oſtentavit. In illis etiam, quæ aut contemni ſolent, aut rideri quantum exiſtimatis latere? Dido amatur. Æneas

amat. Sed quantum docent! Habent ſane, quod ſcire melius ſit, quam ignorare. Diogenes cum in vaſculo ſuo ſe ipſum volveret, ridebat tamen ſæculum, aut docebat. Epictetus, quamvis deformis & claudus, ſeverioris tamen ſapientiæ candidatus, viam virtutis exemplo ſuo oſtendebat. Nihil in Poeſi, etiam illa, quæ amores habet, quod non decet. Si quibus tamen aſperioris paullo ingenij ne quidem evolvenda illa videantur, agite cum Platone, qui & in civitate ſua legi nolebat, è bibliotheci veſtris jubete exulare. Non aqua aut igni, ſed oculis & manibus interdicite. Ad illos hujus artis anteſignanos ite, qui aut rident ſæculum ſuum, aut repræſentant. Quorum illud Satyra facit, hoc Tragædia præſtat. Idem mihi Satyra eſſe videtur, quod militia Parthorum; qui dum

dum fugiunt, etiam tela & ſimul vulnera intentant. Sic Satyrarum ſcriptores dum laudant, carpunt, dum rident, indignantur. Adeo ut inter Satyram & Tragædiam tantum interſit, quantum inter eum qui ſenſum animi ſerio exponit, & illum, qui aliud loquitur, aliud tegit. Tragædia, tanquam caſtiſſima matrona, erecta incedit, omnium vultus & mores oſtentans, cui nemo magis iraſcitur, quam qui ei dedit argumentum. Inter Deas ſolam Fortunam infeſtam habet, quam ut cæcam, iniquam inſtabilem paſſim traducit. Sedent in hac ſcena reges, ſedent principes & digladiantur, non de tigno immittendo, aut de ſtillicidio aut de ſervitutibus prædiorum, ſed de immittendo gladio, de ſtillicidio ſanguinis, de ſervitute populorum. Hic extra periculum ſtamus, & videmus, ut poſſimus

evitare. Nemo fallitur, qui huic ſpectaculo incumbit. Nihil eorum æſtimat, quæ aliquando non poſſet habere. Regnum ſimul & patriam cum Trojanis, jugulum ſimul cum Priamo deponit. Quis ad hanc ſcenam propius non adcurreret, in qua, quamdiu vivimus, verſamur? Adſurgite proinde, Auditores, & mecum hic paullum agite. Medeam vobis exhibebimus, & quæ domui ejus calamitoſa evenere. Si verum eſt, quod narratur, exemplum formidate. Si fabula ſit, ne vera fiat videte. Tragædiam legiſſe, aut vidiſſe, facit ne materiam ipſi, aut argumentum in nobis demus.

ORA-

ORATIO VII.

DE

Satyrica Veterum Sapientia.

Habita cum Satyrarum Juvenalis explicationem aggrederetur.

Quemadmodum cum cæteris rebus humanis, ita etiam cum ſapientia actum fuit. Illa ſicut æquæva rebus, & omnium ſcientiam complexa ſibi conſtabat, ita inter homines, velut per ætates promota, aut ſtetit aliquando, cum ignavos mortales haberet, aut variavit, cum incideret in diverſitatem ingeniorum. Niſi per primos hominum fuiſſet ignarum non tantum præcedentium rerum, ſed etiam non capax ſui ſæculum noſtrum eſſet. Ve-

rum illi origini ſuæ propiores, cum alienum ab ineptijs animum haberent, prolixæ ætatis beneficium pari diligentia æquavere. Adeo ut ratio fuerit, cur pulcherrimarum artium primos auctores inter Deos referendos crediderint antiqui. Degener autem poſteritas, quo plus in inventis, minus in ætate præſidij haberet, partis tantum inſudavit. Nec ultra ſapientia fuit æſtimata. Ita adibant majorum hæreditatem, nec augebant, &, ut quod plus eſt dicam, inertia deterebant, quæ inviſa primum mox placebat. Vt ingenium humanum eſt, quod ubi ſemel otio ſeſe dedit, vix illud in poſterum expellit. Aſſiduam quandam in excolendis diſciplinis diligentiam quærimus, quæ animum noſtrum ſerio ijs intendat. Qua niſi occupati ſimus, ignoramus omnia, ubi omnia nos ſcire exiſtimamus.

Vt

Vt qui iter faciunt in avia delapſi ibi profeciſſe ſe putant, ubi ab inſtituto longius diſceſſere, Ita pertinaci mortalium ſocordia deliquium ſapientia accepit, quæ ut caput jam extulerat paullulum, ita magis promoveri debebat. Quemadmodum recens in lucem editos majori cura obſervamus, cum ſuis ſeſe viribus non poſſunt ſuſtentare. Mox lapſæ illæ cælo animæ, quæ in Græcia natæ, totum terrarum orbem, ſocordiæ ſuæ incumbentem, inſtauravere. Orpheus cum de Diis caneret, ab ineptiarum ſtudio ad cælum, unde profluxerant, mentes attollebat. Homerus cum Trojam exhiberet, omnium rerum cognitionem, ſed ſub involucris fabularum, & invadebat ipſe, & alijs inſtillabat. Numerorum quippe ſuavitate ducendi mortalium animi videbantur, quam nec prætermiſit Plato cum

de virtute diſputaret. De ea enim agendum erat, cum in vitijs orbis laboraret. Sed difficile hic erat invenire rationem, proinde in partes ſinguli ivere. Nemo hic dux erat, quem miſeri mortales ſequerentur. Nec ratio, quæ ita aliquando proponebatur, ut etiam malis favere videretur. Nec affectus, qui parum recte judicabat. Nec opinio, quæ ne quidem in optimis conſiſtebat. Nec multitudo, quæ inſulſorum hominum copia laborabat. Ita dum diſſentiebant ſinguli, omnes contemnebantur. Erant tamen qui voluptatem incul-carent, quæ omnium animos facile invadebat. Speciosa enim nomina hic obtinent principatum. Sic multi, qui habitum & mentum Philoſophi tantum habebant. Sed admittendi illi non erant, qui laſciviam præſcribebant. Sicut Imperatorem non ferimus, qui ex

acie

acie abit, & tantum in fuga dux eſt. Natus tunc optimus Socrates, qui voluptatem, ſed erectam & maſculam, qui pulchrum, ſed animi, inculcabat. At mirari ſatis virtutem illius viri non poteſtis, niſi ad ſæculum illud animum convertatis, cum quo integerrimum illud pectus decertavit. Oppreſſa erat tyrannis Reſpublica. Scholæ Sophiſtarum ineptijs vexabantur. Prava opinione omnium animi tenebantur. Luxus ubique dominabatur. Meretriculas Ionia, eunuchos Babylon educabat, peſſimas artes Ægyptus ſubminiſtrabat. Quot terrarum partes, totidem luxuriæ inſtrumenta habebantur. Cum illis belluis colluctari Socrates debebat. Et colluctatus eſt, ſed parum profecit. Inveterata enim jam mala erant, quæ illum animorum medicum non admittebant. Imo vero ſtolidi

mortales illi iraſcebantur. Quemadmodum mercedem virtutis venenum accepit. Quid eum feciſſe tunc temporis exiſtimatis? Dicam, & conſtantiam ejus mirabimini. Sæculum ſuum, quo major erat, ſerio ridebat, ſic ut ſimul Satyras ſecum ageret, & loqueretur. Ridebat, ſed cum animo ſuo lachrymabatur. Loquebatur, ſed pauci intelligebant, imo vix quidem illi, quos pungebat. Cum juſtitiam laudaret, nemo admittebat, proinde injuſtitiam reprehendebat, ſed ita quaſi laudare eam videretur. Ita Satyram cum Socrate cœpiſſe exiſtimamus. Quā ei neceſſitatem corrupti mortalium mores imponebant. Quemadmodum enim medicus furentem & inſanum ægrum quem ſanare non poteſt, aut ridet, aut contemnit, ita Socrates à riſu & ſalsâ dictone præſidium ſimul, & ſola-

tium capiebat. Sibi ſolatium, præſidium alijs impendebat. Ridebat fortunam, quaſi quæ nocere non poſſet. Animus enim ſapientis major fortuna eſt, quæ non niſi ſua, levia, caduca, aut tentat, aut proſternit. Ridebat Rempub. quæ tyrannos & habebat, & amabat. Ridebat Philoſophos, qui ſolo ſapientiæ nomine inſtructi, non niſi informem animum excludebant. Quod genus hominum aut non naſci, aut uxores ducere non debebat, ne ineptias propagaret. Ridebat populum, qui ab illis ſeſe trahi patiebatur, quaſi alius non eſſet, quem ſequeretur. Videtis, auditores, nihil optimo ſeni defuiſſe, quo minus rideret. Lachrymæ non placebant, quia ambitioſæ in tantâ calamitate videbantur, vel quod indignum ſe putaret, lachrymari. Legerat enim haud dubie eo nomine ab antiquis reprehen-

ſum

ſum Homerum fuiſſe, quod aut Deos, aut Heroes lachrymas emittentes introduxiſſet. Credere tamen malim majora lachrymis mortalium mala viſa Socrati fuiſſe. Quemadmodum enim unâ littera Pythagoras, Hieroglyphicis Ægyptij, brutorum vocibus Æſopus, ita per Satyram Socrates virtutem inculcabat, & ſæculi vitia in voluptatem ſuam convertebat. Ridebat enim, & ubertim ridebat. Nomen tamen Satyræ Socrates non invenit, ſed mutavit. Quod Baccho olim ſacrum, virtuti, & vitijs impendit. Virtuti, ut commendaret, vitijs, ut iratum ſe ijs probaret. Neque enim dij laudandi videbantur, quamdiu mortales laſcivirent. Ignoſcite mihi auditores, nunquam hic probare potui commenta Grammaticorum. Satyra à Satyris nomen non accepit. Libidinoſi illi ſunt.
Hæc

Hæc autem libidinem, aut carpit, aut excludit. Nec à refertâ dapibus lance. Quippe luxuriam aut ridet, aut contemnit. De nomine ſolliciti non ſumus, rem quærimus, & hic habemus. Ex quo à primâ ſimplicitate ſæculum deſcivit, & ſcelus, ac quod pejus ſcelere eſt, ſpeciem virtutis vitio impendit faciendum ſibi ſapientes putavere, ut aut monerent, aut carperent perverſos mortalium mores, & à recto devia eorum inſtituta. Delinquentes primò monebant, mox pertinaces carpebant. Vt medici, qui non niſi extremis morbis aut urunt, aut ſecant. Monebant, ut rectum, & quod agendum eſſet, viderent, ſi ignorarent. Carpebant, ut ſcelera ſua facinoroſi intelligerent, & ſi non virtutis, quæ tamen ſibi ipſi ſufficit, certe infamiæ & ludibrij cauſſa ſe ipſos à vitijs abſtinerent. Ex utroque Satyra

tyra ſimul cum Socrate nata eſt. Vtrumque ei adſignamus. Monet juxta, & carpit, ſed carpit mordaci quadam dicacitate. Incipit tamen Satyra, ubi aliæ artes deſiere. Primo Philoſophus de virtute agit. Deinde ubi cum furore conjunctum vitium, medicus aut venam tangit, aut ſecat, aut helleborum propinat. Succedit Iudex, & ex lege Iulia in adulteros, ex Cornelia in ſicarios agit. Satyra Philoſophum tangit, ſi nihil profecit, medicum, ſi corpus ejus ſtolide aggreſſus fuerit, cujus anima laborabat, judicem, ſi pænam non intentarit. Scitis quam difficile ſit alios reprehendere: Qui enim malus eſt, bonus vult videri. Si taceamus, jam non agimus, quod debemus. Si acrius paullo invehamur præſertim in illos, qui majores ſunt, aut ad ergaſtula damnamur, tanquam furioſi, aut ex lege

de

de famoſis libellis nobiſcum iudex agit, & plectimur, tanquam publicæ quietis turbatores. Rationem hic Satyra invenit, quæ, ut virtus, conſiſtit in mediocritate. Vrbanitates habet, & venuſtates quaſdam, ut primo aſpectu, vel auditu vix reprehendere videatur. Ad has vulgus adſcendere non poteſt. Nempe ut inter eos, qui altam turrim conſcendunt, quidam proxima tantum, & obvia omnibus, quidam remota intuentur, ita in Satyricorum ſcriptis nonnulli protrita tantum, & verba apprehendunt, nonnulli autem altius animum porrigentes ad ſecreta hæc & arcana poſſunt, ac ſolent penetrare. Aliud quippe hic legere, aliud ſentire debemus, ut cum Minervam apud Homerum legimus, ſapientiam eſſe exiſtimamus. De Satyræ natura pluribus forſan agi à me vultis, ſed libens

fa-

fateor me ignorare. Satius hic eſt ſentire, quam loqui. Abdita quædam ſunt, quæ pungunt, & animo tantum exploramus. Vt apes aculeos quoſdam habent, quos vix videmus. Verba quædam hic ſunt, quæ ita conjuncta, ut magis ferant quam dicant. Cum manibus hic colluctamur, & de viventibus cogitamus. quippe ab illis periculum non exſpectamus. Majus adhuc quid latet. Sæpe in Satyra ut alios carpere poſſimus, nos ipſos culpamus. Quem candorem vocat, qui ignorat, ſtricturam, qui ſentit. Nullum autem hic periculum habemus. Neque enim actionem inſtituere Iudex poteſt, quamvis reum hic habeat confitentem. Qui enim ſic confitetur & alium indicat, & ſeipſum abſolvit. Ita Socrates nihil ſe ſcire dicebat, cum optime diſputaret. Philoſophos autem ſuorum temporum tangebat.

bat. Dicam amplius. Nonnunquam in *S*atyra poeta laudat, quem carpit, nec tamen adulator. Eodem quidem illi modo agunt, cum tamen alter ab altero vel ex propoſito, vel ex fine, vel ex animi habitu ſit diſcernendus. Ille enim vitium ſpectat, ſed hic commendat. Vt prudens medicus bellaria ſua, illa abſinthij, & aloes vel auro inficere, vel ſaccharo condire ſolet, ne primo aſpectu æger deterreatur. Adeo ut Satyra mihi quidem ſimilis eſſe videatur militiæ eorum; qui dum fugiunt tela emittunt, quæ tanto magis feriunt, quo incautiores illi, in quos præter exſpectationem diriguntur. Aliter autem atque aliter Satyra aliquando exhibetur. Aut enim eam agunt, aut loquuntur, aut ſcribunt. Egit diogenes cum ſe vaſculo ſuo incluſum paſſim volveret, ut turbas à Philippo Macedone excitatas indi-

indicaret, & cum claro die ſplendente ſole, lucernam manu tenens inter medios homines, homines adhuc quæreret, nec inveniret. Sic egit Democritus cum ſemper rideret, ſic alter ille cum ſemper ploraret. Loquutus eſt Socrates, cum repletum veneno poculum ſumpturus Athenienſes rideret, quod morte afficiendum eum decreviſſent, quem jam mortalitate natura damnarat. Scripſerunt Satyras plurimi, ſed non uno modo, pro diverſitate ſcelerum, aut ingeniorum. Neque enim mores tantum, ſed & diſciplinæ quævis ſub nomen, & examen Satyræ vocantur. Ita Coſmotorinen Varro ſcripſit, ubi Philoſophos ridet, quod de orbis excidio tanto impetu diſputarent, cum de initio ejus vix conſtaret, quod de fulminis materia diſputarent, cum nemo illud viderit, niſi obiter, nemo expertus

ſit,

ſit, niſi qui poſtea non eſt loquutus. Pleraque tamen Satyricorum ſcripta in corruptis moribus fuere occupata. Fæcundum enim argumentum quævis hic ſæcula & ſolent, & poſſunt ſuppeditare. Quidam ut quod geſtum eſt perſtringant, quod geſtum non eſt proponunt. Somnia illi exhibent, quæ vigilantes videre. Quidam pungunt, ut Lucilius. Nonnulli rident, ut Horatius, quidam indignantur, ut Iuvenalis. Vt de cæteris jam nihil dicam, illuſtre hic ejus ingenium, ſimia, ut ſubinde loqui ſoleo, ſuorum temporum. Vixit enim ſub Domitiano, cum domi foriſque corruptiſſima eſſet Reſpub. Romana: quæ & imperij & vitiorum incrementa ſimul accepit. Quorum nonnulla atrocia erant, nonnulla ſtolida, & vana, & ſi mollius acciperes miſeranda, quæ defleri magis pote-

rant, quam defendi. Avaritia, luxus, libido alia ad vocabula, eaque ſpecioſa transferebantur. Ita nihil ſceleri exceptum. Et hunc mundi ſtatum nulli jactantius deflebant, quam qui maxime lætabantur. Nihil mortalibus tunc reliquum, quam inter media mala, aut retrahere collo fugientem libertatem, aut ante ſervitutem, vel in ipſa mori. Aliam profecto ætatem Poeta merebatur, in qua ſuum virtuti decus conſtaret, ſed habere non potuit, quæ fæcundiorem materiam daret, in qua Satyricum illud ingenium ſuum exerceret. Tam accurate omnia depingit, ut videre ipſi videamur. Tam facile vitia deſcribit, ac ſi feciſſet, tam graviter inſectatur, ac ſi quam maxime fuiſſet deteſtatus. Quidquid publice, quidquid privatim malum notavit, eâ eloquentiâ, quæ magnitudini rerum re-

reſponderet, eâ libertate, quæ licentiæ illorum temporum debebatur. Stringit ubique, tonat, impellit. Vt omittam illam in ſcribendo rotunditatem, & ſingulares venuſtates, quæ prope divinæ eſſe videntur; quam multa ex abſtruſa vetuſtate habet? Quam diligenter arcana omnia penetravit? Nemo in totâ antiquitate eſt, qui hic ei non concedat. Sunt qui nimiam ejus in perſtringendis vitijs carpunt libertatem. Ad ætatem, qua ſcripſit, adtendite, & abſolvetis. Scelera non in abditis, aut ſecretis locis, ſed palam gerebantur. Nemo non videbat, niſi qui Romæ non erat. Proinde mirum videri non debet palam illa taxari, quæ palam fiebant. Quæ antea viderant oculi, ibi legebant, ſed ut tanquam mala deteſtarentur. Fædius crimen verbis facere, quam eſt, ſcelus exiſtimamus, at vero ita

lus deſignare, ut aliter caſtigare non poſſis, caſtæ cujuſdam ſimplicitatis eſt. Proinde, Auditores, ad hunc ſæculi ſui cenſorem, & ſapientiæ dictatorem mecum nunc ite. Sic extra ſæculum veſtrum paullo altius provecti, ea tempora viſuri eſtis, quibus non vixiſtis, & vivere tutum non erat. Et ita videbitis, ut quæ facta ſunt olim, & jam fiunt, ad ætatem veſtram transferatis.

ORA-

ORATIO VIII.

DE

SAPIENTIA ÆSOPI.

Præmiſſa lectionibus ad Satyram quartam Iuvenalis.

QVotiens in ultimam antiquitatem ſupra ſæculum noſtrum imus, Auditores, in tantâ hominum atque gentium diverſitate eandem ſapientiam quidem atque virtutem aliter tamen atque aliter fuiſſe inculcatam inveniemus. Quippe ita comparatum eſt cum animis humanis, ut poſtquam corporis hoſpitium ſunt ingreſſi, omnes quidem capaces divinæ rationis, eodem tamen modo eam alijs non exſerant atque exponant. Quemadmodum enim in bello alius haſta, alius gladio,

alius ſclopo pugnat, & tamen omnes eandem victoriam, & cladem hoſtium intendunt: ita etiam inter primos illos veræ rectæque ſapientiæ auctores, quidam ſeveritate, alij amænitate, nonnulli verbis, multi ſilentio eadem tamen mortales docuere. Vnuſquiſque eorum de corruptis moribus triumphare, ad magna præclaraque mentes excitare, in ſingulis, in familijs, in rebus publicis, cæleſtem quandam æqualitatem, quam harmoniam dicebant, conciliare ſedulo laborabat. Cum in nonnullis diſſentirent ſubinde, in eo tamen, quod potiſſimum, conſpirabant. De animæ natura quam diverſæ opiniones? Et tamen nullus fere exſtitit, qui ſummam ejus felicitatem virtute & ſcientia abſolvi negaret. Erant qui unius, qui paucorum, qui omnium imperium pro-

probarent, omnes tamen in Repub. æquitatem volebant. Ita conveniebant inter ſeſe etiam cum diſſentirent, & in ipſo conflictu animorum ad idem omnes bonum, Deum dico, & quæ cum Deo proxime nos conjungit, virtutem adſpirabant. Quis noſtrum eſt, qui Æſopum ignorat, & jam non cogitat, ubi de virtutis & ſapientiæ tradendæ modo diſputamus. Non in Academiam ille, aut Stoam, ſed in agros & paſcua, in ſtabula ſecedebat, ut vitæ qua publice, qua privatim bene agendæ præcepta animis mortalium inſtillaret. Ita rationem quærebat ille, ubi non erat, & ſic quærebat, ut inveniret. Ita in partes ſuas bruta vocavit, atque in ijs oſtendit quidquid vel ſequi mortales deberent, vel cavere. Et quemadmodum Plato mentes noſtras ad Dei, & ad ſui, & ad alio-

aliorum contemplationem, ita ad pecudes Æſopus revocabat. In quo cæteros longo intervallo ſuperavit. Nec dividebat, nec definiebat, nec ſyllogiſmis utebatur, quibus non inſtrui homines, ſed obtundi credebat. Venabatur animos ſuorum, & ut caperet lenocinia adhibebat. Pudebat omnes à quibus bruta abeſſent flagitia perpetrare. Vnuſquiſque quod in illis erat, & laudabatur, tanto majore contentione amplecti nitebatur, quanto magis vim rationis cogitabat. Sed de Æſopo primum, mox de Philoſophia ejus agemus. Natus ille apud Phryges fuit, ſed ubique ſemper vixit, ubique docuit, tanquam ubique natus. Fortuna quidem ſervus, ſed animo omnium libertatem atque felicitatem provocabat. Adeò ut veriſſime olim dixerit magnus Plato, naturam atque legem ſibi mutuo

ſop-

opponi. Nam Æſopi animum natura liberrimum fecit, ſed lex humana ſervituti mancipavit. Nec ſervus tantum, ſed deformis adeo, ut non homo, ſed monſtrum hominis haberetur. Acutum illi caput, ſed quod divinarum humanarumque rerum ſcientiam complectebatur. Niger vultus, ſed quem virtutis ardor aduſſerat. Pedes claudi, ſed rectâ tamen ad magna contendebat. Vox impedita, ſed ut à brutis peteret, atque in ijs oſtenderet, quod lingua negabat. Cum aſperitate dominorum ſæpe colluctatus eſt, ſed quibus tamen ipſe imperabat. Furti ob ficus ſublatos accuſatus, datâ alteri aqua tepida furem oſtendit, & ſe abſolvit. Aliquando alteri venditus omnibus ſe parem oſtendit, cum nihil emiſſe ſe dominus exiſtimaret. Fugiebant ejus conſpectum parvuli, ſed ut viri & ſa-

pientes inſtituta ejus ſequerentur. Quanti vero illud, de quo cum Xantho Philoſopho diſputavit? Rogatus qualis eſſet, nigrum ſe dixit, cum ubique candorem præferret. Rogatus unde natus, ex ventre matris ſuæ prodijſſe ſe reſpondit, ut quamvis terram viro ſapienti patriam eſſe indicaret. Quid ſciret rogatus, nihil reſpondit, cum nihil ignoraret. Operi ruſtico intentus & manu aratrum aut ligonem tenens animo maxima quæque complectebatur. Non excutiendis eorum monumentis, qui ſapientiam jam ante erant profeſſi, ſed brutis oculos intendebat. Eorum naturam atque impetus dicam an mores ſollertiſſime indagabat. Sic omnes in ſtuporem dedit. Sic Philoſophi atque ipſi reges ad eum tanquam ad oraculum accedebant, & quem primo vix in hominum cenſu habuerant, diſ-

diſcedentes Deum cogitabant. Traditum antiquis Eranum Ægyptiorum legatum, infinita ab Æſopo civilis ſapientiæ oracula reportaſſe. Quæ cum hominum non poſſet, brutorum exemplis confirmabat. Quidquid in aere, aqua, terra expers rationis pro Æſopo loquebatur. Hoc modo omnes ſapientiæ partes abſolvit, ſic ut nihil deſideraretur. Alij dum generationem, ſpecies, membra animantium excutiunt, ſcientiam naturæ, Æſopus dum ad naturæ inſtinctum adtendit, Ethicam in ijs & Politicam invenit. Vulgus cacabantes perdices, gementes turtures, lipientes milvos, pavones pupillantes, & denique ſua quæque bruta ſonantia, Æſopus autem loquentia vel audivit, vel fecit. Et ſic in brutis non quidem ipſas virtutes, ſed talia, quæ ad ipſas proxime accedunt, invenit.

Quis

Quis ciconiarum pietatem, columbarum caſtitatem, ovium ſimplicitatem, prudentiam aquilarum aut non vidit, aut non audivit? Hic certe magni aliquid Æſopo eſſe videbatur, qui impune in ſæculi ſui mores, atque adeo in principum ſcelera luſit, ac ſermone brutis attributo, quem non habebant, in homines quibuſlibet feris atrociores animadvertit. Enimvero ad ipſius naturæ tribunal provocandum erat, ubi in hominibus jus ejus laborabat. Et quem non pudeat, quæ in brutis mala vel bona in ſe eſſe, aut deſiderari? Quamobrem Æſopus noſter eorum Rempub., quam nunquam vidit, quia non fuit, commentus eſt. Quidquid pecudes cogitarent, ſolus ſcivit, quidquid non dixerunt illæ, loquutus eſt. Imperium, bella, pacem, inducias, fœdera, ſeditiones primus ijs adſigna-

gnavit. Divina certe ingenij illius vis fuit, quæ vidit, quod non erat, quæ audivit, quod nemo accepit, quæ denique effecit, ut id eſſe credamus, quod non eſt, & , ut verbo dicam , omnes decepit. Sed decepit, quemadmodum filij medicorum, qui ægri cauſſa ſubinde mentiuntur. Nec peccant tamen, dum non ſuum illi, ſed ægri bonum quærunt. Cujuſmodi fraudes Reipub. ſuæ cuſtodibus etiam permiſit Plato. Nec injuriam ſapientię Æſopus fecit, dum eam in brutis oſtendit. Fateor quia divinæ rationis capaces, longe à beſtijs diſtamus: ſed aut ſopita, aut expulſa ratione multo ijs ſumus inferiores. Illæ quippe impetum ſequuntur, quem habent, nos ſubinde ita ſumus animati, ut in nobis eſſe non videatur, quod potiſſimum videri debebat. Vt omittam multa eſſe, in quibus excellunt.

No-

Nolo ijs rationem cum Celſo, & qui eum ſequuti, adſignare. Qui perinde mihi facere videntur, ac illi, qui propter odium adverſus inimicos, in illis eos reprehendunt, à quibus eorum amici laudantur. Vt enim hos occæcat odium, ut non videant ſe & amicos accuſare, cum inimicis crimen impingunt, ita illi, quibus perturbata eſt ratio, beſtijs eam adſcribere voluere. Cætera & odore à canibus, & viſu ab aquilis, & celeritate à leporibus longe ſuperamur. Ægyptij, quibus ſapientiæ omnis principatum debemus, in Hieroglyphicis notis per brutorum animantium imagines quæ ſequenda, quæ fugienda mortales docuere. In proverbijs antiquorum, in quibus totam eorum ſapientiam, ſed cordatam, ſolidam, compactam conſiſtere arbitramur, infinita bene vivendi præcepta à beſtijs deſumun-

muntur. Et ſane multum ijs ab humano genere deberi exiſtimamus. Plurima ſunt in libris medicorum, ad quæ bruta præivere. Capitolium ſervatum anſeribus acceptum olim referebant Romani. In ſacris, in auſpicijs quanti animantia hæc facta non ignoratis. Pace belloque ſigna ab ijs occupata; quæ militum ardorem, atque animos excitabant. Potiſſimum tamen ab ijs beneficium reportamus, cum docemur. Nec alibi nos docent, quam in Repub. Æſopi. In eam contendat, quiſquis ſapientiam amat, non atrocem aut ſeveram, qualis illa cæterorum Philoſophorum, ſed ſuavem, plenam riſus, & adſperſam dulcore amænitatis. Nec periculum vitæ inſtabit, quanquam lupos, leones, urſos loquentes audiatis. Frænum quippe ijs Æſopus iniecit, & coercuit intra limites aliquot

quot pagellarum, quas non excedunt. Imo non in Æſopo tantum, ſed & in Iuvenale habetis, qui Æſopici regni turbatores hic invaſit. Criſpinus mullum ſex nummorum millibus emit. Aperit ſcenam ille, & Domitianus abſolvit. Rhombus piſcis ſub eo in Ægypto captus. Nemo aut vendere, aut emere volebat niſi qui præſens exitium exſpectaret. Tantum, ſi Dijs placet, bonum principi debebatur. Stabant in littore ejus adminiſtri, & piſcem Domitiano deberi clamabant. Piſcatores feſtinant ad id ſolvendum, quod non debebant. Bonum dicitur, Deorum beneficio, per tot ſæcula Domitiano ſervatum. Credebat Domitianus, & credi volebat. Patina non erat tanti piſcis capax. Convocatur Senatus, tanquam de Repub. acturus. Veniunt præfecti; veniunt diſtenta abdomina,

mina, & gulæ candidati. Potiſſimus omnium Catullus Meſſalinus, vibex ſuorum temporum, cui nihil malum videbatur, niſi quod Principi diſplicebat. Prodigioſa ejus oratio, & compoſita ad omnem adulationem. Rhombus, inquit captus eſt, omen victoriarum, & triumforum. Rex capiendus eſt, & debellandus à Domitiano. Nec hoc tantum, ſed de patria, de ætate piſcis quæſitum, quaſi hoc ſciri potuerit. Quod Senatus conſultum factum putatis? Itum in partes, nec patres convenere. Quibuſdam in partes concidendus piſcis videbatur. Quod alijs tanquam mali ominis diſplicebat. Integrum coquendum plures ſtatuebant: integri enim capax vel abdomen unius Domitiani. De figulo conſultum, qui patinam pararet. Hic ſenatus, hic apparatus ineptiarum. Proinde de Æſo-

po, & ejus ſapientia dicendum fuit, ut quantum inter Æſopum ſervum, & Domitianum Imperatorem intereſſet, cognoſceretis. Ille in brutis ſapientiam, hic ineptias quærebat. Vterque invenit, ſed hic ut riſum deberet, ille ut tanto hominibus major videretur, quanto nobis beſtiæ minores, quibus dum quæ humana ſunt adſcribit, cæleſtia divinaque bene & feliciter vivendi præcepta inculcavit.

FINIS.

LVGDVNI BATAVORVM,
Typis Wilhelmi Chriſtiani,
cIↄ Iↄ c xxxv.

20.
275

14 ll. 258 p., 1 l.
15 engrav

c ol
c pl
tt